

Finansutskottets betänkande

2023/24:FiU23

Riksbankens verksamhet och förvaltning

2023

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen fastställer Riksbankens resultaträkning och balansräkning för 2023 enligt direktionens förslag. Utskottet föreslår också att riksdagen godkänner fullmäktiges beslut om resultatdisposition för 2023. Beslutet innebär att Riksbankens vinst på 16,2 miljarder kronor överförs till Riksbankens grundfond och att ingen vinst delas ut till statskassan. Riksbankens eget kapital uppgår efter resultatdispositionen till –2 miljarder kronor. Utskottet föreslår vidare att riksdagen beviljar riksbanksfullmäktige ansvarsfrihet för dess verksamhet 2023 och beviljar Riksbankens direktion ansvarsfrihet för förvaltningen av Riksbanken 2023. Därtill föreslår utskottet att riksdagen lägger Riksrevisionens redogörelse om revisionsberättelsen över Sveriges riksbanks årsredovisning 2023 till handlingarna.

Utskottet redovisar även sin uppföljning och utvärdering av Riksbankens verksamhet på betalningsområdet 2023 och föreslår att riksdagen godkänner det som utskottet anför. Utskottet konstaterar att Riksbanken i betalningsrapporten 2024 gör bedömningen att betalningar i Sverige överlag är säkra och effektiva men att det finns brister när det gäller tillgängligheten till betalningssystemet för delar av allmänheten. Bristande tillgång till betalningssystemet är enligt utskottet ett angeläget samhällsproblem. Avsaknad av tillgång till grundläggande betaltjänster är en stor utmaning för drabbade individer och kan även utgöra ett hinder för svensk konkurrenskraft om det innebär en begränsning för t. ex. företagande eller utländska forskare vid svenska lärosäten.

Som ett led i finansutskottets uppföljning och utvärdering av Riksbanken har utskottet begärt att Riksbanken enligt 11 kap. 2 § riksbankslagen ska lämna en redogörelse för TIPS-samarbetets centrala delar och Riksbankens avvecklingstjänst för omedelbara betalningar. Riksbankens betalnings-avvecklingssystem är inte bara navet i betalningssystemet i vid mening, dvs. en central del av den finansiella infrastrukturen, utan också av stor betydelse

för det penningpolitiska styrsystemet. Mot bakgrund av det betonar utskottet vikten av att kontinuitetskrav och driftssäkerhet alltid upprätthålls. Detta gäller oavsett vilka former för betalningsavveckling som används. Utskottet anser vidare att effektivitetshänsyn inte får innebära en begränsning av möjligheterna att säkerställa driftssäkerhet och inflytande över policybeslut.

Behandlade förslag

Framställning 2023/24:RB1 Årsredovisning för Sveriges riksbank 2023.

Framställning 2023/24:RB2 Riksbanksfullmäktiges beslut om resultatdisposition 2023 samt fullmäktiges verksamhetsberättelse.

Redogörelse 2023/24:RR2 Riksrevisionens redogörelse om revisionsberättelsen över Sveriges riksbanks årsredovisning 2023.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	4
Redogörelse för ärendet	5
Utskottets överväganden	7
Riksbankens årsredovisning och förvaltning 2023	7
Uppföljning och utvärdering av Riksbankens verksamhet inom betalningsområdet 2023	23
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	41
Framställning 2023/24:RB1	41
Framställning 2023/24:RB2	41
Redogörelse 2023/24:RR2	41
<i>Bilaga 2</i>	
Riksbankens balansräkning och resultaträkning	42
<i>Bilaga 3</i>	
Beräkning av Riksbankens vinstdisposition	45
<i>Bilaga 4</i>	
Offentligt sammanträde med utfrågning av Riksbankens direktion	46
<i>Tabeller</i>	
Tabell 1 Riksbankens balansräkning i sammandrag	15
Tabell 2 Riksbankens resultaträkning	16
Tabell 3 Riksbankens återstående utlånings- och växelkursåtaganden mot IMF	17
Balansräkning	42
Resultaträkning	44
1 Beräkning av Riksbankens eget kapital efter disposition av 2023 års resultat	45
2 Beräkning av målnivå	45
3 Beräkning av vinstutdelningsbelopp	45

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Riksbankens årsredovisning och förvaltning 2023

Riksbankens resultaträkning och balansräkning för 2023

Riksdagen fastställer Riksbankens resultaträkning och balansräkning för räkenskapsåret 2023 enligt direktionens förslag.

Därmed bifaller riksdagen framställning 2023/24:RB1.

Disposition av Riksbankens resultat 2023

Riksdagen godkänner att Riksbankens resultat för 2023 ska disponeras så att vinsten på 16 191 miljoner kronor överförs till Riksbankens grundfond.

Därmed bifaller riksdagen framställning 2023/24:RB2.

Ansvarsfrihet för riksbanksfullmäktige

Riksdagen beviljar riksbanksfullmäktige ansvarsfrihet för dess verksamhet under 2023.

Ansvarsfrihet för Riksbankens direktion

Riksdagen beviljar direktionen ansvarsfrihet för förvaltningen av Riksbanken under 2023.

Revisionsberättelsen över Riksbankens årsredovisning 2023

Riksdagen lägger redogörelse 2023/24:RR2 till handlingarna.

2. Uppföljning och utvärdering av Riksbankens verksamhet inom betalningsområdet 2023

Riksdagen godkänner det som utskottet anför om Riksbankens verksamhet inom betalningsområdet 2023.

Stockholm den 25 april 2024

På finansutskottets vägnar

Edward Riedl

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Edward Riedl (M), Mikael Damberg (S), Gunilla Carlsson (S), Dennis Dioukarev (SD), Jan Ericson (M), Charlotte Quensel (SD), Adnan Dibrani (S), Ida Drougge (M), Janine Alm Ericson (MP), Cecilia Rönn (L), Eva Lindh (S), Joakim Sandell (S), Ilona Szatmári Waldau (V), Yusuf Aydin (KD), David Lång (SD) och Kent Kumpula (SD).

Redogörelse för ärendet

Riksbankens årsredovisning och förvaltning 2023

Utskottet behandlar i betänkandet framställning 2023/24:RB1 Årsredovisning för Sveriges riksbank 2023. I framställningen föreslår Riksbankens direktion att riksdagen fastställer resultaträkningen och balansräkningen för räkenskapsåret 2023 enligt förslaget i årsredovisningen. I betänkandet behandlas också framställning 2023/24:RB2 Riksbanksfullmäktiges beslut om resultatdisposition 2023 samt fullmäktiges verksamhetsberättelse. Vidare behandlas i betänkandet redogörelse 2023/24:RR2 Riksrevisionens redogörelse över Sveriges riksbanks årsredovisning 2023.

Finansutskottets uppgift är att förbereda riksdagens beslut om

- fastställande av Riksbankens resultat- och balansräkning
- godkännande av riksbanksfullmäktiges beslut om hur Riksbankens resultat för verksamhetsåret 2023 ska disponeras
- ansvarsfrihet för fullmäktige och direktionen för verksamhetsåret.

Direktionens förslag och fullmäktiges beslut återges i bilaga 1. Riksbankens resultat- och balansräkning finns i bilaga 2 och i bilaga 3 redovisas riksbanksfullmäktiges beslut om resultatdisposition. I bilaga 4 redovisas uppteckningar från det offentliga sammanträde med utfrågning av direktionen om Riksbankens årsredovisning 2023 som hölls den 12 mars 2024.

Den 8 februari 2024 informerade riksbankschef Erik Thedéen utskottet om Riksbankens balansräkning och resultat för 2023.

Den 5 mars 2024 informerade fullmäktiges ordförande Bo Broman och vice ordförande Thomas Eneroth utskottet om Riksbankens årsredovisning 2023 och fullmäktiges verksamhet 2022.

Den 12 mars höll utskottet ett offentligt sammanträde med utfrågning av Riksbankens direktion om Riksbankens verksamhet 2023.

Den 21 mars 2024 informerade Riksrevisionen utskottet om revisionsberättelsen över Riksbankens årsredovisning 2023.

Utskottet har som ett led i beredningen av ärendet följt upp fullmäktigeledamöternas och direktionsledamöternas innehav av finansiella instrument samt fullmäktigeledamöternas bisysslor.

Uppföljning och utvärdering av Riksbankens verksamhet inom betalningsområdet 2023

Enligt 7 kap. 9 § 4 riksdagsordningen ska finansutskottet följa upp och utvärdera Riksbankens verksamhet. Granskningen ska enligt lagens förarbeten avse måluppfyllelse och effektivitet och omfatta Riksbankens hela verksamhet. Förutom penningpolitiken, som granskas årligen i ett särskilt betänkande, avser utskottet att fr.o.m. innevarande riksmöte följa upp och utvärdera de

övriga delarna av Riksbankens verksamhet i ett särskilt avsnitt i detta betänkande, som i övrigt behandlar Riksbankens årsredovisning och förvaltning. Utskottets uppföljning och utvärdering avser denna gång Riksbankens verksamhet på betalningsområdet. Underlag för utskottets uppföljning och utvärdering av betalningsområdet är dels Riksbankens betalningsrapport 2024, dels en särskild redogörelse om betalningsinfrastrukturen som utskottet begärt från Riksbanken enligt 11 kap. 2 § riksbankslagen (dnr FIU-1.8.5-1163-2023/24).

Finansutskottets uppföljning och utvärdering av Riksbankens penningpolitik 2023 redovisas i betänkande 2023/24:FiU24.

Den 21 mars 2024 informerade vice riksbankschef Aino Bunge utskottet om Riksbankens betalningsrapport 2024 och den särskilda redogörelse om betalningsinfrastrukturen som utskottet begärt från Riksbanken.

Utskottets överväganden

Riksbankens årsredovisning och förvaltning 2023

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen fastställer Riksbankens resultaträkning och balansräkning för 2023 enligt direktionens förslag. Riksdagen godkänner också riksbanksfullmäktiges beslut om disposition av Riksbankens resultat på 16,2 miljarder kronor. Beslutet innebär att ingen vinst levereras till statskassan och att Riksbankens eget kapital efter resultatdispositionen uppgår till –2 miljarder kronor.

Riksdagen beviljar riksbanksfullmäktige ansvarsfrihet för dess verksamhet och beviljar Riksbankens direktion ansvarsfrihet för förvaltningen av Riksbanken 2023.

Riksdagen lägger Riksrevisionens redogörelse om revisionsberättelsen över Sveriges riksbanks årsredovisning 2023 till handlingarna.

Riksbankens framställning om årsredovisningen

Riksbanken lämnade den 14 februari 2024 framställningen 2023/24:RB1 Årsredovisning för Sveriges riksbank 2023 till riksdagen. Årsredovisningen innehåller en förvaltningsberättelse, en resultat- och balansräkning och en bedömning av den interna styrningen och kontrollen.

Förvaltningsberättelsen

Verksamhet och strategi

Den strategiska plan som direktionen fattade beslut om i december 2018 avslutades 2023. Planen var tänkt att styra Riksbankens verksamhet i ett föränderligt och osäkert landskap, men ingen kunde förutse så ingripande händelser som en global pandemin och krig i vårt närområde. Visionen och prioriteringarna för perioden var enligt Riksbanken fortsatt relevanta, men behövde omarbetas utifrån de nya förutsättningarna. Pandemin innebar självklara nedprioriteringar av resor och fysiska möten, medan beredskaps- och informationssäkerhetsfrågor fick ökad prioritet efter Rysslands invasion av Ukraina. Under 2023 togs en ny strategisk plan fram. Den tar sin utgångspunkt i den stora osäkerheten och snabba förändringstakten samt i de komplexa förutsättningarna för Riksbankens uppdrag. Enligt Riksbanken fokuserar strategin därför framför allt på att bygga en organisation som klarar av att följa med sin tid, uttöka hur förändrade förutsättningar påverkar bankens uppdrag och snabbt svara upp med ändamålsenlig analys och

välriktade åtgärder. Den nya visionen är att Riksbanken ska vara en öppen och stabil centralbank i framkant.

Den ekonomiska utvecklingen och de penningpolitiska besluten under 2023

Riksbanken konstaterar att inflationen under 2022 snabbt steg till den högsta nivån på över 30 år. Prisökningarna spred sig fort i ekonomin, både i Sverige och i omvärlden. Riksbanken höjde styrräntan i snabb takt för att hindra inflationen från att bita sig fast i pris- och lönebildningen. Styrräntan höjdes även under 2023, men i mer gradvisa steg jämfört med 2022. Den höjdes med sammanlagt 1,5 procentenheter, från 2,5 procent till 4 procent.

Enligt Riksbanken har åtstramningen haft effekt, och under 2023 föll inflationen tillbaka. Under det första halvåret var det särskilt ökningstakten i energi- och livsmedelspriserna som dämpades påtagligt. Nedgången i tjänste- och varupriser har däremot gått långsammare. Riksbanken har haft fokus på att skapa en bred nedgång i prisökningstakten för att nå en varaktigt låg och stabil inflation inom ett rimligt tidsperspektiv. Under 2023 föll inflationen tillbaka relativt snabbt, från en topp i december 2022 på 10,2 procent till 2,3 procent i december 2023. Enligt Riksbanken innebär det att måluppfyllelsen var god i slutet av året även om avvikelsen från målet i genomsnitt var stor under 2023.

Sammanlagt höll Riksbankens direktion fem penningpolitiska möten under 2023. I anslutning till varje penningpolitiskt beslut publicerades en penningpolitisk rapport med prognoser för styrräntan, inflationen och andra ekonomiska variabler.

Ett stabilt och effektivt finansiellt system

Riksbankens samlade bedömning var att det svenska finansiella systemet överlag fungerade väl under 2023, trots att det under våren var oroligt på de globala finansiella marknaderna. Riskerna bedömdes dock som högre än normalt. Orsakerna var de sårbarheter som länge präglade svensk ekonomi och som innebar utmaningar när räntorna steg. Det gällde inte minst bankernas exponeringar mot den kommersiella fastighetssektorn. Även hushållen bedömdes vara känsliga för störningar till följd av deras höga skuldsättning och korta räntebindningstider. Den finansiella oron i omvärlden bidrog till att Riksbanken framför allt fördjupade analysen av stabiliteten i de svenska bankernas inlåning för att bättre kunna bedöma riskerna för uttagsanstormningar motsvarande de som skedde i USA under våren. Även den likviditetskras som uppstod i brittiska pensionsfonder under hösten 2022 analyserades närmare, bl.a. för att kunna bedöma hur motsvarande risker såg ut i Sverige.

Under året utvecklade och använde Riksbanken nya mått och metoder för att förbättra möjligheterna att bedöma riskerna i det finansiella systemet. Vidare fördjupade Riksbanken sin övervakning av verksamhet med betydelse för den finansiella infrastrukturen. I syfte att säkerställa en god förmåga att hantera finansiella kriser valde Riksbanken bl.a. att gå igenom sina planer och

rutiner för krishantering, uppdatera beräkningarna för beredskapsbehovet i utländsk valuta och delta i flera krisövningar

Säkra, effektiva och tillgängliga betalningar

Riksbanken bedömer att betalningar i Sverige är säkra och effektiva men att tillgängligheten kan förbättras. Det beror på att möjligheterna att använda kontanter för att betala för varor och tjänster har minskat, och på att en stor grupp människor lever med ett digitalt utanförskap. Att vissa har svårt att få tillgång till betalkonto bidrar också till en försämrad tillgänglighet.¹

Riksbankens system för stora betalningar i svenska kronor mellan banker och andra aktörer (RIX-RTGS) hanterade under 2023 i genomsnitt 33 359 transaktioner per dag och den genomsnittliga dagliga omsättningen var 585 miljarder kronor. Den tekniska tillgängligheten var enligt Riksbanken hög. Riksbankens avvecklingstjänst för omedelbara betalningar, RIX-INST, hade vid slutet av året 11 anslutna deltagare men ännu inga flöden. Swishflödet beräknades flytta till RIX-INST i början av 2024.²

Under året påbörjade Riksbanken en fördjupad analys av Eurosystemets avvecklingssystem för stora betalningar (T2) och system för hantering av säkerheter och värdepappersavveckling (T2S). Riksbanken arbetade även med förberedelser för att byta meddelandeformat i RIX-RTGS och relaterade stöd-system till ISO 20022. Vidare fortsatte Riksbanken att utreda förutsättningarna för att det ska vara möjligt att genomföra omedelbara betalningar mellan olika valutor på TIPS-plattformen.

Under 2023 publicerades en kostnadsstudie som analyserar de olika samhällsekonomiska kostnaderna för olika typer av betalningar. Studien visar bl.a. att under 2021 var kostnaderna för betalningar i Sverige ca 0,93 procent av BNP, vilket är jämförbart med kostnaderna i våra grannländer.

Riksbanken framhåller att det alltjämt behövs ett intensivt arbete från privata aktörer för att säkra en moderniserad betalningsinfrastruktur i Sverige. Det gäller såväl Bankgirot och dess ägare som andra betaltjänstleverantörer.

Riksbankens arbete med en möjlig e-krona gick under 2023 in i en ny fas. Det tekniska pilotprojektet avslutades, och fokus för arbetet skiftade till att analysera legala och policyrelaterade frågor kopplade till en e-krona. Riksbanken fortsatte att samarbeta internationellt inom olika områden relaterade till en e-krona.

Riksbankens uppdrag kopplat till kontantförsörjningen i Sverige

Under året tillhandahöll Riksbanken sedlar och mynt till bankerna och följde värdet av kontanter i cirkulation. Tre av depåerna för lagring och ut- och inlämning av sedlar är sedan den 1 januari 2023 i drift, och ytterligare två är under planering för driftsättning senast den 1 januari 2026.

I samband med krigsutbrottet i Ukraina såg Riksbanken en ökad efterfrågan på kontanter, och därmed ökade kontantmängden totalt sett under 2022. Under

¹ Se även Riksbankens betalningsrapport 2024, s. 23 i betänkandet.

² Swishflödet flyttades över till RIX-INST fr.o.m. mars 2024.

2023 minskade dock mängden kontanter i cirkulation igen. Värdet på sedlar och mynt i cirkulation uppgick i genomsnitt till 62 miljarder kronor 2023. Vid slutet av året uppgick kontantmängden till 58 miljarder kronor. Enligt Riksbanken är kontanthantering i Sverige sårbar på ett sätt som innebär att till synes små förändringar på marknaden för kontanthantering kan få stora konsekvenser för kontanternas roll som betalsett. Enligt Riksbanken understryker utvecklingen av kontanthantering under 2023 behovet av att stärka kontanterna som betalmedel i Sverige.

Civil beredskap

Under 2023 gjorde Riksbanken bl.a. förändringar i organisationen och styrningen för att få ett mer effektivt och sammanhållet arbete med civil beredskap. Därutöver planerade och förberedde Riksbankens olika avdelningar för att kunna upprätthålla den samhällsviktiga verksamheten inom sina respektive ansvarsområden. Riksbanken bedömer att de aktiviteter som genomfördes under 2023 har förbättrat förutsättningarna för Riksbankens arbete med civil beredskap. Arbetet stärkte även Riksbankens förmåga att upprätthålla sin egen verksamhet under fredstida krissituationer och vid höjd beredskap. Med den nya riksbankslagen utökades Riksbankens ansvar till ett bredare samhällsperspektiv. Riksbankens nya uppgifter infördes till stor del under 2023. Riksbanken har beslutat om föreskrifter och allmänna råd (RBFS 2023:3) om företag av särskild betydelse för genomförandet av betalningar under fredstida krissituationer och vid höjd beredskap. Föreskrifterna trädde i kraft den 1 februari 2024. Under 2024 avser Riksbanken att införa den sista delen av uppgifterna, som rör övervakning.

Vidare deltar Riksbanken på frivillig basis i beredskapssektorn Finansiella tjänster, inom ramen för det nya civila beredskapssystemet. Riksbanken är även ordförande i det frivilliga samverkansforumet Finansiella sektorns privat-offentliga samverkan (FSPOS). Under 2023 omfattade verksamheten bl.a. en sektorsövning, seminarier och utbildning.

Internationell verksamhet

Riksbanken har ett brett internationellt samarbete, huvudsakligen inom ramen för olika internationella organisationer. Totalt deltog Riksbanken under 2023 i över 200 internationella samverkans- och samarbetsgrupper. Riksbanken bedömer att det breda deltagandet i internationella organ bidrog till att nå målen inom olika verksamhetsområden och att det var av särskild vikt för att nå målet om att bidra till ett finansiellt system som är stabilt och effektivt.

När det gäller Riksbankens arbete med Internationella valutafonden (IMF) infördes vid årsskiftet 2022/23 en ny ordning för hantering av IMF-transaktioner där Riksbanken, i egenskap av finansiell motpart till IMF, genomför transaktionerna medan all utlåning till IMF sker genom upplåning från Riksgäldskontoret. Denna ordning är en följd av den nya riksbankslagens bestämmelse om att all ny utlåning till IMF ska finansieras genom upplåning

från Riksgäldskontoret. Vidare gjorde Riksbanken i oktober 2023 en framställning till riksdagen för att begära ersättning inklusive ränta för sitt deltagande i en avskrivning av Somalias skuld till IMF under 2020.³ Under året avslutades översynen av IMF:s totala kapital och medlemsländernas andelar (kvoter). Översynen ledde till ett beslut om att höja medlemsländernas insatskapital med 50 procent, samtidigt som de bilaterala lånen till IMF ska avslutas och de temporära finansieringslösningarna ska minska. Sammantaget ska de samlade resurserna förbli oförändrade, och ländernas kvotandelar ska behållas oförändrade. Sveriges samlade IMF-åtagande kommer att minska eftersom Riksbankens åtaganden vad gäller bilaterala lån och temporära finansieringslösningar tillsammans är större än Sveriges andel av ökningen av IMF:s insatskapital. De nya bestämmelserna beräknas införas 2024.

Riksbanken deltar i ca 45 kommittéer och arbetsgrupper inom Banken för internationell betalningsutjämnning (BIS). I januari 2023 blev riksbankschefen invald i BIS styrelse, som består av cheferna för 17 av världens viktigaste centralbanker. Under året arbetade fyra medarbetare från Riksbanken på BIS nordiska innovationscenter i Stockholm med innovativ teknik i frågor av betydelse för centralbanker. Riksbanken deltar bl.a. i internationellt samarbete om banker inom ramen för Baselkommittén och om finansiell infrastruktur och internationella betalningar inom ramen för BIS. Dessutom deltar Riksbanken i internationellt samarbete på klimatområdet, exempelvis genom Baselkommitténs arbetsgrupp för klimatrelaterade finansiella risker och i Network for Greening the Financial System (NFGS), ett globalt nätverk för centralbanker och tillsynsmyndigheter med fokus på klimataspekter i dessa myndigheters arbete. Riksbanken ger också s.k. teknisk assistans till centralbanker i länder som klassas som mottagarländer för bistånd enligt OECD:s biståndskommitté. Kunskapsutbytet med Ukrainas centralbank fortsatte att präglas av det pågående kriget och handlade därför till stor del om finansiella frågor och betalningssystem i händelse av kris och krig.

Forskning, statistik och informationsförsörjning

Informationsförsörjning och insamling av statistik är grundläggande uppgifter i Riksbankens löpande arbete. Statistiken produceras och publiceras av Statistiska centralbyrån (SCB) på Riksbankens uppdrag. Under 2023 beslutade Riksbanken att börja publicera växelkurser fastställda av ECB i stället för som tidigare, valutakurser fastställda av Nasdaq. Under året publicerade Riksbanken även en ny statistikprodukt, internationell bankstatistik, som innehåller uppgifter om den svenska banksektorns utlandsrelaterade verksamhet. Riksbankens forskning är framför allt inriktad på områden som har direkt betydelse för bankens verksamhet, med syftet att tillhandahålla goda underlag för verksamheten. Forskningsenheten på Riksbanken har också i uppdrag att vara en länk mellan banken och den akademiska världen.

³ Framst. 2023/24:RB3, bet. 2023/24:FiU19, rskr. 2023/24:30–31.

Kommunikation

Under 2023 fortsatte inflationen och höjningarna av styrräntan att dominera Riksbankens kommunikationsarbete. Riksbanken var under året en av Sveriges synligaste och mest omskrivna myndigheter i medierna. Nyhetsrapporteringen om Riksbanken dominerades av inflationen, räntan, bostadsmarknaden och kronkursen. En ovanligt stor andel av rapporteringen utgjordes av privatekonomiska aspekter och Kantar Publics mätningar visar att en allt större del av allmänheten uppfattade Riksbankens publicitet som negativ.

It och digitalisering

Under 2023 fortsatte Riksbanken arbetet med att öka digitaliseringen på banken genom nytt it-stöd och innovation. It-verksamheten utökades med ny kompetens bl.a. med fokus på cybersäkerhet, it-arkitektur och dataanalys. Riksbanken fortsatte även att förbättra sin förmåga att göra snabba och korrekta analyser baserade på stora mängder data. En ny teknisk lösning för att hantera information och genomföra analyser håller gradvis på att byggas upp.

Hållbarhet och miljö

Riksbankens arbete med att främja långsiktig hållbarhet har under senare år blivit en alltmer integrerad del i bankens policyarbete. Det är särskilt klimatförändringarna som varit i fokus. Under 2023 publicerades en ny utgåva av Riksbankens klimatrapport som beskriver bankens roll i arbetet för att motverka klimatrelaterade risker.

Arbetsplatsen och medarbetarna

Riksbanken fortsatte att rekrytera ny personal och sysselsatte 536 medarbetare (457 årsarbetskrafter) vid utgången av 2023.⁴ Andelen kvinnor var 46 procent och andelen män 54 procent. Av cheferna var 49 procent kvinnor och 51 procent män. Personalomsättningen var 11 procent. Riksbankens medarbetarundersökning visade att medarbetarna överlag är nöjda med sin arbetssituation även om totalindex minskade något från 75 till 73. Vidare införde Riksbanken permanenta möjligheter till distansarbete under en del av arbetsveckan när verksamheten tillåter det.

Tillgångsförvaltningen

Riksbanken förvaltar finansiella tillgångar för att banken ska kunna uppfylla sitt lagstadgade mål och utföra sina uppdrag. Merparten av tillgångarna utgörs av värdepapper i svenska kronor som Riksbanken köpt i penningpolitiskt syfte. Andra stora delar av tillgångarna utgörs av guld- och valutarenserven respektive fordringar på IMF. Riksbankens finansiella skulder består till största delen av inlåning i svenska kronor, dvs. banksystemets likviditetsöverskott i svenska kronor gentemot Riksbanken. Under 2023 hade Riksbanken även finansiella

⁴ Vid utgången av 2022 sysselsatte Riksbanken 479 medarbetare (422 årsarbetskrafter).

skulder i utländsk valuta som Riksbanken tidigare lånat upp via Riksgäldskontoret för att finansiera delar av valutareserven. Dessa skulder bestod av två valutalån på 3 miljarder amerikanska dollar och 4 miljarder euro som förföll och återbetalades till Riksgäldskontoret i februari respektive april 2023. Riksbankens tillgångar och skulder framgår av tabell 1 Riksbankens balansräkning i sammandrag nedan.

Under 2015 började Riksbanken köpa svenska statsobligationer för att motverka den låga inflationen. Efter coronapandemins utbrott köpte Riksbanken även andra svenska värdepapper för att stötta ekonomin och motverka problem på de finansiella marknaderna. Under 2023 beslutade direktionen att minska Riksbankens innehav av svenska värdepapper i snabbare takt än enbart genom förfall. Riksbanken började därför sälja svenska nominella och reala statsobligationer i april 2023. Vid slutet av året uppgick det sammanlagda marknadsvärdet på Riksbankens innehav av svenska värdepapper till 629,9 miljarder kronor. Innehavet bestod till största delen av säkerställda obligationer. En annan stor del av innehavet utgjordes av statsobligationer.

Valutareserven består huvudsakligen av tillgångar i sådana valutor som efterfrågas av bankerna när de behöver få likviditetsstöd och sådana tillgångar som snabbt kan omvandlas till likvida medel, främst statsobligationer i amerikanska dollar och euro. Vid mitten av 2023 valde Riksbanken att öka räntekänsligheten något i valutareserven eftersom det bedömdes vara bra för avkastningen på sikt. För att upprätthålla en sund riskhantering bedömde Riksbanken under 2023 att det var lämpligt att minska valutarisken genom att valutasäkra en del av valutareserven. Detta ansågs lämpligt mot bakgrund av att Riksbanken bedömde att kronan skulle stärkas framöver. I september beslutade direktionen därför att Riksbanken skulle sälja 8 miljarder amerikanska dollar och 2 miljarder euro mot svenska kronor. Valutasäkringen inleddes den 25 september 2023 med målet att vara helt genomförd inom fyra till sex månader. Åtgärden syftade till att begränsa Riksbankens förluster om kronan stärks och hade inte något penningpolitiskt syfte.⁵

Riksbankens kapital består av eget kapital, orealiserade vinster på värderingskonton och medel som tidigare avsatts för finansiella risker, s.k. finansiella riskavsättningar. Riksbankens kapital för 2023 uppgår till 109,4 miljarder kronor. Eget kapital bidrar med –18,1 miljarder kronor men väntas efter resultatdispositionen stiga till –2 miljarder kronor. Värderingskontona uppgår till 111,4 miljarder kronor, varav orealiserade guldvinster motsvarar 72,1 miljarder kronor. Riksbanken beslutade att inte göra några finansiella riskavsättningar för 2023 eftersom Riksbanken såg ett behov av att använda vinsten till att öka det egna kapitalet i stället för att göra riskavsättningar.

Riksbanken konstaterar att syftet med det egna kapitalet är att det tillsammans med sedlar och mynt ska utgöra en räntefri finansiering som förbättrar Riksbankens räntenetto. Ett annat syfte med kapitalet är att vara en

⁵ Försäljningarna avslutades den 26 januari 2024.

buffert mot framtida förluster. På kort sikt påverkas inte Riksbankens förmåga att utföra sina uppdrag av att kapitalet minskar och det egna kapitalet blivit negativt. På längre sikt behöver dock Riksbankens kapital öka för att bankens finansiella oberoende ska säkerställas. Efter förlusten under 2022 är Riksbankens eget kapital enligt årsredovisningen för 2023 lägre än en tredjedel av den lagstadgade målnivån för det egna kapitalet.⁶ Därmed ska Riksbanken göra en framställning till riksdagen om en återställning av det egna kapitalet. Framställningen lämnas till riksdagen efter det att Riksbanken överlämnat årsredovisningen till riksdagen och riksbanksfullmäktige tagit beslut om resultatdisposition för räkenskapsåret 2023.

Riksbankens seignorage är den del av bankens redovisade resultat som kommer från rätten att ge ut sedlar och mynt. Eftersom kontantmängden i Sverige minskar krymper också Riksbankens möjligheter att via seignoraget finansiera sin verksamhet och vara finansiellt oberoende. Riksbanken framhåller att banken i dag, tillsammans med Norges centralbank, är ganska ensam om att möta en sådan situation. I de flesta avancerade ekonomier ökar fortfarande efterfrågan på kontanter, vilket skapar ett stigande seignorage som kan kompensera för förluster och bidra till att återuppbygga det egna kapitalet.

Riksbankens balansräkning och resultaträkning

I tabell 1 presenteras i sammandrag Riksbankens balansräkning och hur den har förändrats jämfört med föregående år.

⁶ Målnivån räknas upp med den årliga procentuella förändringen av KPI under 2023, vilken är 4,4 procent. Det medför att målnivån för 2023 uppgår till 62,6 miljarder kronor.

Tabell 1 Riksbankens balansräkning i sammandrag*Miljoner kronor*

	2023	2022	Förändring
Tillgångar			
Guld	83 928	76 488	7 440
Fodringar på IMF	116 078	116 053	25
Valutareserv ¹	418 915	482 336	-63 421
Utlåningsfacilitet	213	–	213
Värdepapper i svenska kronor	629 927	823 744	-193 817
Övriga tillgångar	6 637	1 340	5 297
Summa tillgångar	1 255 698	1 499 961	-244 263
Skulder			
Utelöpande sedlar och mynt	58 462	64 956	-6 494
Inlåningsfacilitet	246 516	574 293	-327 777
Emitterade skuldcertifikat	740 653	583 848	156 805
Skulder till Riksgäldskontoret i utländsk valuta ²	2 606	76 140	-73 534
Inlåningsrepor i utländsk valuta	3 374	–	3 374
Motpost till särskilda dragningsrätter	88 231	90 833	-2 602
Övriga skulder	6 017	11 087	-5 070
Avsättningar	426	423	3
Värderegleringskonton	111 404	116 563	-5 159
Eget kapital	-18 182	62 552	-80 734
Redovisat resultat	16 191	-80 734	96 925
Summa skulder	1 255 698	1 499 961	-244 263

¹ Posten Valutareserv består av banktillgodohavanden, lån och värdepapper som i balansräkningen redovisas under rubriken Fodringar i utländsk valuta på hemmahörande utanför Sverige.

² Skulden till Riksgäldskontoret redovisas i balansräkningen under posten Skulder i utländsk valuta hemmahörande i Sverige.

Källa: Riksbankens årsredovisning 2023.

Under 2023 minskade Riksbankens balansomslutning med 244,3 miljarder kronor. Minskningen beror främst på att Riksbankens värdepappersinnehav minskade med 193,8 miljarder kronor till följd av försäljning och förfall. Valutareserven minskade med 63,4 miljarder kronor, främst beroende på återbetalning av skulden i utländsk valuta till Riksgäldskontoret som var förtidsinlånad redan vid utgången av 2022. Posten Eget kapital minskade med 80,7 miljarder kronor, vilket är en följd av den förlust Riksbanken redovisade 2022. Av balansräkningen framgår också fordringar på respektive skulder till IMF. Värdet på Riksbankens fordringar på IMF var vid årets slut 116 miljarder kronor, och värdet på bankens skulder till IMF var 88,2 miljarder kronor. Anledningen till att skulderna till IMF minskat jämfört med 2022 var att

kronan stärktes mot den valutakorg som värderingen av särskilda dragningsrätter (SDR) baseras på.

Tabell 2 Riksbankens resultaträkning

Miljoner kronor

	2023	2022
Ränteintäkter	45 106	11 661
Räntekostnader	-42 792	-10 503
Nettoresultat av finansiella transaktioner, nedskrivningar och riskavsättningar	14 993	-80 961
Avgifts- och provisionsintäkter	170	143
Avgifts- och provisionskostnader	-29	-28
Erhållna utdelningar	71	64
Övriga intäkter	58	31
Summa nettointäkter	17 577	-79 593
Personalkostnader	-671	-589
Administrationskostnader	-531	-471
Avskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar	-71	-66
Sedel- och myntkostnader	-113	-15
Summa kostnader	-1 386	-1 141
Årets resultat	16 191	-80 734

Källa: Riksbankens årsredovisning 2023.

Som framgår av tabell 2 uppgick Riksbankens resultat för 2023 till 16,2 miljarder kronor. Resultatförbättringen jämfört med 2022 förklaras enligt Riksbanken av flera faktorer. En faktor är att marknadsvärdet på innehavet av räntebärande värdepapper steg när marknadsräntorna i Sverige och omvärlden sjönk under slutet av året. Det medförde att nedskrivningarna på det svenska och utländska värdepappersinnehavet blev lägre än förväntat. En annan faktor är att 10,3 miljarder kronor av tidigare orealiserade vinster i utländsk valuta realiserades när Riksbanken valutasäkrade en del av valutaservan.

Räntekostnaderna ökade med 32,3 miljarder kronor, vilket främst förklaras av att den högre styrräntan medförde högre räntekostnader för Riksbankens skulder till bankerna i form av emitterade skuldcertifikat och inlåningsfacilitet. Personal- och administrationskostnaderna uppgick till 1,2 miljarder kronor, vilket var något högre än 2022.

De återstående åtaganden som Riksbanken har gentemot IMF, och som redovisas utanför balansräkningen, framgår av tabell 3.

Tabell 3 Riksbankens återstående utlånings- och växelkursåtaganden mot IMF

Miljoner kronor

	2023-12-31	2022-12-31
Särskilda dragningsrätter (SDR)	170 689	177 978
Insatskapital (kvot)	42 824	43 785
Poverty Reduction & Growth Trust	9 385	9 851
New Arrangement to Borrow (NAB)	60 794	62 502
Kreditavtal	43 004	44 381
Totalt återstående åtagande	326 696	338 497

Källa: Riksbankens årsredovisning 2023.

Direktionens bedömning av intern styrning och kontroll

Direktionen ansvarar för verksamheten och ska se till att den bedrivs i enlighet med riksbankslagen. Direktionen ska också se till att det finns en process för intern styrning och kontroll som fungerar betryggande. I denna process ska momenten riskanalys, kontrollåtgärder, uppföljning och dokumentation ingå.

Direktionen har utvärderat om den interna styrningen och kontrollen under 2023 uppfyllde de krav som ställs i riksbankslagen och har gjort bedömningen att den var betryggande under den period som årsredovisningen avser.

Under 2023 riktades fokus mot att identifiera och hantera operativa risker kopplade till den pågående renoveringen av riksbankshuset och färdigställandet av en ersättningslokal. De finansiella riskerna bedöms ha minskat under året, vilket bl.a. beror på att Riksbankens nominella innehav av svenska värdepapper har krympt samtidigt som den återstående löptiden blev kortare och på att Riksbanken började valutasäkra delar av valutarenserven. Data-skyddsarbetet bedrevs under året med fokus på förebyggande insatser.

Riksbanksfullmäktiges framställning om resultatdisposition

Fullmäktige lämnade den 16 februari 2024 framställning 2023/24:RB2 Riksbanksfullmäktiges beslut om resultatdisposition 2023 samt fullmäktiges verksamhetsberättelse till riksdagen.

Beslutet om disposition av Riksbankens resultat 2023

För räkenskapsåret 2023 tillämpade fullmäktige för första gången bestämmelserna i riksbankslagen för beslut om och beräkning av disposition av Riksbankens resultat. Fullmäktige beslutade den 16 februari 2024 om disposition av Riksbankens resultat för 2023. Enligt beslutet ska Riksbankens resultat för 2023 disponeras så att vinsten på 16 191 miljoner kronor överförs till Riksbankens grundfond.

För att vinst ska få delas ut till staten ska Riksbanken redovisa en vinst som överstiger det belopp som behöver överföras till Riksbankens eget kapital för att det ska uppgå till den lagstadgade målnivån. Målnivån för Riksbankens

eget kapital ska årligen räknas upp med den förändring av konsumentprisindex (KPI) som SCB publicerar och hela det belopp som överstiger den inflationsjusterade målnivån ska delas ut. Årets vinst uppgår till 16 191 miljoner kronor. Enligt årsredovisningen för räkenskapsåret 2023 uppgår grundfonden till noll kronor. Eftersom Riksbankens eget kapital efter överföringen av årets vinst till grundfonden kommer att vara lägre än målnivån för det egna kapitalet som efter årets KPI-uppräkning uppgår till 62 600 miljoner kronor delas ingen vinst ut för 2023.

Fullmäktiges ledamöter och suppleanter 2023

Fullmäktige består av elva ledamöter och lika många suppleanter. Under 2023 bestod fullmäktige av följande ledamöter: Bo Broman (ordförande), Tomas Eneroth (vice ordförande), Susanne Ackum, Martin Kinnunen, Annelie Karlsson, Hans Birger Ekström, Hans Hoff, Mattias Karlsson, Jonas Jacobsson Gjörtler, Emma Lennartsson och Mats Odell. Suppleanter under samma period var Andrea Kronvall, Mathias Tegnér, Malin Löfsjögård, Linda Lindberg, Ulla Andersson, Maria Plass, Peter Helander, Erik Kristow (t.o.m. den 20 december), Martin Selander (fr.o.m. den 21 december), Katarina Brännström, Rasmus Ling (t.o.m. den 12 januari), Ulf Holm (fr.o.m. den 13 januari) och Hanne Clivemo.

Fullmäktiges verksamhet under 2023

Fullmäktige sammanträdde vid nio tillfällen under året.

Enligt den nya riksbankslagen är det inte längre fullmäktiges uppgift att besluta om Riksbankens arbetsordning. Vissa frågor inom fullmäktiges ansvarsområde regleras i stället i ett nytt styrdokument, fullmäktiges verksamhetsordning. Fullmäktiges verksamhet har under året präglats av genomförandet av den nya lagen på så sätt att nya ställningstaganden har behövt göras och nya arbetsprocesser tagits fram.

I april beslutade fullmäktige att antalet direktionsledamöter skulle uppgå till fem personer fr.o.m. den 1 juli 2023, då direktionsledamot Henry Ohlsson slutade. Enligt övergångsbestämmelserna för den nya riksbankslagen kunde direktionen uppgå till sex ledamöter fram till utgången av 2028. I november beslutade fullmäktige att inleda rekryteringen av en ny direktionsledamot då Martin Flodéns mandatperiod löper ut den 21 maj 2024. Ledamöterna i direktionen ska enligt den nya riksbankslagen utses efter ett ansökningsförfarande. Det innebär att de rekryteras i ett öppet anställningsförfarande och direktionen gick därför ut med en rekryteringsannons.

Fullmäktige har utfört en del av sin funktion genom att dess ordförande och vice ordförande följt direktionens arbete under året, bl.a. genom att utnyttja sin rätt att närvara vid samtliga av direktionens sammanträden. Fullmäktige har även granskat direktionens arbete genom sin revisorsfunktion, där KPMG AB som haft uppdraget sedan 2019 fick ett förnyat tvåårigt avtal. En ny granskningsmodell för fullmäktiges revisionsfunktion har tagits fram som

omfattar en granskning av direktionsledamöternas tjänsteutövning och direktionens arbete. Under året har KPMG rapporterat sina granskningar på dessa två områden. KPMG har inte funnit några väsentliga brister vid någon av dessa granskningar. KPMG har även i en rapport följt upp de granskningar som genomfördes 2022 av direktionens process för hantering av de förändringar som den nya riksbankslagen innebar.

Direktionens ledamöter har vanligtvis deltagit i fullmäktiges sammanträden och riksbankschefen har vid varje möte redogjort för aktuella frågor för Riksbanken. Direktionen har även löpande gett fullmäktige information om viktigare beslut och händelser i Riksbankens verksamhet, som aktuell penningpolitik och arbetet med att övervaka stabiliteten i det finansiella systemet. Fullmäktige har också fått information om riksdagens utvärdering av penningpolitiken. Vidare har fullmäktige under året fått löpande uppdateringar om inflationsbekämpningen, Riksbankens eget kapital, risk-enhetens bedömningar, oron på den utländska bankmarknaden samt Riksbankens arbete med e-kronan.

Riksrevisionens revisionsberättelse över Riksbankens årsredovisning

Riksrevisionen lämnade den 29 februari 2024 en redogörelse om revisionsberättelsen över Sveriges riksbanks årsredovisning 2023 till riksdagen (2023/24:RR2). Enligt Riksrevisionen har Riksbanken upprättat årsredovisningen enligt lagen (2022:1568) om Sveriges riksbank samt i enlighet med de regler för bokföring och årsredovisning som fastställs av direktionen. Vidare bedöms Riksbanken i alla väsentliga avseenden ha gett en rättvisande bild av bankens ekonomiska resultat, finansiering och finansiella ställning per den 31 december 2023. Dessutom bedöms Riksbanken ha lämnat en förvaltningsberättelse och information i övrigt som är förenlig med och stödjer en rättvisande bild i årsredovisningen som helhet. Riksrevisionen tillstyrker därför att riksdagen fastställer balansräkningen och resultaträkningen.

Enligt Riksrevisionen har fullmäktige beslutat om disposition av årets resultat i enlighet med lagen om Sveriges riksbank. Riksrevisionen tillstyrker därför att riksdagen godkänner fullmäktiges beslut om disposition av årets resultat.

Riksrevisionen uttalar sig även om fullmäktiges och direktionens förvaltning av Riksbanken 2023. Enligt revisionen har Riksbanken i sin förvaltning i allt väsentligt följt tillämpliga föreskrifter, dvs. riksbankslagen. På basis av genomförda revisionsåtgärder tillstyrker Riksrevisionen att riksdagen beviljar ansvarsfrihet för fullmäktige och direktionen för 2023.

Det är Riksbankens direktion som i enlighet med kraven i riksbankslagen har ansvar för att lämna ett uttalande om den interna styrningen och kontrollen vid myndigheten. Enligt Riksrevisionen har det i revisionen inte framkommit något som skulle tyda på att ledningen i sin bedömning av den interna styrningen och kontrollen inte har följt lagen om Sveriges riksbank.

Pågående arbete

Framställning om återställning av eget kapital

Den 2 april 2024 lämnade Riksbanken en framställning till riksdagen om återställning av det egna kapitalet (framst. 2023/24:RB4). Framställningen kommer att behandlas av finansutskottet under våren 2024 i betänkande 2023/24:FiU28.

Utredning om möjligheten att betala med kontanter och tillgången till kontanter

Mot bakgrund av ett tillkännagivande från riksdagen (bet. 2018/19:FiU44, rskr. 2018/19:293) beslutade regeringen i december 2020 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över statens roll på betalningsmarknaden (dir. 2020:133). I mars 2023 överlämnade Betalningsutredningen sitt slutbetänkande Staten och betalningarna (SOU 2023:16) till regeringen. I utredningen lämnades bl.a. en rekommendation om att senast 2025 göra en översyn av kontanternas ställning och tillgången till kontanttjänster.

Mot bakgrund av detta beslutade regeringen i januari 2024 att ge en utredare i uppdrag att utreda och lämna förslag på insatser som kan stödja privatpersoners, företags och föreningars möjligheter att betala med kontanter där dessa bedöms ha en särskild roll som betalningsmedel samt stödja tillgång till kontanttjänster. Utredaren ska

- belysa de nuvarande möjligheterna att betala med kontanter för livsnödvändiga varor och tillgången till kontanttjänster i städer och tätorter samt i gles- och landsbygd
- analysera effekterna av redan genomförda lagstiftningsåtgärder inom kontantområdet och hur de samverkar med den tekniska utvecklingen och förändrade betalmönster
- kartlägga för vilka tjänster och produkter och geografiska områden som kontanter spelar en särskild roll, inbegripet vid fredstida krissituationer, höjd beredskap och ytterst krig
- vid behov överväga åtgärder för att stärka möjligheten till kontantbetalning och hantering av livsnödvändiga varor (bl.a. dagligvaror och drivmedel)
- vid behov lämna nödvändiga författningsförslag eller förslag till andra åtgärder.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2024.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har granskat Riksbankens årsredovisning 2023 och förvaltningen av Riksbanken samma år. Utskottet tillstyrker, i likhet med Riksrevisionen, att fullmäktige beviljas ansvarsfrihet för sin verksamhet och att direktionen beviljas ansvarsfrihet för förvaltningen av Riksbanken under 2023. Vidare konstaterar utskottet att Riksbanken enligt Riksrevisionen bedöms ha gett en

rättvisande bild av bankens ekonomiska resultat, finansiering och finansiella ställning per den 31 december 2023. Dessutom bedöms Riksbanken enligt Riksrevisionen ha lämnat en förvaltningsberättelse och information i övrigt som är förenlig med och stödjer en rättvisande bild i årsredovisningen som helhet. Därmed tillstyrker utskottet att Riksbankens resultaträkning och balansräkning för 2023 fastställs enligt direktionens förslag. Utskottet föreslår också att riksdagen godkänner fullmäktiges beslut om disposition av Riksbankens resultat 2023. Beslutet innebär att Riksbankens vinst på 16,2 miljarder kronor 2023 överförs till Riksbankens grundfond och att ingen vinst delas ut till statskassan. Riksbankens eget kapital uppgår efter resultatdispositionen till -2 miljarder kronor. Utskottet föreslår även att riksdagen lägger Riksrevisionens redogörelse om revisionsberättelsen över Sveriges riksbanks årsredovisning 2023 till handlingarna.

Utskottet konstaterar att Riksbanken för 2023 gör en vinst, men att det egna kapitalet efter resultatdispositionen understiger en tredjedel av målnivån för det egna kapitalet. Riksbanken har därför lämnat en framställning till riksdagen om återställning av det egna kapitalet. Utskottet behandlar framställningen under våren 2024 i betänkande 2023/24:FiU28. Vidare noterar utskottet att Riksbanken under 2023 beslutade att valutasäkra delar av valutarenserven. Utskottet konstaterar att åtgärden genomfördes med hänvisning till 9 kap. 1 § riksbankslagen om att upprätthålla en sund riskhantering.

Utskottet konstaterar att 2023 var det första året med verksamhet under den nya riksbankslag som trädde ikraft den 1 januari 2023. Den nya lagen har inneburit förändringar för Riksbanken. Bland annat har mål, uppgifter och befogenheter förtydligats för banken när det gäller penningpolitiken, det finansiella systemet, betalningsmedel, fredstida krissituationer och höjd beredskap samt internationell verksamhet. Genom den nya lagen har Riksbankens oberoende till viss del stärkts, och dess ställning som en oberoende centralbank och förvaltningsmyndighet har tydliggjorts. Samtidigt har förutsättningarna för granskning av Riksbankens verksamhet och insyn och öppenhet i dess verksamhet stärkts. Utskottet noterar att Riksbanken i förvaltningsberättelsen på ett tydligare sätt än tidigare redovisar sin bedömning av måluppfyllelsen för de olika delarna av verksamheten. Det underlättar utskottets uppföljning och utvärdering av Riksbankens verksamhet. Det kan även konstateras att ändringen i riksdagsordningen som förtydligat att finansutskottets granskning omfattar Riksbankens hela verksamhet även inneburit vissa förändringar för utskottet. Det förstärkta granskningsuppdraget som detta inneburit tar sig bl.a. uttryck i den uppföljning och utvärdering av Riksbankens verksamhet på betalningsområdet som redogörs för i nästa avsnitt i betänkandet. Utskottet har även fått mer resurser för att genomföra granskningsarbetet.

Det var under våren 2023 oroligt på de globala finansiella marknaderna. Utskottet noterar att Riksbanken fördjupade en del av sina analyser med anledning av den finansiella oron och även utvecklade nya mått och metoder

för att förbättra möjligheterna att bedöma riskerna i det finansiella systemet. Utskottet konstaterar att det svenska finansiella systemet enligt Riksbanken överlag fungerade väl, även om riskerna var förhöjda. Orsakerna var framför allt bankernas exponeringar mot den kommersiella fastighetssektorn och hushållens skuldsättning.

När det gäller betalningsområdet noterar utskottet här att Riksbanken i förvaltningsberättelsen särskilt redogör för hanteringen av kontanter i Sverige, bl.a. mot bakgrund av Riksbankens utökade ansvar för kontanthanteringen. Utskottet kan konstatera att mängden kontanter i cirkulationen minskade under 2023 efter den ökning som skedde i samband med krigsutbrottet i Ukraina 2022. Såväl nivån för användningen av kontanter i Sverige som mängden kontanter i cirkulation hör till de lägsta i världen. Utskottet vill i sammanhanget framhålla att regeringen i januari 2024 gav en utredare i uppdrag att utreda och lämna förslag på insatser som kan stödja privatpersoners, företags och föreningars möjligheter att betala med kontanter där dessa bedöms ha en särskild roll som betalmedel, samt stödja tillgången till kontanttjänster. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2024.

Under året genomförde Riksbanken bl.a. förändringar i organisationen och styrningen för att få ett mer effektivt och sammanhållet arbete med civil beredskap. Med den nya riksbankslagen utökades Riksbankens ansvar till ett bredare samhällsperspektiv och utskottet noterar att banken beslutat om föreskrifter och allmänna råd om företag av särskild betydelse för genomförandet av betalningar under fredstida krissituationer och vid höjd beredskap. Utskottet noterar vidare att Riksbanken under 2024 avser att införa den sista delen av de nya uppgifter som det utökade ansvaret innebär och som rör övervakning.

Avslutningsvis konstaterar utskottet att Riksbanken fortsatte att stegvis höja räntan under 2023 för att hindra inflationen från att bita sig fast, och att banken gör bedömningen att den åtstramande penningpolitiken har haft effekt då inflationen föll tillbaka under 2023. Utskottet kommer under våren 2024 att återkomma med sin årliga uppföljning och utvärdering av penningpolitiken i betänkande 2023/24:FiU24. Utskottet noterar även att Riksbankens kommunikationsarbete under året har dominerats av inflationen och höjningarna av styrräntan, samt att en allt större del av allmänheten uppfattade Riksbankens publicitet som negativ. Utskottet konstaterar att det kan vara en naturlig följd av en åtstramande penningpolitik.

Som ett led i beredningen av årsredovisningen höll utskottet den 12 mars ett offentligt sammanträde med utfrågning av Riksbankens direktion. Uppteckningar från utfrågningen redovisas i bilaga 4 i betänkandet.

Uppföljning och utvärdering av Riksbankens verksamhet inom betalningsområdet 2023

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen godkänner det som utskottet anför om Riksbankens verksamhet inom betalningsområdet 2023. Utskottet konstaterar att Riksbanken i sin betalningsrapport 2024 gör bedömningen att betalningar i Sverige överlag är säkra och effektiva men att det finns brister när det gäller tillgängligheten till betalningssystemet för delar av allmänheten.

Som ett led i finansutskottets uppföljning och utvärdering av betalningsområdet har utskottet begärt en redogörelse från Riksbanken om TIPS-samarbetets centrala delar och Riksbankens avvecklingstjänst för omedelbara betalningar. Riksbankens betalningsavvecklingssystem är inte bara navet i betalningssystemet i vid mening, dvs. en central del av den finansiella infrastrukturen, utan också av stor betydelse för det penningpolitiska styrsystemet. Mot bakgrund av det betonar utskottet vikten av att kontinuitetskrav och driftssäkerhet alltid upprätthålls.

Bakgrund

Finansutskottets granskningsuppdrag

Finansutskottet ska enligt 7 kap. 9 § riksdagsordningen p 1 följa upp och utvärdera Riksbankens verksamhet. Finansutskottet har länge granskat den penningpolitik som Riksbanken bedriver genom regelbundna öppna utfrågningar med Riksbankens direktion, en årlig utvärdering och externa expertutvärderingar av penningpolitiken ur ett längre tidsperspektiv vart fjärde eller femte år. Därutöver anordnar finansutskottet också slutna utfrågningar om olika sakområden som t.ex. kontantförsörjning och kontanthantering. Genom den ändring i riksdagsordningen som trädde i kraft den 1 januari 2023 förtydligades det att finansutskottets granskning ska omfatta Riksbankens hela verksamhet, målpuffyllelse och effektivitet.

Bestämmelser om system för avveckling av betalningar

Enligt 3 kap. 1 § lag (2022:1568) om Sveriges riksbank ska Riksbanken utan att åsidosätta prisstabilitetsmålet, bidra till att det finansiella systemet är stabilt och effektivt, inbegripet att allmänheten ska kunna göra betalningar. Som ett led i att fullgöra den uppgiften ska Riksbanken enligt 3 kap. 2 § tillhandahålla system för avveckling av betalningar. Riksbanken får enligt 3 kap. 5 § medverka i andra avvecklings-, betalnings- och clearingssystem inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet än sådana som avses i 2 §. Vidare

ska Riksbanken enligt 3 kap. 8 § 1 övervaka avvecklings-, betalnings- och clearingssystem. För att detta ska kunna ske krävs att det finansiella systemet kan upprätthålla sina grundläggande funktioner på ett stabilt och effektivt sätt samt är tillräckligt motståndskraftigt för att fortsätta att göra det (prop. 2021/22:41 s. 216). Tillhandahållandet av avvecklingssystem och avvecklingstillgångar (centralbankspengar) samt övervakning av aktörer och system i betalningsinfrastrukturen beskrivs i Betalningsutredningen som centralbankens – och därmed statens – mest betydelsefulla uppgift (SOU 2023:16 s. 463). Det finns såväl stabilitets- som effektivitetsskäl till att centralbankerna har dessa uppgifter. Finansutskottet har därför valt att i år särskilt granska betalningsområdet. Underlag för utskottets uppföljning och utvärdering av betalningsområdet är dels Riksbankens betalningsrapport 2024, dels en särskild redogörelse som utskottet begärt från Riksbanken om betalningsinfrastrukturen.

Redogörelser till finansutskottet

Riksbanken ska enligt 11 kap. 2 § riksbankslagen regelbundet eller på begäran lämna en redogörelse till finansutskottet för hanteringen av kontanter i Sverige och för sin övriga verksamhet.

Finansutskottet beslutade den 5 december 2023 med stöd av 11 kap. 2 § riksbankslagen att Riksbanken skulle lämna en redogörelse för TIPS-samarbetets centrala delar och Riksbankens avvecklingstjänst för omedelbara betalningar. Den övergripande frågeställningen till Riksbanken var hur Riksbankens anslutning till Target Instant Payment Settlement (TIPS) påverkade Riksbankens möjligheter att övervaka betalningsinfrastrukturen. Följande delfrågor användes för att belysa den övergripande frågeställningen:

1. Hur fungerar samordning och samarbete mellan de olika centralbankerna inom ramen för TIPS?
2. Hur säkerställer Riksbanken ett effektivt ansvarsutkrävande av de formellt ansvariga för avvecklingssystemet?
3. Hur tillgodoser Riksbanken att myndigheten har tillräcklig insyn för att effektivt kunna övervaka avvecklings-, betalnings- och clearingssystem?
4. Vilka instrument används för att säkerställa att samarbetet följer svenska rättsregler?

Riksbanken lämnade den 28 februari 2024 in en promemoria till riksdagen som redogör för det arbete som Riksbanken bedriver inom betalningsområdet (dnr FIU-1.8.5-1163-2023/24). Promemorian syftar till att ge en helhetsbild av de centrala delarna av Riksbankens samarbete med Eurosystemet i fråga om TIPS. Områden som behandlas är samarbetets uppkomst och hur det har utvecklats över tid, beskrivning av centrala funktioner i avvecklingstjänsten, dagens samarbete med Eurosystemet, styrningen, rättsläget och övervakningen samt vad som förväntas hända framöver på området.

Riksbankens betalningsrapport 2024

Riksbanken publicerar sedan 2019 årligen en rapport om utvecklingen på betalningsmarknaden, betalningsrapporten. I rapporten redogör Riksbanken för sina bedömningar och policyståndpunkter inom betalningsområdet. Rapporten syftar även till att vara ett underlag för utvärdering av Riksbankens arbete med betalningar. Betalningsrapport 2024 publicerades den 14 mars i år.

Riksbanken har tre målsättningar för sitt arbete med betalningar – att de är säkra, effektiva och tillgängliga. Med säkra betalningar avses att betalningssystemet ska vara stabilt och motståndskraftigt mot störningar i normala tider samt fungera i fredstida kriser och vid höjd beredskap. Skyddet mot bedrägerier ska vara högt. Med effektiva betalningar avser Riksbanken ett betalningssystem som innebär låga samhällsekonomiska kostnader inklusive att energiåtgången för olika betalsätt ska vara låg. Avgifter ska vara transparenta och betalningarna ska vara snabba och smidiga. Slutligen definierar Riksbanken tillgängligheten för betalningar så att det ska vara möjligt för alla i Sverige att betala till rimliga kostnader. Användarna ska ha god tillgång till betaltjänster och det ska finnas olika betalsätt att välja mellan beroende på situation och förutsättningar.

Är betalningar i Sverige säkra?

Enligt Riksbanken är betalningar i Sverige överlag säkra. I april 2023 skedde dock en incident i Riksbankens betalningssystem RIX, som innebar att målet om systemets tillgänglighet inte kunde uppnås under året. Tillgängligheten blev då 99,82 i stället för 99,85 procent. Utöver incidenten i RIX hade systemen som möjliggör swishbetalningar (Bankgirot, Getswish AB och Bank-id) flera kortare störningar. Sammantaget bedömer Riksbanken att incidenterna endast hade en mindre påverkan på möjligheterna att betala digitalt.

Riksbanken belyser i Betalningsrapport 2024 flera brister i det svenska betalningssystemet som bör åtgärdas för att betalningarna i Sverige ska fortsätta att vara säkra. Riksbanken lyfter i synnerhet fram Bankgirots arbete med att säkerställa en modern och säker betalinfrastruktur. När det gäller kontanta betalningar och robustheten i kontanthanteringskedjan konstaterar Riksbanken att endast två företag är verksamma i kontanthantering, med i det närmaste monopol på sina respektive delar av marknaden. Det innebär att kontanthanteringskedjan är mycket känslig för störningar i deras respektive verksamhet. Om ett av företagen inte kan utföra sina uppgifter är det svårt för någon annan att snabbt träda in i dess ställe. När det gäller bedrägerier i samband med betalningar konstaterar Riksbanken att antalet kortbedrägerier ökade 2023. Även antalet rapporterade bedrägerier genom s.k. social manipulation ökade.

Är betalningar i Sverige effektiva?

Enligt Riksbanken har digitaliseringen inneburit att betalningar i Sverige överlag är effektiva. År 2021 uppskattades de samhällsekonomiska kostnaderna för betalningar till knappt en procent av BNP. Detta är en nedgång sedan 2009, då den senaste uppskattningen gjordes, och i linje med kostnaderna i närliggande länder, t.ex. Norge. Kort- och swishbetalningar har lägst kostnad, följt av gireringar. Kontanta betalningar är de med högst enhetskostnad till följd av att kontanthantering medför höga fasta kostnader och att antalet betalningar som görs kontant minskar.

Riksbanken lyfter fram ett flertal områden där utveckling skulle bidra till en ännu mer effektiv betalningsmarknad i Sverige. Det rör områden som omedelbara betalningar, där RIX-INST kan möjliggöra nya tjänster, och förutsättningarna för konkurrens genom reglering på EU-nivå och tillgång till central infrastruktur. Slutligen poängterar Riksbanken att gränsöverskridande betalningar ofta är långsammare, dyrare och inte lika transparenta som inhemska betalningar. Riksbanken arbetar tillsammans med bl.a. Europeiska centralbanken (ECB) för att utveckla den infrastruktur som behövs för snabba och säkra betalningar mellan svenska kronor och andra europeiska valutor.

Är betalningar i Sverige tillgängliga?

Alla i Sverige ska ha tillgång till grundläggande betaltjänster till rimliga priser enligt den målsättning som riksdagen har fattat beslut om (prop. 2006/07:55 utg. omr. 22, bet. 2006/07:TU1, rskr. 2006/07:205). Riksbanken bedömer dock att tillgången till dessa tjänster har försämrats de senaste åren och i dag uppfylls inte målet. Det beror till del på att tillgången till manuella betaltjänster, inklusive kontantjänster, har minskat hos såväl banker som andra betaltjänstleverantörer. Riksbanken lyfter emellertid upp två andra områden som negativt påverkar den generella tillgängligheten av betaltjänster i samhället. Det första gäller problemen att öppna och behålla betalkonton för konsumenterna. Riksbanken hänvisar här till en rapport från Finansinspektionen där det påpekas att antalet konsumenter som fick sina betalkonton avslutade ökade med 30 procent mellan 2020 och 2022. Enligt lag (2010:751) om betaltjänster har konsumenterna rätt att öppna ett betalkonto med grundläggande funktioner i samtliga länder i EES, såvida det inte finns särskilda skäl att neka dem ett konto eller skulle strida mot penningtvättslagen. Oftast uppger bankerna penningtvättsregler, särskilt bristande kundkänedom, som skäl för att neka konsumenterna och företag konton eller säga upp dem.

Det andra problemområdet som försämrar tillgängligheten av betaltjänster är tillgången till Bank-id. Enligt Riksbanken saknar ungefär en tiondel av den vuxna befolkningen Bank-id. Avsaknad av Bank-id, vilket är särskilt vanligt bland den äldre delen av befolkningen, bidrar till att minska betaltjänsternas tillgänglighet eftersom digitala betaltjänster ofta kräver att betalaren kan identifiera sig och bekräfta betalningen med en e-legitimation.

Behov av lagreglering i fråga om kontanter

Riksbanken anser att det finns ett behov av lagändringar för att stärka kontanternas ställning som betalningsmedel och kontanthanteringskedjan. Riksbanken välkomnar i Betalningsrapport 2024 tillsättningen av utredningen om möjligheten att betala livsnödvändiga varor med kontanter. Riksbanken framhåller också att bankernas skyldighet att ta emot insättningar av kontanter från organisationer och företag bör utökas till att även inbegripa insättningar från konsumenter. Även frågan hur värde transporter av kontanter ska upprätthållas och finansieras i framtiden behöver utredas.

Riksbankens redogörelse för TIPS-samarbetets centrala delar och Riksbankens avvecklingstjänst för omedelbara betalningar

Framväxten av TIPS

Riksbanken beskriver i sin redogörelse till finansutskottet att ECB och Eurosystemet har en familj av avvecklingssystem⁷ som ofta benämns Target-systemen; T2 för avveckling av stora betalningar, Target2-Securities (T2S) för avveckling av värdepapperstransaktioner i centralbankspengar och Target Instant Payment Settlement (TIPS) för avveckling av omedelbara betalningar (sekundsabba överföringar mellan bankkonton i realtid).

TIPS togs i drift den 30 november 2018 och utvecklades och drivs av Italiens centralbank Banca d'Italia. Anledningen till att Eurosystemet valde att utveckla TIPS var att det bedömdes finnas en risk för fragmentering inom euroområdet vad gäller avveckling av omedelbara betalningar. Nationella lösningar hade redan till viss del etablerats, vilket riskerade att leda till en ytterligare fragmentering av betalningsprocesser och tillhörande likviditetshandling. Ett annat skäl var att underlätta gränsöverskridande betalningar i euro. Det fanns också inom eurozonen och EU en drivkraft att verka för lösningar som möjliggjorde konkurrenskraftiga betalningsalternativ till utomeuropeiska betalningslösningar, t.ex. kortbetalningar där infrastrukturen utgörs av icke-europeiska aktörer. För att det skulle vara enkelt och kostnadseffektivt att avveckla omedelbara betalningar krävdes en harmonisering och standardisering av processer samt stora volymer. Att göra på samma sätt är en förutsättning för att många ska kunna dela på de fasta kostnader som är förknippade med en tjänst som TIPS. Avveckling av betalningar på TIPS sker enligt principen transaktion-för-transaktion och i realtid. Det innebär att finalitet, dvs. slutlig äganderättsövergång, uppstår i samband med avvecklingen, för varje betalning. Target-systemen (T2, T2S och TIPS) är utformade för att kunna hantera fler valutor än euron, dock hanterar de inte betalningar mellan valutor, dvs. det sker ingen växling mellan olika valutor på plattformarna. Avvecklingstjänsten på TIPS, liksom övriga Target-tjänster, tillhandahålls av respektive nationell centralbank till dess betalningssystemsdeltagare, dvs. banker och finansiella infrastrukturer.

⁷ När en betalning är slutgiltigt genomförd är den avvecklad.

Riksbankens anslutning till TIPS

Riksbanken beskriver hur myndigheten under 2017 började undersöka omedelbara betalningar. Tidigt fick Riksbanken en bild av att omedelbara betalningar ökade i både antal och värde vilket skulle leda till större krav på avvecklingen av dessa betalningar. Riksbankens slutsats blev därför att avvecklingen borde ske i centralbankspengar och att Riksbanken borde tillhandahålla en avvecklingstjänst för omedelbara betalningar efter en utredning av olika alternativ. Riksbanken genomförde därför i juni 2018 en konsultation med deltagarna i RIX-RTGS och andra intressenter. Av svaren framgick att TIPS kunde vara en intressant lösning för den svenska marknaden. Riksbanken startade därför en förstudie som avslutades 2019, där slutsatsen drogs att Riksbanken borde erbjuda avveckling av omedelbara betalningar och att plattformsdelning med Eurosystemet var det effektivaste medlet. I april 2020 beslutade Riksbanken, efter förhandlingar med Eurosystemet, att ingå avtal om att ansluta en ny avvecklingstjänst, RIX-INST, till Eurosystemets plattform TIPS. Riksbankens krav på säkerhetsskydd omhändertogs genom en särskild avtalsreglering. I avtalet med Eurosystemet ingick att en säkerhetsinstruktion skulle tas fram och beslutas som beskrev hur säkerhetskrav i avtalet skulle realiseras. I maj 2022 var implementeringsprojektet klart och RIX-INST lanserades den 23 maj 2022.

Riksbankens beskrivning av hur avvecklingssystemet för omedelbara betalningar fungerar

Allmänt

RIX-INST möjliggör omedelbar avveckling av omedelbara betalningar i centralbankspengar dygnet runt och använder den tekniska plattformen TIPS. TIPS följer regelboken för avveckling av eurobetalningar, dvs. SEPA Instant Credit Transfer (SCT Inst). Regelboken för euro-betalningar fastställs av European Payment Council. RIXINST i sin tur stödjer den nordiska regelboken NPC Instant Credit Transfer (NCT Inst) som fastställs av Nordic Payment Council (NPC).

Deltagande

För att delta i någon av avvecklingstjänsterna RIX-INST eller RIX-RTGS behöver ett institut först bli deltagare i RIX och sedan bli certifierat för avvecklingstjänsten. En RIX-deltagare kan välja att delta i båda tjänsterna alternativt i en av tjänsterna. Ett institut som endast deltar i RIX-INST behöver avtala med en RIX-RTGS-deltagare om att denne åtar sig att betala avgifter och ränta som uppstår på grund av institutets deltagande i RIX-INST samt om överföringar av likviditet till dess konto i RIX-INST. Det är även möjligt att delta indirekt i RIX-INST via en RIX-INST-deltagare. En indirekt deltagare har inget förhållande till Riksbanken utan behöver förlita sig till tjänster från en RIX-INST deltagare.

Likviditetshantering

Likviditetsmässigt finns det kopplingar mellan RIX-RTGS och RIX-INST då likviditet enbart kan skapas i RIX-RTGS. RIX-RTGS är tillgängligt för likviditetsöverföringar till/från RIX-INST dygnet runt alla dagar, med undantag av cirka en timme efter stängning av RIX-RTGS. Deltagarna i RIX-INST ansvarar för att hantera likviditeten på sina konton.

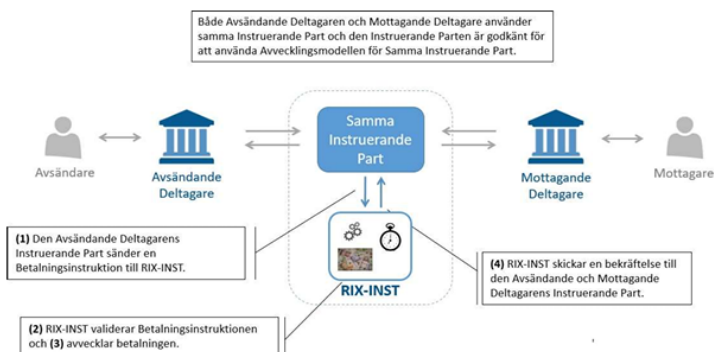
Betalningsprocessen

I RIX-INST avvecklas betalningstransaktioner under förutsättning att transaktionerna uppfyller kraven på format och att det finns tillräcklig likviditet för betalningen. Avvecklingen sker genom bokföring på deltagarnas avvecklingskonton i RIX-INST.

RIX-INST erbjuder två olika modeller för avveckling, standardmodellen för avveckling och avvecklingsmodellen för samma instruerande part.

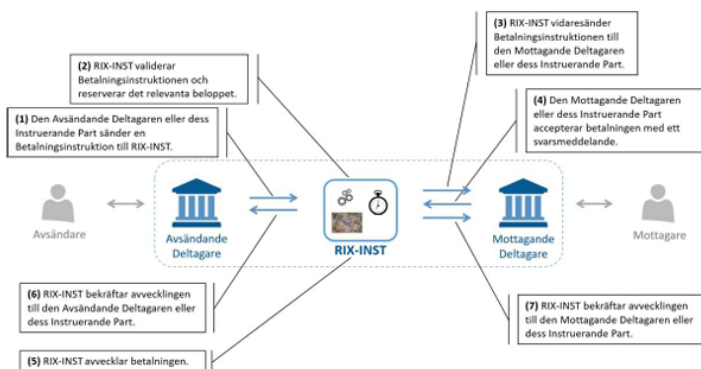
Avvecklingsmodellen för samma instruerande part innebär att både mottagande och avsändande bank använder samma instruerande part, dvs. en tredje part som sköter kommunikationen till och från RIX-INST. För Swish-betalningarna är Getswish AB samma instruerande part för bankernas räkning och avveckling sker omedelbart efter att betalningstransaktionen är mottagen av RIX-INST.

Avvecklingsmodellen för samma instruerande part

När standardmodellen används reserveras beloppet på den avsändande deltagaren: INST avvecklingskonto. Sedan skickas en betalningsförfrågan till den mottagande deltagaren. Om mottagande deltagare svarar att den accepterar betalningen frigörs reserveringen och transaktionen avvecklas omedelbart.

Standardmodellen

Vilka instrument används för att säkerställa att samarbetet följer svenska rättsregler?

Rättslig reglering

Enligt 1988 års lag fick Riksbanken tillhandahålla system för avveckling av betalningar och på annat sätt medverka i betalningsavveckling. I och med 2022 års riksbankslag är det numera obligatoriskt för Riksbanken att tillhandahålla betalningsavvecklingssystem. Riksbankens betalningsavvecklingssystem är inte bara navet i betalningssystemet i vid mening, dvs. den finansiella infrastrukturen, utan också av stor betydelse för det penningpolitiska styrsystemet. Grundläggande bestämmelser om Riksbankens

betalningsavvecklingssystem finns i lagen (1999:1309) om system för avveckling av förpliktelser på finansmarknaden.

I lagmotiven anges att höga krav på driftssäkerhet bör ställas på systemet. Det gäller inte minst motståndskraft mot yttre störningar såsom cyberattacker, andra slags intrång i it-systemen, strömavbrott, terrorattentat, naturkatastrofer och bränder. Riksbanken bör beakta samma internationellt vedertagna principer, t.ex. CPMI Iosco Principles for Financial Market Infrastructures (PFMI), som utländska centralbanker gör (prop. 2021/22:41 s. 100.).

Riksbanken ska organisera bankens betalningsavvecklingssystem och besluta om eventuellt samråd med marknadsaktörer. Detta gällde redan under den äldre riksbankslagen och har enligt Riksbanken inte lett till några tillämpningsproblem. Riksbanken har rätt att ta ut avgifter från deltagare i betalningsavvecklingssystemet. Riksbanken har även rätt att medverka i andra avvecklings- och betalningssystem inom EES.

Eftersom Sverige inte är med i eurosamarbetet finns inga särskilda krav på Riksbanken när det gäller betalningsavvecklingssystemets utformning. Dock är Sverige bundet av EUF-fördragets och regeringsformens bestämmelser om instruktionsförbud.

I beredningen av ärendet och vid avtalsförhandlingarna med ECB inför en eventuell anslutning till TIPS bedömde Riksbanken att vissa svenska rättsregler riskerade att sättas ur spel genom utkontrakteringen. Avtalet måste sålunda uppfylla säkerhetsskyddslagstiftningens krav. Avtalet fick inte heller innebära en inskränkning av Riksrevisionens möjligheter att revidera Riksbanken. Vidare måste avtalet respektera principer för svensk offentlighet och sekretess. Vad gäller säkerhetsskyddslagstiftningens krav bedömdes att TIPS-samarbetet initialt inte skulle utgöra säkerhetskänslig verksamhet i Riksbanken. Eftersom TIPS-samarbetet och omfattningen skulle kunna ändras över tid träffade Riksbanken och Eurosystemets centralbanker ändå ett säkerhetsskyddsavtal, något som förordades av Säkerhetspolisen.

För att tillgodose revisorerens möjligheter att granska Riksbankens verksamhet har det i avtalet införts långtgående rättigheter för Riksrevisionen att utföra sitt uppdrag. Avtalsvillkoren i dessa avseenden har godkänts av Riksrevisionen.

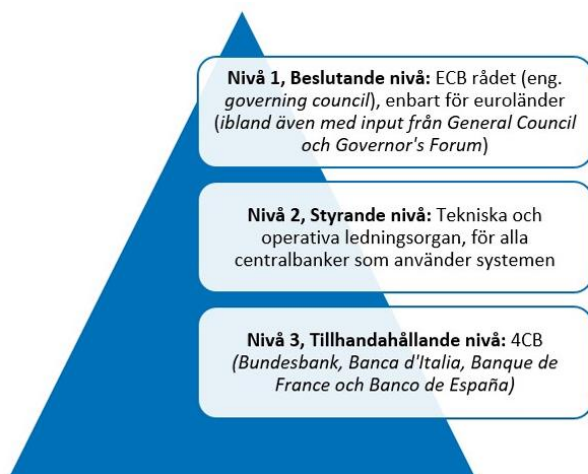
ECB har tagit fram ett avtal om användning av TIPS-tjänsten som är avsett att användas om en centralbank som inte tillhör Eurosystemet vill använda TIPS-plattformen (s.k. Currency Participation Agreement, CPA). Avtalet avser delandet av en plattform med en myndighetsgruppering och skiljer sig i åtskilliga avseenden från vad som gäller vid ett avtal med en kommersiell leverantör. Riksbanken och Eurosystemets centralbanker har ingått ett anslutningsavtal benämnt Agreement on the Use of TIPS Service, nedan kallat TIPS-avtalet. Avtalsparter i detta avtal är Riksbanken, Europeiska centralbanken (ECB) och Eurosystemet. Eurosystemet är ett samlingsnamn för centralbanker med euron som valuta och som deltar på TIPS-plattformen. Syftet med avtalet är att fastställa villkoren för att en centralbank som ger ut

en annan valuta än euron får utkontraktera driften av TIPS-konton till den delade plattformen.

Hur fungerar samordningen och samarbetet mellan de olika centralbankerna inom ramen för TIPS?

Samarbetet med Eurosystemet

Eftersom Target-systemen ägs och drivs av Eurosystemet så krävs det att alla euroländer kommer överens om hur systemen ska drivas och utvecklas, både i det dagliga arbetet och på längre sikt. Då Eurosystemet också välkomnar icke-eurovalutor att ingå i samtliga Target-systems tjänster så är det viktigt att dessa centralbanker ges möjlighet att påverka utvecklingen. Detta ställer stora krav på samarbete kring styrningen av systemen, organiserat genom multilaterala forum där varje gruppering har ansvar för ett särskilt område. Styrningen för Target-tjänsterna delas in i följande hierarkiska nivåer.

Nivå 1, den beslutande nivån, består ytterst av ECB-rådet (Governing Council) som enbart är öppet för länder med euro som valuta. ECB-rådet har också möjlighet, men inte skyldighet, att ta in synpunkter och förslag från Allmänna rådet (General Council) och ECB:s Governor's Forum, där Riksbanken är representerad genom riksbankschefen.

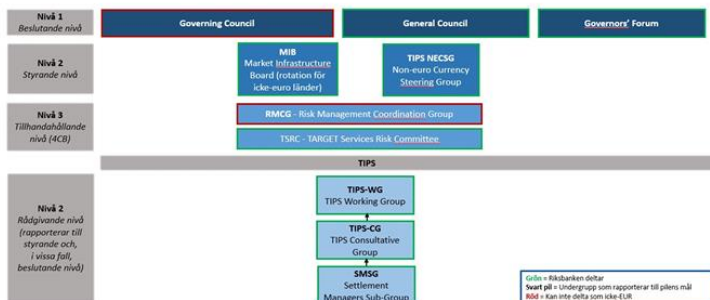
På nivå 2, deltar samtliga centralbanker som använder Target-tjänsterna.

Nivå 3, den tillhandahållande nivån, är den del av styrningen där de centralbanker som driver och utvecklar plattformarna (nedan benämnda 4CB, dvs. de nationella centralbankerna i Tyskland, Frankrike, Italien och Spanien) samordnar sig med ECB.

Riksbankens del i beslut om och styrning av TIPS

Riksbanken beskriver hur myndigheten för att driva Sveriges prioriterade frågor deltar i de forum som ingår i ECB:s styrningsorganisation (t.ex. olika

kommittéer, forum och expertgrupper). Genom att delta i dessa forum får Riksbanken möjlighet att granska och följa det kontinuerliga arbetet, bidra till samarbetets inriktning och driva Riksbankens prioriterade frågor samt att samverka med experter från andra länder för att utbyta kunskap och erfarenheter.

I Allmänna rådet samlas representanterna från samtliga EU:s medlemsländer, oavsett valuta, tillsammans med ECB:s högste samt biträdande chef. Forumet syftar till att i ett bredare perspektiv ta vara på medlemsländernas bidrag och synpunkter för att därefter ge förslag i relevanta frågor till ECB-rådet som är det organ som har möjlighet att fatta beslut i de respektive frågorna.

ECB:s Governors' Forum ska hantera sådana omständigheter och konflikter som rör icke-euroländers användande av plattformarna som inte kan lösas i andra forum. Forumets enda uppgift är att medla och lösa sådana situationer, varför mandatet inte innehåller krav på mötesintervall eller liknande.

Riksbanken deltar i Allmänna rådet och ECB:s Governors' Forum genom riksbankschefen.

ECB:s MIB (Market Infrastructure Board) ansvarar för den operativa driften av den infrastruktur som ägs och drivs av Eurosystemet, samt för projekt för att förbättra servicen och funktionaliteten. MIB rapporterar löpande till ECB-rådet samt bereder och lämnar förslag på åtgärder och utveckling av plattformarna för ECB-rådet att ta ställning till. MIB kan, och har, etablerat specifika arbetsgrupper inom respektive område för olika frågor relaterade till drift, utveckling och underhåll av plattformarna. Riksbanken deltar med en ledamot i MIB (chefen för avdelningen för betalningar) i rollen som centralbank i ett land som inte deltar i eurosamarbetet.

I samband med driftsättningen av RIX-INST etablerades TIPS Non-euro Currencies Steering Group (NECSG) i syfte att koordinera åsikterna från centralbankerna i länder som inte har infört euron som valuta men som har ingått avtal för användandet av TIPS. Det övergripande syftet med forumet är att stötta i beslut om TIPS genom att förse MIB med gemensamma förslag från centralbankerna utanför eurosamarbetet på, för TIPS, relevanta områden. Riksbanken deltar i detta forum genom att chefen för avdelningen för

betalningar är ordförande och att enhetschefen vid RIX är Riksbankens representant.

RMCG (Risk Management Coordination Group) är etablerad av MIB med syfte att förse MIB med gruppens självständiga syn på de risker som finns med Target-tjänsterna. Representanterna i gruppen tillhör den andra försvarslinjen inom respektive organisation och ska inte vara direkt involverade i det dagliga arbetet avseende Target-tjänsterna. Riksbanken deltar inte i detta forum som enbart bemannas av 4CB och ECB.

TSRC (Target Services Risk Committee) utarbetar förslag och ger råd och rekommendationer till MIB genom granskning och godkännande av andra linjens resultat och rapportering. Det kan bl.a. handla om RMCG:s arbetsprogram, riskrapportering, riskbedömningar och uppdateringar inom riskramverket med tillhörande policyer. Riksbanken deltar idag i detta forum genom gruppchefen för operativa risker vid riskenheten, avdelningen för intern styrning och verksamhetsstöd.

TIPS-WG (TIPS Working Group) ansvarar för att hantera alla betalningsrelaterade frågor ur ett centralbanksperspektiv vid användandet och utvecklandet av TIPS. Gruppen ansvarar för relevant dokumentation samt för att förse MIB med rekommendationer för uppdaterandet av dokumentationen. Gruppen ansvarar även för att koordinera och förbereda nya releaser på plattformen, för tester samt för rekommendationer till ledningsorgan i fråga om ändringar eller tillägg. Från Riksbanken deltar enhetschefen vid RIX, avdelningen för betalningar.

TIPS-CG (TIPS Consultative Group) är aktiv inom processen för systemförändringar som ger råd om framtida utveckling av TIPS. Gruppen utvärderar även vilka förbättringar i TIPS som kan leda till ett ökat användarvärde och bidrar i utvärderingar av möjliga systemförändringar. I TIPS-CG deltar centralbanker, banker och clearinghus. Från Riksbanken deltar verksamhetsutvecklare vid RIX-enheten samt en representant från den svenska marknaden (utsedd av Bankföreningen).

SMSG (Settlement Managers Sub-Group) ansvarar för att följa och säkerställa den operationella driften av plattformarna i fråga om den dagliga verksamheten och relaterade frågor. Riksbanken deltar genom systemförvaltare vid RIX-enheten.

Hur säkerställer Riksbanken ett effektivt ansvarsutkrävande av de formellt ansvariga för avvecklingssystemet?

Vid incidenter

Riksbanken uppger att det i användarmanualen för Target-systemen beskrivs hur vissa legalt bindande dokument och tekniska och/eller funktionella dokument omsätts till operativa förfaranden. Manualen är inte juridiskt bindande utan verkar som ett stödjande dokument för respektive ansluten centralbank samt för 4CB. En grundprincip för hanteringen av incidenter är att Eurosystemets styrning kortas ned och hålls närmare den operativa

verksamheten. Varje ansluten centralbank ansvarar för att ha en National Service Desk vars uppgift är att agera kontaktyta mot ECB för sin hemmarknad och hantera ärenden och frågor från de nationella bankerna. Hos Riksbanken benämns denna funktion RIX Helpdesk.

Hur tillgodoser Riksbanken att myndigheten har tillräcklig insyn för att effektivt kunna övervaka avvecklings-, betalnings- och clearingsystem?

Övervakningen av RIX-INST

Riksbanken beskriver i sin redogörelse hur övervakningen av den finansiella infrastrukturen syftar till att Riksbanken ska kunna bidra till ett säkert och effektivt finansiellt system. I övervakningen identifierar och analyserar Riksbanken källor till risker och effektivitetsförluster i den finansiella infrastrukturen och verkar för att på olika sätt reducera dessa.

Om det uppstår störningar i den finansiella infrastrukturen kan det få allvarliga konsekvenser för det finansiella systemets funktionssätt med potentiellt stora samhällsekonomiska kostnader som följd. För stabiliteten i det finansiella systemet är det därför viktigt att den finansiella infrastrukturen, och verksamhet som är av särskild betydelse för den, fungerar. Övervakningen och Riksbankens analys av finansiell infrastruktur, inklusive RIX-INST, utgår från CPMI-Ioscos internationella principer för finansiell infrastruktur (PFMI). PFMI består av 24 principer som centralbanker och tillsynsmyndigheter har utarbetat tillsammans och som de ser som väsentliga för att motverka risker i den finansiella infrastrukturen och stärka dess motståndskraft mot störningar.

I sitt övervakningsarbete använder sig Riksbanken av ett riskbaserat arbetssätt. Det innebär att för varje infrastruktursystem bedöms riskerna utifrån hur stor sannolikhet det är att de materialiseras samt hur stora konsekvenserna i så fall skulle bli för den finansiella stabiliteten i Sverige. För RIX-INST sker bedömningen och analysen tillsammans med RIX-RTGS. Att denna övervakning hålls samman beror på att det är samma huvudman som tillhandahåller systemen. Riksbanken kan bl.a. kommunicera sin riskbedömning i fråga om den finansiella infrastrukturen i rapporten Finansiell stabilitet, vilken publiceras två gånger per år. I Riksbankens årsredovisning avrapporteras årets verksamhet.

I övervakningen samlar Riksbanken löpande in kvalitativ och kvantitativ information. Det sker regelbundna möten bl.a. mellan övervakningsfunktionen och Riksbankens ledningsgrupp för RIX (ledningsgrupp för RIX-RTGS och RIX-INST). Utöver att Riksbanken regelbundet samlar in information har övervakningsfunktionen på Riksbanken ett etablerat samarbete med ECB:s övervakningsfunktion som bevakar TIPS. Därmed har Riksbankens övervakningsfunktion möjlighet att få information direkt från ECB om den tekniska plattformen utöver den information som övervakningsfunktionen får från Riksbanken.

Riksbankens redogörelse för det fortsatta arbetet inom betalningsområdet

TIPS-avtalet har uppdaterats och Danmarks Nationalbank kommer att ansluta till TIPS

Danmarks Nationalbank kommer enligt Riksbanken att anslutas till TIPS under våren 2025. Det innebär att TIPS-avtalet har anpassats i vissa avseenden. Riksbanken fick under hösten 2023 del av de justeringar som ECB föreslog och kunde konstatera att det inte har skett några legala förändringar med materiella negativa effekter. Majoriteten av ändringarna motiverades av nya definitioner eller språkliga ändringar av befintliga definitioner. I mars 2024 undertecknade Riksbanken det uppdaterade TIPS-avtalet.

Migrering av Swishbetalningar till RIX-INST

Sedan slutet av februari 2024 avvecklas alla Swishbetalningar mellan bankerna genom RIX-INST. Migreringen inleddes i början av februari och Swishbetalningarna har successivt förts över från Bankgirots system till RIX INST. Övergången till RIX-INST innebär att all avveckling sker i centralbankspengar mellan bankernas konton i Riksbanken.

Införandet av standardmodellen för avveckling

Standardmodellen i TIPS är att likställa med införandet av det regelverk (NCT INST) som Nordic Payment Council tagit fram för omedelbara betalningar på den nordiska marknaden. Riksbanken har som krav att alla deltagare i RIX-INST ska ha anslutit sig till NCT INST i november 2024. Detta möjliggör att bankerna kan utveckla ytterligare tjänster för omedelbara betalningar. TIPS Cross Currency Riksbanken arbetar sedan hösten 2020 tillsammans med ECB och Banca d'Italia för att ta fram en lösning för avveckling av omedelbara betalningar mellan svenska kronor och euro. Initiativet sker mot bakgrund av pågående internationellt arbete för att lösa bristen på snabba och effektiva valutaöverskridande betalningar till rimliga priser.

Utskottets ställningstagande

Utskottets uppföljning och utvärdering av Riksbankens verksamhet inom betalningsområdet för 2023 utgår från betalningsrapporten 2024 och den särskilda redogörelse för TIPS-samarbetet som Riksbanken lämnade till finansutskottet i februari 2024 (dnr FIU-1.8.5-1163-2023/24), på begäran av utskottet.

Utskottet vill inledningsvis understryka att det är av stor vikt att det finansiella systemet kan upprätthålla sina grundläggande funktioner på ett stabilt och effektivt sätt, inbegripet att allmänheten ska kunna göra betalningar. Det är också av stort vikt att systemet är tillräckligt motståndskraftigt för att kunna fortsätta att göra det under fredstida krissituationer och vid höjd beredskap. Det primära ansvaret för att säkerställa att dessa funktioner kan

upprätthållas ligger enligt riksbankslagen på Riksbanken, som också ska övervaka avvecklings-, betalnings- och clearingsystem.

Utskottet konstaterar att Riksbanken i betalningsrapporten gör bedömningen att betalningar i Sverige överlag är säkra och effektiva men att det finns brister när det gäller tillgängligheten till betalningssystemet för delar av allmänheten. Bristande tillgång till betalningssystemet är enligt utskottet ett angeläget samhällsproblem. Avsaknad av tillgång till grundläggande betaltjänster är en stor utmaning för drabbade individer och kan även utgöra ett hinder för svensk konkurrenskraft om det innebär en begränsning för t. ex. företagande eller utländska forskare vid svenska lärosäten.

Vidare konstaterar utskottet att Riksbanken har ett särskilt ansvar för att följa, analysera och vid behov samordna hanteringen av kontanter i Sverige. Utskottet noterar att Riksbanken framhåller att det faktum att endast ett företag erbjuder värdetransporter i dag gör kontantkedjan sårbar. Riksbanken anser att regeringens utredare (Fi2024/00068) bör klargöra ansvarsfördelningen mellan banker och offentlig sektor, inbegripet hur värdetransporter till och från butiker ska upprätthållas och finansieras. Utskottet delar Riksbankens oro över robustheten i kontanthanteringskedjan. Samtidigt kan utskottet dock konstatera att riksbankslagen ger Riksbanken särskilda skyldigheter och befogenheter att agera utifrån förändrade förutsättningar som en eventuell avveckling av värdetransportföretagets verksamhet skulle kunna innebära för tillgången till kontanter i Sverige. Riksbankens samordnande roll på området medför ett ansvar för att brister i kontanthanteringen hanteras. Om ett företag som bedriver verksamhet som påverkar tillgången till kontanter i Sverige avser att upphöra med sin verksamhet ska företaget underrätta Riksbanken i sådan tid att Riksbanken har möjlighet att agera utifrån de förändrade förutsättningar som avvecklingen av verksamheten innebär för tillgången till kontanter (prop. 2021/22:41 s 225). Riksbanken bör i ett sådant läge peka på behov av olika former av åtgärder, t.ex. genom att göra en framställning till riksdagen.

Riksbanken ingick den 3 april 2020 avtal om att ansluta en ny tjänst, RIX-INST, till Eurosystemets plattform Target Instant Payment Settlement (TIPS). Det innebär att betalningar mellan banker nu kan göras i realtid dygnet runt och året om i centralbankspengar. Genom anslutningen till TIPS som ägs av Eurosystemet minskade Riksbankens direkta kontroll över exempelvis vilka systemleverantörer som ska kontrakteras. Riksbanken utövar istället inflytande genom att delta i gemensamma arbetsgrupper, kommittéer och beslutande organ med ECB och de nationella centralbankerna inom Eurosystemet.

Som ett led i finansutskottets uppföljning och utvärdering av Riksbanken har utskottet begärt att Riksbanken enligt 11 kap. 2 § riksbankslagen ska lämna en redogörelse för TIPS-samarbetets centrala delar och Riksbankens avvecklingstjänst för omedelbara betalningar. Redogörelsen från Riksbanken skulle enligt finansutskottets beslut den 5 december 2023 innehålla svar på följande frågeställningar:

1. Hur fungerar samordning och samarbete mellan de olika centralbankerna inom ramen för TIPS?
2. Hur säkerställer Riksbanken ett effektivt ansvarsutkrävande av de formellt ansvariga för avvecklingssystemet?
3. Hur tillgodoser Riksbanken att myndigheten har tillräcklig insyn för att effektivt kunna övervaka avvecklings-, betalnings- och clearingssystem?
4. Vilka instrument används för att säkerställa att samarbetet följer svenska rättsregler?

Riksbanken överlämnade den 28 februari 2024 en redogörelse i enlighet med de ovan angivna frågeställningarna (dnr FIU-1.8.5-1163-2023/24). Utskottet har ovan redogjort för det huvudsakliga innehållet i den redogörelsen. Betalningsinfrastruktur präglas av höga fasta kostnader för att utveckla, bygga och driva systemen medan marginalkostnaden för att processa en ytterligare betalning eller att släppa in en ytterligare deltagare är låg. Genom att flera centralbanker delar på de fasta kostnaderna för att utveckla och driva den tekniska plattform som utgör själva avvecklingssystemet blir genomsnittskostnaden per betalning eller aktör lägre. Förutom att centralbankerna kan dela på de fasta kostnaderna, underlättar plattformsdelning poolning av resurser för t.ex. cybersäkerhetsarbete. En förutsättning för plattformsdelning är att standarder och processer harmoniseras mellan länder. Sådan harmonisering minskar dessutom kostnaderna för deltagare som har verksamhet i olika länder (valutaområden) och stimulerar ekonomisk integration.

Betalningsinfrastrukturen i Sverige, liksom i stora delar av världen, genomgår stora förändringar. Förändringarna har drivits fram av framförallt tre faktorer:

1. Det finns ett behov av att uppdatera ålderstigen infrastruktur och göra den mer anpassad till konsumenternas och företagens förändrade behov.
2. Betalningsinfrastrukturen är fragmenterad, vilket inte minst försvårar gränsöverskridande betalningar.
3. Det sker ett ökat europeiskt och nordiskt samarbete för att gemensamt bära de betydande kostnader som uppkommer när infrastrukturen ska uppdateras och integreras.

Tillhandahållandet av avvecklingssystem och avvecklingstillgångar (centralbankspengar) samt övervakning av aktörer och system i betalningsinfrastrukturen beskrivs av Betalningsutredningen som centralbankens – och därmed statens – mest betydelsefulla uppgift. Riksbanken har som rikets centralbank enligt utskottet en helt avgörande roll i detta arbete.

Av Riksbankens redogörelse framgår att det finns etablerade samarbetsformer och funktioner som Riksbanken deltar i tillsammans med övriga deltagande centralbanker. Att Eurosystemet också välkomnar att icke-eurovalutor som Sveriges att ingå i samtliga Target-systemtjänster gör det centralt att Riksbanken samtidigt ges möjlighet att påverka den fortsatta utvecklingen. Som Riksbanken konstaterar i redogörelsen ställer detta stora

krav på samarbete kring styrningen av systemen, organiserat genom multilaterala forum där varje gruppering har ansvar för ett särskilt område. Riksbanken deltar i de forum som ingår i ECB:s styrningsorganisation (t.ex. olika kommittéer och expertgrupper). Utskottet konstaterar att Riksbanken genom att delta i dessa forum får möjlighet att granska och följa det kontinuerliga arbetet, bidra till samarbetets inriktning och driva på Riksbankens prioriterade frågor samt att samverka med experter från andra länder för att utbyta kunskap och erfarenheter. Genom att delta i TIPS-samarbete kan Riksbanken uppnå effektivitetsvinster och dela på kostnaderna. Dock kan inte Riksbanken som representant för ett icke-euroanslutet land fullt ut delta i alla beslutsfattande forum. Avsaknaden av formellt inflytande är enligt utskottets mening inte oproblematiskt.

Även om samarbetet kan komma att innebära effektivitetsvinster vill utskottet i detta sammanhang också betona betydelsen av att Riksbankens kontinuitetskrav kan uppfyllas samtidigt som driften av den gemensamma plattformen uppfyller svensk säkerhetsskyddslagstiftning. Riksbankens betalningsavvecklingssystem är inte bara navet i betalningssystemet i vid mening, dvs. en central del av den finansiella infrastrukturen utan också av stor betydelse för det penningpolitiska styrsystemet. Mot bakgrund av det betonar utskottet vikten av att kontinuitetskrav och driftssäkerhet alltid upprätthålls. Detta gäller oavsett vilka former för betalningsavveckling som används.

Utskottet anser vidare att effektivitetshänsyn inte får innebära en begränsning av möjligheterna att säkerställa driftssäkerhet och inflytande över policybeslut. Det är enligt utskottet viktigt att Riksbanken säkerställer att Sveriges intressen fortsatt och fullt ut tillgodoses inom ramen för TIPS-samarbetet, trots att banken inte har möjlighet att delta i samtliga forum. Med hänsyn till de omfattande belopp som avvecklingssystemen hanterar dagligen och systemens avgörande betydelse för en välfungerande ekonomi bör i avvägningen mellan driftskostnader och driftssäkerhet det senare ges företräde.

Riksbanken har vidtagit åtgärder för att avtalet med ECB och övriga centralbanker ska uppfylla säkerhetsskyddslagstiftningens krav och för att avtalet inte ska innebära en inskränkning av Riksrevisionens möjligheter att revidera Riksbanken samt att avtalet tillgodoser grundläggande principer för svensk offentlighet och sekretess. Utskottet vill särskilt betona vikten av att Riksbanken i sitt arbete säkerställer att betalningssystemet uppfyller de höga och berättigade krav som ställs på driftskontinuitet och effektivitet. Vidare måste Riksbanken enligt utskottet fortlöpande övervaka att regler följs och att systemet fungerar särskilt i de fall då Sverige inte utövar omedelbar styrning och kontroll av systemet.

Enligt 3 kap. 8 § riksbankslagen ska Riksbanken övervaka följande finansiella infrastrukturer för att värna ett stabilt och effektivt finansiellt system:

1. avvecklings-, betalnings- och clearingsystem,
2. kontoföring av finansiella instrument,
3. transaktionsregister, och
4. annan verksamhet som är av särskild betydelse för den finansiella infrastrukturen i Sverige.

Riksbanken tillhandahåller system för avveckling av betalningar, RIX RTGS och RIX-INST. Båda dessa system ingår i punkt 1. Riksbanken övervakar således dessa system på samma sätt som andra finansiella infrastruktursystem som övervakas och blir därmed i sammanhanget övervakare av sin egen verksamhet. Detta ställer enligt utskottet särskilda krav på hur arbetet är organiserat. Den fördelning mellan operationell verksamhet och övervakande verksamhet som Riksbanken redovisat framstår för utskottet som väl avvägd och motiverad. Samtidigt ställer den snabba teknologiska utvecklingen och integreringen av olika länders ekonomier och betalningssystem höga krav på både den operationella och den övervakande verksamheten. Det är därför enligt utskottet viktigt att Riksbanken i förebyggande syfte följer och utvärderar vilka organisatoriska och resursmässiga behov som finns för att tillgodose att den operationella respektive den övervakande verksamheten fungerar ändamålsenligt i förhållande till varandra.

Avslutningsvis anser utskottet att betalningsrapporten för 2024, utskottets öppna utfrågningar och Riksbankens redogörelse för TIPS-samarbetet bidrar till den viktiga offentliga diskussionen om betalningsområdets utformning,

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner det som utskottet anför om Riksbankens verksamhet inom betalningsområdet 2023.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Framställning 2023/24:RB1

Framställning 2023/24:RB1 Årsredovisning för Sveriges riksbank 2023:

Riksdagen fastställer Riksbankens resultaträkning och balansräkning för räkenskapsåret 2023 enligt förslaget i årsredovisningen.

Framställning 2023/24:RB2

Framställning 2023/24:RB2 Riksbanksfullmäktiges beslut om resultatdisposition 2023 samt fullmäktiges verksamhetsberättelse:

Riksdagen godkänner riksbanksfullmäktiges beslut att Riksbankens resultat för 2023 ska disponeras så att vinsten om 16 191 miljoner kronor överförs till Riksbankens grundfond.

Redogörelse 2023/24:RR2

Redogörelse 2023/24:RR2 Riksrevisionens redogörelse om revisionsberättelsen över Sveriges riksbanks årsredovisning 2023.

BILAGA 2

Riksbankens balansräkning och resultaträkning

Balansräkning*Miljoner kronor*

Tillgångar	2023-12-31	2022-12-31
Guld	83 928	76 488
Fordringar i utländsk valuta på hemmahörande utanför Sverige		
Fordringar på IMF	115 273	115 530
Banktillgodohavanden, lån och värdepapper	416 301	480 804
	531 574	595 804
Utlåning i svenska kronor till kreditinstitut i Sverige relaterad till penningpolitiska transaktioner		
Strukturella transaktioner	–	–
Utlåningsfacilitet	213	–
	213	
Värdepapper i svenska kronor utgivna av hemmahörande i Sverige	626 688	819 664
Övriga tillgångar		
Materiella och immateriella anläggningstillgångar	605	600
Finansiella tillgångar	554	554
Derivatinstrument	5 299	–
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	6 684	6 721
Övriga tillgångar	153	130
	13 295	8 005
Summa tillgångar	1 255 698	1 499 961

Tabellen fortsätter på nästa sida.

Skulder och eget kapital	2023-12-31	2022-12-31
Utelöpande sedlar och mynt		
Sedlar	55 314	61 798
Mynt	3 148	3 158
	58 462	64 956
Skulder i svenska kronor till kreditinstitut i Sverige relaterade till penningpolitiska transaktioner		
Inlåningsfacilitet	246 516	574 293
Övriga skulder i svenska kronor till kreditinstitut i Sverige	251	268
Emitterade skuldcertifikat	739 749	583 726
Skulder i svenska kronor till övriga hemmahörande i Sverige	4 820	2 436
Skulder i svenska kronor till hemmahörande utanför Sverige	587	8 230
Skulder i utländsk valuta till hemmahörande i Sverige	2 614	75 586
Skulder i utländsk valuta till hemmahörande utanför Sverige	3 371	–
Motpost till särskilda dragningsrätter som tilldelats av IMF	87 613	90 417
Övriga skulder		
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	1 797	1 174
Övriga skulder	79	71
	1 876	1 245
Avsättningar	426	423
Värderegleringskonton	111 404	116 563
Eget kapital		
Grundfond	–	1 000
	–18 182	61 552
Årets resultat	16 191	–80 734
Summa skulder och eget kapital	1 255 698	1 499 961

Källa: Riksbankens årsredovisning 2023.

Resultaträkning*Miljoner kronor*

	2023	2022
Ränteintäkter	45 106	11 661
Räntekostnader	-42 792	-10 503
Nettoreultat av finansiella transaktioner, nedskrivningar och riskavsättningar	14 993	-80 961
Avgifts- och provisionsintäkter	170	143
Avgifts- och provisionskostnader	-29	-28
Erhållna utdelningar	71	64
Övriga intäkter	58	31
Summa nettointäkter	17 577	-79 593
Personalkostnader	-671	-589
Administrationskostnader	-531	-471
Avskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar	-71	-66
Sedel- och myntkostnader	-113	-15
Summa kostnader	-1 386	-1 141
Årets resultat	16 191	-80 734

Källa: Riksbankens årsredovisning 2023.

BILAGA 3

Beräkning av Riksbankens vinstdisposition

1 Beräkning av Riksbankens eget kapital efter disposition av 2023 års resultat

Miljoner kronor

	Eget kapital före	Resultatdisposition 2023	Eget kapital efter
Grundfond	0	16 191	16 191
Reservfond	0	0	0
Balanserade vinstmedel	-18 182	0	-18 182
Summa	-18 182	16 191	-1 991

2 Beräkning av målnivå

Miljoner kronor

	Målnivå 2023-01-01	KPI ökning 2023	KPI uppräknings 2023	Avrundning hundratals mkr	Målnivå 2023-12-31
Målnivå	60 000	4,4 %	2 640	2 600	62 600

KPI (1980=100), fastställda tal

KPI december 2024	413,34
KPI december 2023	395,96
Ökning indextal	17,38
Av SCB publicerad KPI-ökning	4,4 %

3 Beräkning av vinstutdelningsbelopp

Miljoner kronor

Eget kapital 2023-12-31	-18 182
Resultat 2023	16 191
Summa	-1 991
Avgår: Målnivå eget kapital 2023-12-31	-62 600
Underskott	-64 591
Vinstutdelning	0

Källa: Framst. 2023/24:RB2 Riksbanksfullmäktiges beslut om resultatdisposition 2023 samt fullmäktiges verksamhetsberättelse.

BILAGA 4

Offentligt sammanträde med utfrågning av Riksbankens direktion⁸

Ordföranden: Finansutskottets öppna utfrågning har öppnats. Jag hälsar alla i salen varmt och hjärtligt välkomna och även ni som lyssnar via riksdagens webbsändning eller på SVT Forum.

Vi kommer i dag i den första delen av mötet att ta upp Riksbankens årsredovisning. I den andra delen tar vi upp den aktuella penningpolitiken. Det finns såklart ett stort folkligt intresse för dessa frågor just nu. Hög inflation har lett till höga räntor, som har lett till att både hushåll och företag är pressade just nu. Många undrar när det kommer att börja lätta. Kanske ges några svar i dag. Vem vet?

Med oss i dag för att svara på frågorna har vi Riksbankens direktion, nämligen riksbankschef Erik Thedéen. Varmt välkommen! Och sedan finns även de vice riksbankscheferna Anna Breman, Aino Bunge, Martin Flodén och Per Jansson. Ni är också varmt och hjärtligt välkomna hit.

Vi kommer att dela upp utfrågningen i två delar, och den första delen har sin utgångspunkt i Riksbankens årsredovisning för 2023. Vi behandlar den i ett brett perspektiv, och detta är en del i det arbete som finansutskottet gör för att bereda riksdagens årliga beslut med anledning av årsredovisningen.

Den andra delen av utfrågningen fokuserar på Riksbankens aktuella penningpolitik, och den kommer att få ett stort intresse.

Den första delen inleds med en presentation av riksbankschefen. Därefter kommer finansutskottets ledamöter i storleksordning att erbjudas möjlighet att ställa frågor och eventuellt komma med synpunkter. Ungefär kl. 10.10 kommer det att vara en kort bensträckare, och vi är tillbaka senast 10.20, för att därefter gå över till den andra delen av utfrågningen. Den kommer att vara klar allra senast kl. 11.30.

De nya säkerhetsreglerna innebär att jag också ska ge säkerhetsinformation. Då behöver jag informera er som sitter i den här salen att det finns fyra nödutgångar, och de är de stora dörrarna runt om i salen. Ni kommer inte att missa dem. Om det skulle bli nödvändigt med någon form av utrymning kommer kanslipersonalen att ge sig till känna och berätta vad vi ska göra. Vid larm eller en incident kommer kanslipersonalen att undersöka varför och larma riksdagens larmcentral, som i sin tur larmar vidare till rätt instans. Tack för uppmärksamheten kring säkerhetsinformationen.

Nu går jag tillbaka till temat för dagens offentliga sammanträde. Jag börjar med att lämna över till riksbankschefen. Var så god!

⁸ Det offentliga sammanträdet innehöll också en del 2 som behandlade den aktuella penningpolitiken. Hela det offentliga sammanträdet inklusive de bilder som visades publiceras i rapportserien rapporter från riksdagen (2023/24:RFR13)

Erik Thedéen, Riksbanken: Ordförande! Tack för att vi får komma hit och redogöra för årsredovisningen. Det är en lite speciell årsredovisning i den meningen att det är första gången vi presenterar årsredovisningen i linje med den nya lagstiftningen, som trädde i kraft den 1 januari 2023. Det präglar också uppläggningsen av årsredovisningen. Det är inte så att vi har bedrivit en helt annan verksamhet, men det finns ändå en viss annorlunda struktur. Detta kommer delvis att framgå av min presentation. Presentationen kommer att bli en överflygning för att sedan lämna stort utrymme till frågor och förhoppningsvis svar.

Överflygningen sker till viss del i rubrikform. En ny lag har trätt i kraft, och jag kommer in på några delar av lagen. I grund och botten brukar vi säga business as usual, det vill säga penningpolitik, finansiell stabilitet, betalningar. Det som är lite nytt är punkten om beredskap lite längre ned på listan.

Året har präglats av en högre styrränta, men det har också präglats av fallande inflation. Vi har haft en brytning i den mycket negativa utvecklingen av inflationen och stigande räntor. Det första steget mot den förändringen skedde i november, då vi pausade räntehöjningarna. Sedan har beslutet fullföljts i januari, när vi sa att med mycket stor sannolikhet är räntetoppen nådd. Det går då inte att utesluta en sänkning av styrräntan under första halvåret.

Vi har tittat en hel del på risker i det finansiella systemet, och jag kommer tillbaka till den frågan också. Vidare är det säkra och effektiva betalningar. Rubriken är att det finns supereffektiva betalningar i Sverige, men det finns frågetecken kring hur säkra de är. Det blir förstas extra centralt och viktigt i rådande läge. Vidare finns resultat, eget kapital och valutasäkring. Här råder ett stort fokus. Riksbanken har redovisat ett mycket negativt resultat förra årsskiftet, och det har blivit lite bättre i år. Men alljämt har vi negativt eget kapital. Vidare jobbar vi intensivt med frågor om civil beredskap. Det är ett nytt uppdrag i lagen, men jag tror inte att lagstiftarna förutsåg att det skulle bli så pass aktuellt som det tyvärr har blivit.

Låt mig säga några ord om hur detta har verkat internt innan jag går vidare. Vi har satt en ny strategisk plan på plats. Det finns lite olika rubriker som kan sättas på delarna i en strategisk plan, men bland annat handlar det om att jobba bättre och effektivare med data. Det är en del i att bli bättre med vårt prognosarbete. Vi poängterar också samarbete, det vill säga att samarbeta i Sverige och samarbeta internationellt.

Låt mig återgå till frågan om lagen. Förutom att vi har fått några nya uppgifter anser jag att det faktum att vi sitter här i dag är ett tecken på vad den nya lagen syftar till, nämligen ett stort oberoende för Riksbanken. Vi fattar självständiga beslut, och vi har en självständig finansiell ställning. Det innebär att det finns ett stort behov av ansvarsutkrävande och granskning av vår verksamhet. Det måste helt enkelt bli en balans. Den balansen har stärkts, det vill säga granskningen, och en del i detta är finansutskottets roll i den här typen av utfrågningar och i mer externa granskningar som har skett på finansutskottets uppdrag.

Att vi samarbetar med andra myndigheter är inget nytt, men här görs i den nya lagen en distinktion mellan penningpolitik och finansiell stabilitet. Vi höjer räntan – uppenbart. Det handlar om ren penningpolitik. Om vi ger likviditetsstöd till en bank i kris är det ganska uppenbart att det handlar om finansiell stabilitet. Men mycket är en gråzon.

Icke desto mindre har lagen en poäng att om det ”tiltar” åt finansiell stabilitet ökar behovet av samarbete. Det är till och med så att lagen statuerar att vi ska samarbeta till exempel med Finansinspektionen och Riksgälden.

Som en sista punkt – och det har även tagits upp i andra sammanhang – finns en del skönhetsfläckar i lagen. Det är ingenting som vi kommer att gå till riksdagen med för att begära en lagändring, men det finns anledning att under de närmaste åren se om det finns fler skönhetsfläckar och se om det finns behov av revidering av de delarna. Låt oss återkomma till det i så fall.

Vad gäller civil beredskap har vi gjort en hel del. Det är viktigt. Låt oss börja med att titta på den högra delen av bilden. Där pekar vi ut ett antal företag – inte bara de stora bankerna, som förstås är centrala. Ni kan se att det kan vara fråga om Bankomat, Loomis, som gäller kontantförsörjningen, Getswish, som vi alla använder varje dag eller nästan varje dag, och den centrala aktören för infrastruktur, nämligen Bankgirot. Där har vi påpekat att det har funnits en del utmaningar.

Det här är ganska nytt för Riksbanken, men vi har skrivit föreskrifter på området. Det är typiskt sett sådant som Finansinspektionen gör, men nu har Riksbanken gjort det. Vi ställer krav, och vi följer upp kraven. Minst lika viktigt säger lagen att Riksbanken ska samordna en kris. Låt oss säga att det sker en cyberattack på en svensk storbank eller central infrastruktur. Insatserna, informationsflödet och eventuell stöttning för det utsatta institutet ska hanteras i en gruppering som leds av Riksbanken. Det är ett omfattande och stort arbete, och vi har lagt ned mycket jobb på detta.

Jag ska säga något om nästa år. Då kommer stort fokus att vara på att kartlägga betalningsflöden. Vad är det som händer i hela systemet när vi swishar, när vi skickar pengar till ett bankkonto, när vi gör en utlandsbetalning, när vi köper ett värdepapper? Att försöka förstå detta tydligare kan låta trivialt; det borde vi veta. Men ännu viktigare är att veta vilka delar som är känsliga. Finns strömförsörjning för alla delar? Är cyberskyddet bra för alla delar? Det kommer vi att ägna mycket tid åt nästa år.

Då kommer jag över till betalningar. Vi har försökt att bredda frågeställningen under 2023. Vi har haft mycket diskussioner om kontanter och e-krona. Nu försöker vi se detta lite större. Det har skett en stor förändring av betalningarna. När jag och mina kollegor åker på internationella möten är detta en stor fråga, inte minst i utvecklingsländer. Det är lite intressant; jag satt i går på ett möte i Basel. Då pratade utvecklingsländerna om att de vill öka digitaliseringen så att inte allt är kontanter, men när min norska kollega skulle säga några ord berättade hon att det var precis tvärtom i Norge. Där skulle man se över att använda kontanter så att det inte bara är digitalt. Där finns olika delar.

Här befinner sig Sverige, Norge och Danmark i en helt unik situation. När man pratar med amerikanska kollegor och säger att det snart är slut på kontanter eftersom ingen använder dem tror de nästan att man inte pratar sanning. Där sker fortfarande en mycket stor andel av betalningarna kontant. Det här är en viktig fråga, och vi har skrivit om detta till riksdagen. Här är det viktigt att vi bestämmer oss om det ska finnas kontanter eller inte i Sverige och inte bara låter detta själv dö. Det är faktiskt vad som håller på att hända. Vi har tagit en del initiativ för att trycka på så att det blir en plikt att ta emot kontanter. Regeringen har tillsatt en utredning, och det är välkommet.

På tal om kontanter pratar vi om den känsliga kedjan. Det är få aktörer, de får sämre lönsamhet och de ska upprätthålla hela infrastrukturen. Vi har tagit en del initiativ på ert initiativ, nämligen att bygga upp nya depåer. Nya depåer kommer också under nästa år.

Jag ska säga något kort om finansiell stabilitet. Vi har pratat mycket om kommersiella fastigheter och hushållens skulder, men när vi satt här för ett år sedan pratade alla om SVB, Silicon Valley Bank, och det massiva uttaget från sparkonton i banken. Vi har gjort omfattande datainsamlingar för att försöka förstå hur det ser ut i det svenska banksystemet, och det verkar vara stabilare. Men osvuret är bäst. Kombinationen av digitala betalningar, banken i mobilen och sociala medier gör att ryktesspridning skulle kunna leda till snabba förlopp. Här gäller det att vara beredd. Vi ägnar mycket tid åt krisövningar. Bland annat har vi gjort en FSPOS-krisövning, det vill säga statliga aktörer och flera andra aktörer har gjort detta gemensamt. Det har varit till exempel simulerade presskonferenser; ett helt externt spel med konsulter som hade satt ihop ett trovärdigt spel för att vi helt enkelt skulle öva tillsammans.

Låt mig säga något om vår portfölj. Vi köpte omfattande mängder av värdepapper. Den här bilden visar att vi var uppe i över 900 miljarder i innehav i svenska portföljen. Detta kan till exempel relateras till valutareserven på drygt 400 miljarder. Vi hade mer än dubbelt så mycket i den svenska portföljen som vi hade i den utländska valutareservportföljen. Vi har börjat avveckla detta, och ni kan se att det går i snabb takt. Det går i snabbare takt i Sverige än i andra länder. Det är nämligen få länder som gör så kallad aktiv QT. QT är kvantitativ tightening, det vill säga att man gör sig av med värdepapper. Men vi har också aktivt sålt värdepapper, och vi har ökat takten under året. Vi introducerade detta redan i början av förra året, och sedan har vi löpande ökat takten.

Detta har haft ett antal effekter som man inte ska underskatta. Vi hade en dåligt fungerande statspappersmarknad. Den fungerar i dag bättre, och det beror inte minst på att utbudet har ökat när vi har sålt värdepapper in i systemet. Många andra länder är oroad för att om man säljer från centralbankens sida, samtidigt som budgetunderskotten gör att man säljer från andra statliga aktörer, kan det innebära att det blir oro på marknaden. Det problemet har vi inte i Sverige.

Man kan fundera över hur långt vi ska gå ned i detta, och det är en diskussion som även förs internationellt. Ska det vara noll innehav eller lite mer innehav? Var ska vi stanna? Den analysen har påbörjats, men vi har inte kommit fram till något. Som ni ser på bilden går det ned i relativt snabb takt.

Så sent som i dag har det uppmärksammats, och IMF har kommenterat detta, att vi har reducerat risken i balansräkningen genom att valutasäkra en del av balansräkningen. Detta menar vi är ett klokt beslut; det är riskhantering. Och vi har redan sparat pengar åt staten genom den åtgärden.

Nästa fråga har vi diskuterat med utskottet vid ett flertal tillfällen, nämligen det egna kapitalet. Det finns några siffror att hålla i minnet. Vid årsskiftet hade vi ett eget kapital på minus 2. Vi har en grundnivå som är på drygt 40, och vi har en målnivå på drygt 60. De räknas upp med inflationen.

Vår utgångspunkt är att komma tillbaka till riksdagen i början av april. Då är utgångspunkten att grundnivån bör återställas. Men exakt hur vi landar i detta vill vi återkomma till. Här är det viktigt att komma ihåg att vi inte är ensamma. Många länder gör stora förluster, ibland mycket större än vad Sverige gör i relation till BNP. Men de marknadsvärderar inte, så det syns inte lika tydligt. Jag pratade med en amerikan på min utlandsresa, och jag fick då veta att det är bara att vänta in därför att seignorage kommer att ta allt. De har utestående sedlar i Europa på kanske 10 procent av BNP. Vi har 1 procent av BNP. De kan vänta, och sedan kommer intjäning tillbaka. Sedlar är, som bekant, skuldsedlar utan ränta, och det är en bra affär att ge ut sådana. Men vi kan inte ge ut lika mycket. Vi gör förluster, och det gör alla andra också, men vi kommer i ett annat läge i och med att vi inte har intjäningen.

Riksbanken är en organisation på ungefär 450 personer. Vi ägnar ganska mycket tid åt internationellt arbete, och det gör vi av en anledning, bland annat för att vi är förpliktade att göra det och för att vi ser ett stort värde i det. Vi kan föra in vårt synsätt på ett antal olika sakområden, och vi får också tillbaka mycket kunskap om många av de frågor jag har pratat om i dag. Umgås man i fredstid blir det lättare att umgås när det inte är fred. Med finansiell stabilitet när det är lugnt är det bra, men om det blir finansiell oro, eller ännu värre scenarier, är det bra att känna och förstå hur andra centralbanker och andra aktörer fungerar. På bilden ser ni några av de organisationer vi jobbar med. Det är IMF, BIS, centralbankernas bank, och ESRB, systemrisknämnden, där vi sitter tillsammans med Finansinspektionen och pratar om bland annat hushållens skulder och kommersiella fastigheter. Det finns också en hel del andra frågeställningar, vilket framgår av listan.

Jag tackar för ordet, och jag antar att ordföranden ger ordet för frågor.

Ordföranden: Nu kommer partierna i finansutskottet att i storleksordning erbjuda möjlighet att ställa frågor och ge synpunkter. Jag kommer att ta detta tre och tre, och jag får be er att anteckna det som sägs. Jag ber riksbankschefen att försöka så gott det går att fördela ordet inom direktionen. Sedan är såklart alla alltid fria att komma in med synpunkter, men det kan vara bra att inte säga samma sak i fyra nyanser. Jag tänker på alla som lyssnar.

Ingela Nylund Watz (S): Jag tackar för föredragningen.

Det här är första året som vi får en årsredovisning som bygger på den nya riksbankslagen, precis som riksbankschefen säger. Årsredovisningen redovisar på ett bra sätt hur Riksbanken har arbetat med de olika delarna.

Det finns två saker som jag tycker att vi som lagstiftare har anledning att fundera över när lagen har verkat ett år, och riksbankschefen tog själv upp detta. Det gäller att det är en gråzon mellan penningpolitik och finansiell stabilitet. Det skulle vara intressant om riksbankschefen kan utveckla hur ni hanterar det ni upplever är en gråzon.

Ovanpå detta vill jag gärna höra fler kommentarer om på vilket sätt arbetet på Riksbanken har förändrats mot bakgrund av den nya lagstiftningen. Har ni organiserat er annorlunda, om ni lägger mer resurser på det ena eller det andra, så att vi kan få en bild av dynamiken på banken?

Charlotte Quensel (SD): Herr ordförande! Stort tack för informationen så här långt. Vi har fått denna information tidigare, och förvaltningsberättelsen täcker mycket. Men jag har några kommunikationsfrågor, och de gäller bland annat räntebanan och den neutrala räntan.

När man läser prognoser för styrräntan och räntebanan blir det tydligt att gapet är stort mellan Riksbankens prognos och marknadens prognos. Jag utgår från att Riksbanken anser att ni gör en säkrare och mer tillförlitlig prognos. Varför är skillnaden så stor? Vad är Riksbankens syn på nivån för den neutrala räntan? Är den samma som 2017 då spannet var 2 ½–4 procent? Eller är det en annan nivå?

Sedan går jag över till en något tråkigare fråga. ÖB gick i januari ut och sa att vi ska förbereda oss för krig. Ni tar upp frågan om beredskap – det nya direktivet. Vad händer finanspolitiskt, med de finansiella riskerna, om vi utsätts för en fullskalig attack? Vad händer med kronan och börsen? För många människor är det här svårt att ta in, men jag antar att ni när ni övar beredskap har scenarier som ni ställer mot varandra. Hur kan ni motverka en stor smäll vid en fullskalig attack med hjälp av finansiell beredskap?

Ida Drougge (M): Herr ordförande! Jag tackar för en bra dragning.

Jag har två frågor. Den första lite kortare frågan gäller guld, som fortsätter att öka i värde. Kan ni utveckla hur ni ser på det? Finns det något mål för hur stort värde vi vill ha i en guldreserv?

Den andra frågan gäller lite grann det som Ingela Nylund Watz var inne på tidigare. Omvärldsläget och riksbankslagen har gjort att er verksamhet har förändrats mycket relativt tidigare år. Nu säljer vi värdepapper i stället för att köpa dem, och vidare finns beredskapsuppdraget. Hur har förändringen påverkat era förvaltningskostnader och behov av personal?

Erik Thedéen, Riksbanken: Tack för bra frågor!

Först vänder jag mig till Ingela Nylund Watz om den finansiella stabiliteten och gråzonen. Det finns två svar. Det första svaret är väl att vi inte riktigt har testat den på riktigt. Låt mig ge ett exempel. Om vi skulle hamna i ett läge igen att vi köper värdepapper, av vilken anledning då? Är det finansiell stabilitet eller penningpolitik? Det är en typisk gråzon. Men nu har vi inte gjort så, utan vi har sålt värdepapper. Vi har internt haft många sittningar där vi har försökt skapa en definition. Det är en bra övning.

Slutsatsen av detta är att även om man har gjort en övning vet vi att när vi väl sitter och ska köpa värdepapper kommer det att vara ett annat scenario än det vi har övat för, men vi har i alla fall resonerat. Då kan vi se att det finns vissa lägen där det är glasklart och vissa lägen där det är mer gråzon.

Lagen säger att vi ska definiera vad som är det huvudsakliga skälet. Det räcker att det är 60 procents stabilitet för att det är det systemet som gäller och vice versa.

Svaret är att det är lurigt, men det är ändå klokt. Det kickar in ett antal samarbetskrav på oss när det är stabilitet, så att det inte råder några tvivel om att då är det samarbete som gäller enligt lagens mening. Det var mindre tydligt med den gamla lagen.

Några frågar hur detta har förändrat vårt arbete, bland annat Ingela Nylund Watz, och även en fråga om hur vi ska agera när det blir krig. Jag tänkte att jag turnerar den frågan vidare.

Låt mig säga något om guld. Det är en klok fråga att ställa. Det var ganska länge sedan vi justerade guld. Man har en idé om vilka andelar man ska ha i en balansräkning, av guld, av amerikanska statspapper och så vidare. Sedan går guld upp, upp, upp, vilket i praktiken är det som har skett. Då ökar andelen. Nu är inte guld vad som helst, så att man bara kan gå ut och sälja det. Det är i alla fall delvis lite krångligare. Dessutom kan det vara en del signalering i det som inte är helt trivialt att hantera.

Det vi nu gör är att vi har en större genomgång som vi precis har initierat om hur vår fördelning i valutareserven ska se ut i framtiden. Ska vi ha exakt som i dag? Det handlar om valutafördelning, typ av värdepapper – det kommer fortfarande räntebärande värdepapper – och guldets andel. Svaret på frågan är att den är högaktuell, och vi diskuterar den. Men jag vill inte här och nu säga att vi därmed har bestämt oss för en viss andel. Men frågan är helt relevant.

Jag kanske kan turnera beredskapsfrågan till Anna.

Anna Breman, Riksbanken: När det gäller beredskap och hur lagen generellt har ändrat Riksbankens arbetsätt kan jag nämna några exempel. Redan innan lagen kom på plats förberedde vi oss – vi visste att lagen skulle komma, och vi hade propositionen – och vi gjorde en del förändringar. Låt mig nämna några.

När det gäller beredskap har vi organiserat om. Tidigare fanns en beredskapsenhet som låg på avdelningen för betalningar. Man tyckte att mycket av beredskapsarbetet handlade om att säkra att rikssystemet för alla stora betalningar i Sverige, som ligger hos Riksbanken, skulle vara säkert. Men

beredskapsfrågorna är så mycket större än bara att rikssystemet ska fungera. Nu ligger enheten för beredskap tillsammans med hela säkerhetsenheten. De ska serva all verksamhet i hela Riksbanken och jobba med beredskap för all vår verksamhet.

Sedan har vi förtydligat vad det handlar om i fråga om att upprätthålla vår verksamhet i fredstida kriser, i höjd beredskap och i värsta fall även i ett fullskaligt krig. Vi har gått igenom precis vad som ska prioriteras. Det handlar om att kunna genomföra penningpolitiken, att stötta det finansiella systemet i ett sådant läge så att det kan upprätthålla sin verksamhet. Det handlar om kontantförsörjning och att hela betalssystemet ska fungera.

Jag vill då nämna några saker som vi har lärt oss från situationen i Ukraina och andra situationer. När vi hamnar i en sådan situation kommer det att bli oerhört stökigt på finansiella marknader. Valutan tenderar att försvagas kraftigt. Börsen går ned. BNP kommer säkerligen att falla. I Ukraina handlar det om en 30-procentig nedgång i BNP när kriget bröt ut. Inflationen tenderar att stiga kraftigt. Riksbanken behöver en beredskap för att kunna motverka den typen av effekter. Där har vi arbetat igenom och tittat på hur vi ska prioritera de åtgärder vi kan vidta i den typen av situationer.

Jag har en sista sak jag vill säga, och sedan kan de andra fylla i. Det handlar om kontanterna och beredskapen för betalningar. Om vi hamnar i ett riktigt illa scenario är det oerhört viktigt att hushållen kan betala livsnödvändiga varor; att man kan köpa mat och mediciner. Vi har öppnat fler depåer de senaste åren. Det är två delar här, bland annat som nya riksbankslagen säger med fem depåer. Nu har vi tre, och vi ska ha två till innan 2026. Men det finns också reservlager. Vi kommer säkert tillbaka till hur vi ser på kontanter framöver, men det finns en utökad beredskap redan nu för att kunna försörja hela samhället med kontanter.

Vi gör mycket digitala betalningar i Sverige. Kontanterna är en del i detta, men vi behöver också kunna göra digitala betalningar. Erik har redan tagit upp frågan om föreskrifterna, att jobba med finansiella sektorn. Vi har nu ett ansvar för att övervaka och se till att den finansiella sektorn har en förberedelse för att upprätthålla sin del i betalkedjan. Alla dessa delar är några exempel på vad vi har gjort, och vi har även organiserat om för att stärka arbetet internt.

Erik Thedéen, Riksbanken: Jag är ju lite av en extra ordförande här, så jag ska försöka att turnera detta nu. Aino kan fylla på där. Sedan tänkte jag att Per kunde säga någonting om räntebanan och Martin något om den naturliga räntan.

Aino Bunge, Riksbanken: Om jag ska fylla på något kring betalningar och frågan hur det har påverkat våra kostnader och resurser är det just det som Anna var inne på: Beredskap är på ett sätt en förlängning av det uppdrag som vi redan har. Det är viktigt att tänka på att de sätt som vi använder oss av för att betala i vanliga tider också är de sätt som kommer att vara tillgängliga i kris.

Den ökning av våra kostnader som vi har lagt på betalområdet har vi alltså nytta av i beredskapen, så det är till viss del svårt att skilja dessa åtgärder åt.

Det man kan säga är att företagen i sig har stora incitament att till exempel skydda sig från cyberattacker och annat i vanliga tider. Men det här handlar också om att titta på ett scenario som man kanske inte har företagsekonomiska incitament att själv ta höjd för. Vi tittar tillsammans med MSB på de här scenarierna, till exempel hur vi klarar en viss period av höjd beredskap och så vidare. Det är väldigt viktigt att se att våra kostnader i form av betalningar i goda tider också är en del av beredskapsarbetet.

Per Jansson, Riksbanken: När det gäller Charlotte Quensels fråga om styrräntebana, marknadsförväntningar och varför det finns skillnader och så – jag får släppa in Martin om neutral ränta – tror jag att många centralbanker, precis som Riksbanken, numera också har ett mål för inflationstakten. De inflationstal som vi har sett under senare år, 10 procent i många fall och till och med över det, har vi ju inte sett sedan 70- och 80-talen. Det är klart att det har skapat en del bekymmer i centralbanksvärlden och, ska jag säga, kanske en grad av konservatism från centralbankernas sida i det att man vill vara riktigt säker på att man nu får grepp om inflationen och att den kommer ned.

Samma känsla tror jag inte finns i prissättningen hos investeraren på marknaden, så detta kan vara en förklaring till varför styrräntebanorna, i de fall det har funnits sådana eller uttalanden från centralbankerna, har varit lite för högre räntor under en längre tid än vad marknaden har prissatt. Detta är bara en allmän bakgrund.

Min bild av de ganska aggressiva sänkningar av räntan som vi tidigare såg har styrts ganska mycket av vad som händer i USA. Där hade ju en del investerare idéer om att det är en recession på gång i USA. De tankarna har nu trängts tillbaka en hel del. Amerikansk ekonomi har överraskat gång på gång med väldigt starka siffror. Nu sitter man mer och pratar om att det är ett under att inflationen över huvud taget kommer ned där, givet de starka tillväxtsiffrorna man ser.

Erik och jag var på ett möte i Basel i går, där man ägnade en hel sektion åt den här divergensen som numera har blivit mer av en konvergens. Marknadsförväntningarna har ju anpassats upp mot centralbankens förväntningar samtidigt som centralbankerna kanske har anpassat sina förväntningar lite nedåt när man ser att inflationen går ned. Då får man större självförtroende att prata om när räntesänkningar kan tänkas ske.

Jag ska släppa in Martin om den naturliga räntan, men ett tema på konferensen i går och en sammanfattning av vad alla sa är väl att man ska vara försiktig med siffror gällande detta. Det här är ingenting som man kan läsa av i data, utan det är en storhet som man måste skatta med olika metoder. Konceptet är väldigt viktigt. Till exempel är det en förklaring till att vi fick så väldigt låga räntor och värdepappersköp utan att inflationen gick upp, vilket hade att göra med att det allmänna ränteläget hade kommit ned, och det tog tid innan man insåg att det var på det sättet.

Naturlig ränta är alltså ett viktigt koncept och en viktig sak att hålla i minnet när man diskuterar penningpolitiken, men att bygga framtiden på en skattnings av det här är vanskligt och särskilt i ett läge när räntorna nu kanske ska sänkas. Det riskerar ju att förankra ekonomins förväntningar på en siffra som sedan visar sig inte vara korrekt, och är den siffran ganska låg kan det uppstå en situation som inte blir riktigt bra. På den punkten tror jag att det finns konsensus i centralbanksvärlden om att vara rätt försiktig.

Martin Flodén, Riksbanken: Jag har egentligen inte så mycket att tillägga. Båda de här frågorna är frågor som vi väldigt ofta möter. Vi kanske delvis kommer tillbaka till dem under den andra halvan av frågesessionen.

Räntebanan och den neutrala räntan hänger delvis ihop. Jag tror att frågan rörde neutral ränta. Neutral och naturlig ränta är egentligen två olika koncept, men båda handlar om grundfrågan: Vad är rätt penningpolitik i dag, vad är rätt penningpolitik på lite sikt och vart tror ni att räntan är på väg?

Jag skulle vilja säga att det är ett viktigt koncept och något som man vill stoppa in i modellerna, men det är egentligen en liten omväg för att förstå om Riksbankens eller andra centralbankers penningpolitik är väl avvägd. Det finns centralbanker som försöker skatta det här ganska precist, men vår approach är lite annorlunda. Vi tycker att det är en omväg. Det är extremt svårt att skatta de här neutrala och naturliga räntorna, och de ändras över tiden. Det är bättre att gå direkt på och säga att i dag är styrräntan 4 procent – vi ser att det är åtstramande. Som ekonomierna fungerar i dag skulle både en neutral och en naturlig ränta bedömas vara lägre än var vi är i dag. Men exakt var har vi inte någon precis uppfattning om.

Erik Thedéen, Riksbanken: Jag kan bara tillägga att den diskussionen kom att handla rätt mycket om navigation. Det här med naturlig ränta är någonting som man kan ha – man styr norrut mot någon fyr eller en polstjärna, som det benämndes i diskussionen i Basel i går. Det är väl bra att veta var den är, men när man sedan ska navigera mellan kobbar och skär i skärgården eller var man nu är någonstans måste man ha mycket mera finmaskiga verktyg. Det är väl ungefär så man kan se på det.

Vi har ju varit lite oroliga för att trycka för mycket på detta. Det fanns en del centralbanker som var väldigt tydliga med att räntorna aldrig skulle gå upp och nu var det nya tider – innan räntan gick upp. Det är klart att då skickar man ju en signal till hushållen att det är lugnt – ni kan låna hur mycket som helst, för det kommer aldrig att gå upp! Nu vet vi av erfarenhet att räntan gick upp väldigt mycket, så det är som sagt en bra fyr, men det är nog bra att titta lite på sjökortet där emellan så att man inte går på grund.

Ida Gabrielsson (V): Jag ska försöka följa instruktionerna från ordförande i utskottet och inte upprepa mig. Det har lyfts frågor från flera av de andra, så jag ska ställa en av de frågor som jag hade tänkt spara till nästa del men såklart bakåtblickande så att det håller sig till årsredovisningen.

Jag tycker att det har varit intressanta diskussioner om det här tidigare – som jag har följt mer på håll, eftersom jag är ny i den här rollen nu – och det är liksom orsakerna till inflationen, hur räntevapnet kan användas och vad det får för effekter. Jag tänker att när orsaken till inflationen är överhettad ekonomi och löner skenar, som på 70-talet och en bit framåt, är kanske räntevapnet det mest effektiva. Men om det i stället, som mycket tyder på att det har varit det senaste året men också ett tag innan, är utbudsdrivet och ett resultat av kanske lite dåligt fungerande marknader, bristande konkurrens och andra delar är det kanske andra åtgärder som börjar aktualiseras eller som skulle kunna få mest effekt för att bekämpa inflationen.

Det senaste årets höga inflation, och även lite tidigare, har framför allt varit utbudsdriven. Många studier visar att vinstutvecklingen till exempel har varit en drivande kraft bakom inflationskrisen. Därför vill jag fråga direktionen om det vi tror oss veta om den höga inflationsperiod som vi har haft det senaste året och ännu lite längre tillbaka. Hur tycker ni att penningpolitiken har kunnat användas i den krisen? Hur har räntevapnet fungerat? Fungerar det annorlunda när prisökningarna är utbudsdrivna snarare än efterfrågedrivna och i så fall hur?

Martin Ådahl (C): Ordförande! Tack för bra presentationer! Jag tänkte spara mina frågor om penningpolitiken till den andra delen och i stället ställa frågor om presentationen av årsredovisningen.

Den första frågan som riksbankschefen tog upp och som vi kanske inte riktigt fick ett fullständigt svar på var om man kan få en så kallad bank run, en bankrusning, där man snarare än att ta ut kontanter flyttar dem från en bank till en annan och kanske vidare om man känner sig orolig. Har ni någon idé om vad man kan göra som riksbank och som lender of last resort, som det heter, alltså sista långgivare i ett sådant läge?

Man kan återigen säga att det är tillfälle att beklaga nu när årsredovisningen trillar in att vi politiker, trots att det inte var nödvändigt, har satt det här artificiella golvet för det egna kapitalet som många andra riksbanker och centralbanker inte har. Det skapar ju en stor börda för oss själva. Vi får se när vi kommer dit hur det blir med framställningen om eget kapital och så vidare.

Intjäningsförmågan som försvinner när man blir av med seignoraget, när man blir av med stora kontantmängder man har haft historiskt, har vi diskuterat mycket. Det sades ingenting om era funderingar just nu, och det vore ändå intressant att få en ögonblicksbild av färdplanen och idéerna kring hur ni tänker på intjäningsförmågan i brist på seignorage från utstående kontanter.

Yusuf Aydın (KD): Ordförande! Tack till Riksbanken för en bra presentation och för en informativ årsredovisning!

Först vill jag betona att det är viktigt och bra att man växlar upp arbetet med civilberedskap. Även jag ska dela upp min fråga i två. Den ena handlar

om betalningssystemet, som har nämnts, och det extrema tillstånd som vi, Norge och några till har hamnat i. Det har väl skett en viss utveckling under x antal år som vi kanske inte har adresserat, och nu blir vi kanske också utifrån den civila beredskapen och ett känsligt betalningssystem mer varse om detta. Det påverkar också i förlängningen Riksbankens intjäningsförmåga. Vilka risker skulle ni säga är förknippade med detta? Det pågår ju en kontantutredning och annat, men vad skulle ni säga är ett viktigt medskick framåt i arbetet kring allt det här med digitalt utanförskap?

Min andra fråga handlar om kommunikation, något som jag har tagit upp tidigare. Det står i årsredovisningen att Riksbanken var en av de mest omskrivna myndigheterna i Sverige, men den är också en av de myndigheter som har tappat mest i förtroende eller anseende när man tittade på till exempel Kantar. Riksbanken har ju en väldigt viktig roll när man kommunicerar penningpolitiken för att bibehålla finansiell stabilitet. Hur avser ni att jobba ytterligare med just kommunikationsfrågan och även kanske för att förbättra förtroendet hos allmänheten igen?

Ordföranden: Tack – då lämnar jag tillbaka ordet till riksbankschefen och direktionen för att besvara frågorna.

Erik Thedéen, Riksbanken: Jag ska ta de frågor som jag själv tänkte besvara först. Sedan ska jag fördela ordet.

Gällande det egna kapitalet, som Martin Ådahl ställer en fråga om, har vi ju en unik lagstiftning i så måtto att vi har de här gränserna när vi ska göra framställan; det är korrekt. Jag skulle nog säga att en kanske ännu viktigare skillnad är att vi har marknadsvärderat, och det har varit vår bedömning att det är det som är praxis och det som gäller enligt ECB:s redovisningsregler. Här kan man väl ha anledning att fundera på om vi i framtiden kanske ska ha delvis annorlunda redovisningsregler just för den penningpolitiska portföljen. Det ändrar inte den långsiktiga förlusten eller vinsten, men det gör ändå det här till ett lite mer gradvist förlopp.

Kring det här med intjäningsförmågan kommer jag att vara ganska försiktig, för detta är väldigt tidigt i vårt arbete. Men om jag ska flagga för någonting som jag tycker är uppenbart och som jag redan har nämnt är det översynen av valutaservsforvaltningen. Det är lite olika mål som vi ska uppfylla här, framför allt att vi snabbt ska kunna få tillgång till de här pengarna om det blir en kris, till exempel att ge dollarlikviditet i banksystemet om det skulle behövas. Men det finns en balansgång här – från hyperlikvidt och ingen avkastning till jättelikvidt och viss avkastning. Möjligtvis kan vi röra oss på den här skalan så att vi kan bygga upp lite mer avkastning. Det behövs kanske inte så mycket. I och med att vi har 440 miljarder kan ju lite högre avkastning faktiskt vara en del i den ökade intjäningen som är så viktig, eftersom lagen säger att vi inte får sätta oss i en situation där vi återkommande kommer till det politiska systemet och begär mer pengar. Då har vi inte längre vårt finansiella

oberoende, och det är alltså inte tillåtet enligt unionsrätten, vilket gör det här till viktiga frågor även lite mer fundamentalt.

Det var det egna kapitalet. Sedan tänkte jag säga någonting om det här med kommunikation också innan jag går vidare.

Det är riktigt som Yusuf Aydin säger att vårt anseende har gått ned. I den senaste mätningen har det dock gått upp ganska mycket, och då kan man dra lite tentativa slutsatser av det. Den lite cyniska men, tror jag, inte helt inkorrekt slutsatsen är att vi tappar anseende när vi höjer räntan, och när vi slutar att höja räntan går anseendet upp. Det finns en sådan del. Det låter kanske lite raljant, men det är förstås inte min avsikt. Vi har ett oberoende, och ett skäl till det är att vi kan ta obekväma beslut som på lång sikt är bra, och det ligger liksom i sakens natur att det ibland är just impopulärt och då kan skada vårt anseende.

Vi tycker att det är väldigt positivt att anseendet nu åter går upp, och när vi försöker jobba med detta är det ett enträget arbete att försöka förklara vad vi gör, att vara ödmjuka inför det vi gör, att förbättra våra analyser och att vara ute mycket för att kommunicera så att det finns en bredd i detta både i Stockholm, i medierna och inte minst ute i landet. Flera av oss i direktionen har varit ute så sent som bara för några veckor sedan i olika delar av landet för att förklara detta. Jag tror inte att det finns några genvägar där.

Nu tänkte jag ge ordet till Aino och Martin för att förklara inflationen, utbud och efterfrågan och hur penningpolitiken ska ställas i detta – det var en fråga från Ida Gabrielsson, Vänsterpartiet.

Aino Bunge, Riksbanken: Tack för frågorna! Det här är någonting som vi har varit inne på flera gånger. Det första är att det är klart att vi såg att den här inflationsuppgången startade utifrån störningar som både relaterade till pandemin, till frakt, till hur vi fick varor till Sverige och så vidare. Men vi ser också att pandemin i sig skapade en uppdämd efterfrågan som också var lite annorlunda än den hade varit tidigare. Vi hade inte kunnat köpa de tjänster som vi ville under pandemin. Det gäller särskilt sådant där man har nära kontakt – restaurang, resor och så vidare – och vi hade också köpt varor i en annan utsträckning. Inflationsuppgången skapades när de här två möttes, och det har vi tagit hänsyn till i penningpolitiken. Vi har försökt anpassa penningpolitiken så att den är så pass åtstramande att vi får bukt med inflationen men inte i onödan drabbar ekonomin, och nu ser vi positivt nog en effekt. Särskilt när vi tittade på företagen såg vi att deras prissättningsbeteende och deras vilja att höja priserna och föra vidare kostnaderna till konsumenterna har minskat, vilket delvis beror på att efterfrågan minskar i ekonomin och man känner av räntehöjningarna.

Jag skulle därför säga att dels finns frågan att det var både utbud och efterfrågan som orsakade inflationsuppgången, dels måste också räntepolitiken då verka så att man inte kan få den här spiralen som denna gång visserligen inte drivs av lönerna utan kanske mera av priserna men som, om den får fortgå, riskerar att gå vidare i lönesättningen. Vi ser därför positivt på hur penningpolitiken har verkat den här gången.

Jag lämnar över till Martin för komplettering.

Martin Flodén, Riksbanken: Jag håller med om den beskrivningen. Sedan tycker jag att man ska ta med sig att vi gradvis har justerat vår penningpolitik till information om hur inflationen, konjunkturen och efterfrågeläget förändras. Vår bedömning 2021 när vi såg att inflationen steg snabbt i USA och vi hade de här utbudsstörningarna globalt var att det var utbudschocker som kanske skulle komma att spilla över lite grann till svensk ekonomi men att vi inte behövde reagera så mycket, kanske inte alls, med penningpolitiken.

Detta visade sig ju vara fel, och under 2022 fick vi börja höja räntan. Vi vet att svensk ekonomi är räntekänslig, och vi bedömde därför att ganska blygsamma räntehöjningar skulle leda till stora efterfrågeeffekter i svensk ekonomi, en åtstramning som leder till att det inte spiller över så mycket inflation till den svenska ekonomin.

Även detta fick vi revidera. Svensk ekonomi var mer motståndskraftig, trots att den är så räntekänslig. Efterfrågeläget har förblivit starkt under en stor del av 2023, och det vi reagerar på och anpassar penningpolitiken efter är precis som Aino säger inte bara utbudet, utan det är också efterfrågedrivet. Det har lett till det läge som vi befinner oss i, där vi har behövt höja styrräntan för att få ned inflationen igen.

Erik Thedéen, Riksbanken: Tack, Aino och Martin! Jag tänkte ge ordet till Anna Breman kring bankoro och rörligheten på deposits, som Martin Ådahl ställer en fråga om – vad kan vara Riksbankens roll i detta, och vad ser vi?

Anna Breman, Riksbanken: Sedan det hände har vi väldigt noga följt data kring de svenska bankerna för att hela tiden och kontinuerligt kunna se tendenser till förändringar i insättning. Det är en sådan sak som vi kan göra i en övervakningsfunktion.

Det andra är att om det skulle hända någonting och bankerna fortfarande anses vara solida har vi möjlighet att ge likviditetsstöd med kort varsel. Detta har ju skett bredare till exempel under finanskrisen. Även under pandemin gjorde vi ett brett likviditetsstöd, men man kan också ge det mer riktat i vissa situationer om det skulle vara rimligt och bankerna bedöms solida, som jag sa.

Det finns alltså olika saker som vi kan göra. Som Erik redan har betonat: Med den nya riksbankslagen och även tidigare i den här typen av frågor har vi alltid ett tätt samarbete och nära kontakt med Finansinspektionen och även med Riksgälden som har insättningsgarantin.

Erik Thedéen, Riksbanken: Man kan tillägga att garanterade medel, tror jag, för Silicon Valley Bank var 5 procent medan det för svenska småbanker är 80–90 procent och ibland över 90 procent, så det är klart att det är en viss buffert.

Jag lämnar ordet till Per gällande Yusuf Aydins fråga om betalningssystemet och beredskapen för kriser.

Per Jansson, Riksbanken: Jag uppfattar frågan som bestående av flera delar. Beredskapsläget generellt kan vi såklart prata länge om. Jag håller med om att det är jättebra att vi har växlat upp. Det är inte bara vi i Sverige som behöver göra det utan även många andra, och detta har redan nu fått djupa konsekvenser för många delar i vår verksamhet. Vi har rekryterat in ny kompetens på området eftersom vi i många stycken inte hade den kompetensen, och vi har även gjort organisatoriska förändringar för att kunna hantera det här bättre. Det här fortgår alltså. Det man ska ha klart för sig är att det här inte är någonting som man gör på något år eller så, utan det är ett långsiktigt arbete som kommer att ta tid. Men det är väldigt bra att vi tar tag i det.

Allmänt kring beredskapsarbetet händer det jättemycket kring betalningarna. Frågan om digitalt utanförskap är en av delarna i det, och där kan man väl säga att aktörer som enbart har kommersiella intressen ofta inte har ett så stort intresse av att hantera sådana frågor. Det är helt enkelt inte jättemycket pengar i den verksamheten, så ofta faller sådant på det offentliga. Det är därför en viktig fråga för oss att se till att vi kan fylla de gap som den privata sektorn inte kan hantera. Ett exempel kan vara att äldre eller folk som av andra skäl har svårt att använda ny teknik och därmed får svårt att hantera de här nya systemen inte ska komma till korta helt och hållet.

Det finns även många andra delar i det här. Vi har ett betalningssystem som fortfarande i många stycken är ganska långsamt och dyrt, och dessa problem blir särskilt allvarliga när vi går över gränser. Man har ju internt haft fokus på sitt land och inte tänkt så mycket internationellt, och nu kommer den frågan med full kraft. Detta är också någonting som vi jobbar väldigt mycket med, och min bild under de senaste två tre åren är att det har blivit mycket mer än bara e-krona. Våra diskussioner i Sverige tog sats där, men nu har det mer blivit hela infrastrukturen i betalningssystemet. Där behöver vi tillsammans med andra länder göra en hel del. Det är framför allt viktigt att se denna fråga också internationellt, så det jobbar vi på. Det kommer att ta tid, men vi är definitivt på den bollen.

Erik Thedéen, Riksbanken: Om jag ska säga någonting om det digitala utanförskapet är en insikt att om man bor i USA och befinner sig i ett digitalt utanförskap kan man till stor del leva sitt liv i kontantsamhället. Det är ju det som är dilemmat i Sverige. Här kan ett digitalt utanförskap de facto vara ett verkligt utanförskap, för utan det digitala kan man inte delta i ekonomin. Det digitala är visserligen svårt i alla länder för vissa personer, men det blir extra stora konsekvenser i Sverige när man inte kan säga att jamen, då lever jag kontant i stället. Det kunde vi göra i Sverige för kanske 20 år sedan, men det går inte nu.

Annika Hirvonen (MP): Ordförande! Tack, riksbankschefen, för redogörelsen!

Vi har talat en hel del om kontanter kopplat till beredskap. E-kronan har nämnts. Jag skulle vilja höra lite mer om hur ni resonerar kring e-kronans roll ur ett beredskapsperspektiv men också vilken påverkan ni ser att det skulle kunna ha för intjäningen i framtiden, kanske i relation till de tankar ni har kring framtiden för kontanter.

Cecilia Rönn (L): Tack för intressanta svar och reflektioner! Det finns kanske inte så många frågor kvar att ställa, men jag har två funderingar som jag inte tycker har belysts riktigt.

Ni nämnde i anförandet att ni nu gör en ganska snabb avyttring av värdepapper om man jämför med andra länder. Jag skulle vilja att ni utvecklar lite grann vad som ligger bakom det beslutet. Varför särskiljer vi oss i fråga om detta? Vilka effekter kommer det att få, och vilka fördelar kommer det att ge oss?

Ni har också varit inne på intjäningen flera gånger, och tidigare frågeställare har gällande balansräkningen haft frågor kring detta. I presentationen nämndes också den låga andelen kontanthantering som vi har i Sverige och Norden jämfört med andra länder. Min fråga kanske är en utveckling av Annika Hirvonens fråga, men hur ser ni på intjäningsbehovet på sikt utifrån vår låga kontanthantering?

Till sist uppfattade jag inte något svar på Ida Drougges fråga gällande förvaltningskostnadernas utveckling utifrån de nya kraven och den nya lagen. Det är jag nyfiken på.

Ingela Nylund Watz (S): Jag glömde ställa några mindre frågor, kanske på en något högre detaljnivå, så jag tar tillfället i akt eftersom möjligheten finns.

Ni talar i årsredovisningen om att det behövs ett stort och starkt arbete från privata aktörer för att få ordning på den svenska betalmarknaden. Det skulle vara intressant att höra er utveckla vad det är ni ser framför er i det avseendet.

Den andra frågan är kanske på en lite väl detaljerad nivå. Ni skriver om att ni har använt nya mått och metoder för att bedöma risker i det finansiella systemet. Jag tror att det kunde vara av intresse för utskottets ledamöter att höra er utveckla det lite grann.

Erik Thedéen, Riksbanken: Jag antecknade febrilt för att se hur jag ska fördela detta. Vi har det här med e-kronans roll, och så var det flera frågor kring beredskap och intjäning och så vidare. Aino Bunge kan börja.

Aino Bunge, Riksbanken: Tack för frågan! Både Per och Erik nämnde e-kronan tidigare och att vi har haft fokus på det arbetet. Vi har bland annat haft en teknisk pilot där vi tittade på hur man skulle komma fram med en e-krona. Betalningsutredningen kom till slutsatsen att vi inte skulle införa en e-krona i Sverige i dag och tog inte heller fram några lagförslag. Om vi ska införa en e-krona eller inte är ju ett beslut som hamnar här i riksdagen.

Det vi nu gör är helt enkelt att fortsätta arbetet och nära följa det internationella arbetet. I linje med det som Per sa jobbar nu ECB väldigt intensivt med en digital euro. Det är ett lagförslag som förhandlas inom Europa, men jag kan väl säga att vi ser det här mer som en pusselbit i hur man skulle kunna bygga ett nytt, framtida betalsystem som också behöver passa ihop med andra delar av infrastrukturen och så vidare. Det är viktigt att detta passar ihop med det svenska systemet, så därför är det viktigt för oss att se hur man bygger det i Europa och andra länder.

Vi har alltså inte slutat att arbeta med e-kronan, utan vi följer det här noga. En viktig del både i vårt arbete, i de tester som vi har gjort i piloten och också med ECB är möjligheten till offlinebetalningar. Det skulle ingå i ett sådant här koncept som ett sätt att öka beredskapen.

Dessutom är det så att det krävs fler sätt att betala. Det bästa sättet att skapa beredskap är att ha olika möjligheter beroende på vad som sker eller vilka problem man ser i en krissituation.

Däremot har intjäningsfrågan inte varit det drivande just när det gäller e-kronan. En del i det här är att man, för att detta ska användas och vara en betalmetod, måste skapa incitament att använda e-kronan. Detta kommer att föra med sig ett antal kostnader, så det finns en avvägning att göra.

Just nu tittar vi fortfarande på e-kronan. Vi kommer att arbeta vidare och titta på vad som skulle behövas i svensk lagstiftning för att Sverige inte ska hamna väldigt långt bakom ECB:s process. Vi kommer att hålla nära kontakt med riksdagen i denna fråga. Detta arbete fortsätter.

Martin Flodén, Riksbanken: Frågan var varför vi gör detta i snabbare takt än de flesta andra centralbanker. Det finns ett antal skäl till att vi vill avveckla snabbt, och alla dessa skäl gäller kanske inte i samma utsträckning för andra centralbanker.

Erik Thedéen var inne på en av dessa orsaker i sin presentation. Vi bedömer att den svenska statsobligationsmarknaden, som är väldigt liten, gynnas av att vi säljer obligationer och att det kommer ut mer värdepapper på marknaden. Det är en aspekt.

En annan aspekt är att löptiden för de tillgångar vi har köpt är kort. Även om vi inte säljer förfaller de ganska snabbt jämfört med hur det är för till exempel Storbritannien, som är den andra extremen.

Ett tredje skäl är att vi bedömer att det stora obligationsinnehavet inte bidrar till penningpolitiken nu men medför att vi har onödiga risker på vår balansräkning. Vi minskar snabbt riskerna på balansräkningen genom att avveckla detta snabbt.

Anna Breman, Riksbanken: Våra förvaltningskostnader har ökat de senaste åren. Antalet anställda har också ökat. Det gäller framför allt tre områden, som är relaterade till varandra.

Det första är beredskap. Vi har anställt och öppnat flera nya depåer, och detta går inte att göra utan att det kostar pengar.

Det andra är it-systemen. Även detta är en fråga om beredskap. Det gäller cyber och behov av att modernisera. Här har vi behövt utöka antalet anställda.

Det tredje är relaterat till betalningar. Det har handlat en del om e-kronan. Där har det minskat i år, men tidigare har det skett en del utökningar. Det gäller också bredare – allt som har med betalsystem, infrastruktur och kontanter att göra.

Det är framför allt på dessa områden vi har haft ökade kostnader. Vi har starkt fokus på kostnader och på att ha en väldigt tydlig kostnadskontroll. Det är självklart så att vi ska hushålla med statens resurser. Jag känner mig ändå trygg med att de utökningar vi har gjort i antalet medarbetare har varit nödvändiga. Innan pandemin slog till var Riksbanken en verksamhet där man hade krympt antalet medarbetare under många år. När pandemin började och vi satt med krishantering var vi så pass få att jag skulle säga att det var på gränsen till riskabelt. Vi klarade det väldigt väl operativt under hela den perioden, men det fanns behov av att inte vara så slimmade som vi var i det läget.

Per Jansson, Riksbanken: Detta med privata aktörer på betalmarknaden knyter an lite till det jag försökte säga förut. Aino var också inne på det. Nu händer det extremt mycket på detta område, och jag tror inte att någon kan göra en säker prognos på hur det kommer att se ut om 5, 10, 15 eller 20 år.

Mitt sätt att tänka är lite så här: Kan den privata sektorn hantera dessa frågor är det ofta en bra lösning. Vissa saker har man dock inte incitament att hantera. Jag var inne på frågan om digitalt utanförskap och att det finns för lite business där för den privata sektorn. Där finns det en roll för oss.

Det är lite så jag tänker hela tiden. Det finns något som kallas marknadsmisslyckanden. Om den privata sektorn inte kan göra detta ökar skälen för oss att komma in. Det kan gå från att vi gör relativt lite – om marknaden är duktig och bra – till att vi är ganska delaktiga och till och med är inne i infrastrukturdelar.

Vi tror till exempel att avveckling i centralbankspengar är en jättebra sak, för då minimerar man risker. Detta håller även den privata sektorn med om. Det är något slags minimalistisk sak. Från den startpunkten kan man tänka sig att gå djupare in i systemet beroende på hur det går. Här får vi diskutera med våra kollegor internationellt så att vi har en ansats som häktar ihop.

Det är svårt att göra en exakt prognos för vart det här är på väg, men jag tror att mycket kommer att hända.

Erik Thedéen, Riksbanken: Jag ska säga någonting om nya sätt att mäta finansiella risker. Vi gjorde en ganska omfattande datainsamling för att försöka förstå vad som händer på deposits, alltså sparkonton. Vi tittade på vad som hände när coronan bröt ut och när Ukrainakriget inleddes, för då blev det

stress i systemet. Hur tänker spararna när det gäller deras sparmedel? Vi kunde se att uttagen ökade lite – framför allt från det man kan kalla hushållens andra bank, typiskt de mindre nischbankerna – men det blev ingen dramatik. Vi känner oss inte jättetrygga av det skälet, men det var i alla fall ett sätt att mäta detta.

Den typen av datainsamling utökar vi i det här årets arbete med stabilitetsrådet. Detta var ett exempel.

När jag nu har fått frågan måste jag säga det jag brukar säga, för jag tycker att det är mycket viktigt. Jag är inte riktigt säker på att det är svar på frågan, men det tål att upprepas. Den kommersiella fastighetssektorn har varit i fokus i våra rapporter och vår kommunikation under detta år. Nu får vi hoppas att det inte sker några stora katastrofer där – vi är inte säkra ännu.

Här behövs det en ordentlig diskussion om hur vi kunde hamna här. Jag talar inte primärt om bankkapital. Kapitalkraven har höjts, och de kanske ska höjas ännu mer – jag såg att IMF föreslog det. Obligationsmarknadens köp av de här obligationerna slutade med att man inte ville köpa någonting alls, vilket skapade en kris. Kreditvärderingsinstitut kallade dem investment grade för att bara några veckor senare säga att de inte var investment grade. Investorerare köpte dessa papper med koppling till banksystemet.

Här finns det ett antal frågor som bör ställas och som man bör ta ett samlat grepp om när vi så småningom, förhoppningsvis, kommer ur detta. Detta är någonting som vi också har anledning att återkomma till.

Ordföranden: Då kommer vi in på den andra delen av dagens övning med riksbanksdirektionen, som gäller den aktuella penningpolitiken.

Erik Thedéen, Riksbanken: Herr ordförande! Låt mig först säga någonting om narrativet, eller berättelsen, om inflation. Jag tycker att det är viktigt att upprepa detta, för det kommer tillbaka ganska ofta.

Detta är en kombination av utbudsstörningar som slog mot ekonomin i början av 2022 och efterfrågestörningar, kan man säga, i samband med att pandemin gick tillbaka snabbt, vilket ledde till stark efterfrågan. Det här är det som har lett till inflationsuppgången, men det är också detta som nu leder till inflationsnedgången. Det är ganska bra att ha detta i bakhuvudet när vi tittar på de olika bilder som jag ska visa.

Jag börjar med den aktuella penningpolitiken. Räntehöjningar verkar, och inflationen närmar sig målet. Jag skulle dock återigen vilja poängtera att det både är räntehöjningarna som verkar och utbudsstörningarna som försvinner eller i alla fall blir väsentligt mycket mildare.

Om man tittar på inflationsutvecklingen ser man att den är på väg nedåt i ganska rask takt. Den är på väg ned mot 2 procent. Tittar man på KPIF, som är vår målvariabel, ser man att den till och med har studsat på 2 procent. Det är lite illustrativt att den just har studsat på 2 procent. Den kommer att svänga

en del, och enligt vår prognos kommer den att landa på 2 procent under slutet av 2024.

Utfallen från mötena i november och januari har bekräftat den bild vi har av en något svagare ekonomi och en inflation som faller. Dessutom verkar utfallen komma ganska nära våra prognoser.

Det beslut vi tog var att hålla styrräntan oförändrad vid 2 procent och öka takten när det gäller försäljningar. Det kan framstå som att detta beslut var ett icke-beslut, men det var ett stort och viktigt beslut vi tog i januari. Det var första gången på sisådär två år som Riksbanken började prata om räntesänkningar. Det skedde en ganska stor omsvängning från att vi höjde räntan fram till november. Vi pausade i november och sa att vi fortfarande hade en höjningsbias. Vi trodde alltså att det fortfarande fanns en hyfsad sannolikhet för en ny höjning. Det var ju detta vi sa i november när vi pausade. När vi träffades i januari sa vi att räntetoppen med stor sannolikhet var nådd och att vi inte kunde utesluta räntesänkningar första halvåret.

Man kan fundera på uttryckssättet, men jag vill betona att vi gjorde en omsvängning av penningpolitiken. Hur snabbt och när den kommer att ske är en fråga som vi får all anledning att återkomma till. Än så länge stannar vi vid det vi sa vid mötet, nämligen att det inte går att utesluta en räntesänkning under första halvåret.

Låt oss titta på hur inflationsutvecklingen ser ut. Jag ska försöka att ta er igenom de bilder jag nu visar. Jag sa på något seminarium att den vänstra bilden är en av mina favoritbilder. Risker är att folk börjar tro att jag har blivit lite konstig, för det är en bild som är ganska komplex. Den rymmer dock faktiskt ganska mycket information.

Den tjocka blåa linjen visar tolv månaderstakten. Alla andra linjer ligger under tolv månaderstakten. Detta är alltså de linjer som visar momentum i inflationen – hur det har sett ut den senaste månaden, de senaste tre månaderna och de senaste sex månaderna, allt uppräknat till tolv månaderstakt. Alla dessa ligger under tolv månaderstakten, och detta är samma sak som att säga att det finns en ganska kraftig drift nedåt när det gäller tolv månaderstakten. Våra prognoser förutspår ju fallande inflation, och det gör oss lite tryggare att vi ser detta i inflationsutfallen. Det är en viktig lärdom.

En annan viktig lärdom är att den gula linjen fladdrar ganska mycket. Det har delvis att göra med att säsongrensningar är ganska svåra att göra på månadstal – det kan variera från ett år till ett annat, eller i alla fall från några år till ett annat. Detta visar att det svänger väldigt kraftigt, så man ska inte bli alltför säker på att det är denna utveckling vi kommer att se. Det är dock en positiv utveckling.

Den högra bilden visar tjänstepriser uppdelade i olika delar. Den visar core-tjänstepriser, som är något slags kärna för denna grupp, som är knappa 50 procent av KPI. Den visar också det som lite slängigt kallas kulflation, eller funflation på engelska, som handlar om sådana saker som vi inte fick göra under coronan men som vi fick göra när coronan tog slut. Det kan till exempel röra sig om hotell, restauranger eller resor. Här har vi efterfrågeeffekten. Det

handlar om en kombination av efterfrågan och utbud, men det finns en stark efterfrågan på sådant som vi inte fick göra under coronan. Samtidigt uppstod utbudsproblem – vissa restauranger kanske hade stängt igen och så vidare.

Nu ser vi att även detta börjar komma ned. Den effekt som drev på inflationen och som var negativ för inflationsutvecklingen – lite slängigt kallad kulflation – kommer ned och är i linje med de andra delarna.

Det vi kan säga om de senaste utfallen är att vi nu ser mer höjningar av så kallade administrativa priser, till exempel sophämtning, kommunala avgifter, kollektivtrafik och hyror. Detta är sådant som kommer vissa datum och i ganska stora slag. Höjningarna är högre nu än förra året. De är i stort sett i linje med våra prognoser. Detta är någonting att hålla koll på, för vi vill ju inte att denna typ av höjningar triggar ytterligare höjningar i nästa led.

Vad är det då för konjunktur vi ser? Den lite mer långsiktiga bilden är att BNP och svensk tillväxt – nu talar jag om snittet för svensk tillväxt – har utvecklats kanske inte väsentligt starkare men i alla fall, skulle jag säga, klart starkare än vad många befarade när vi gick in i 2023. Då fanns det prognosmakare som trodde att vi skulle få en BNP som var mer negativ än minus 1 procent – kanske minus 1 ½ procent. Det visade sig att BNP för 2023 stannade på någon eller ett par tiondelar minus. Vi har en svag utveckling, men den blev inte så svag som befarat.

Vad är det då som har hänt? Vi har en väldigt tudelad ekonomi. Bostadsinvesteringar kollapsar i stort sett, vilket drar ned BNP. Vi har också privat konsumtion, framför allt av varaktiga varor, som drar ned. Samtidigt håller nettoexporten uppe tillväxten. Detsamma gäller investeringar utanför bostadssektorn. Det är alltså en ganska tudelad ekonomi, och det är också en svagare ekonomi.

Vi har även en svagare arbetsmarknad, och även det ska sättas i perspektiv. Det är fortfarande inte så att det sker något slags kollaps på arbetsmarknaden, men den är något svagare. Vi kan se att antalet varsel stiger lite grann, och vi kan se en del andra sådana indikatorer. Så sent som i dag såg vi i arbetslöshetsstatistik från Arbetsförmedlingen att det har skett en viss uppgång.

Jag tror att det är rättvist att säga att uppgången i arbetslöshet och försvagningen av arbetsmarknaden kom senare än vad prognosmakare trodde och att det inte har blivit riktigt så kraftigt som prognosmakare kanske trodde. Det har dock skett en viss försvagning, och den är en effekt av den konjunkturedgång som vi har sett. Detta har vi förstås tagit in i våra prognoser.

Den bild jag nu visar var central för vårt beslut i januari, som jag beskrev som ett viktigt beslut. Den streckade linjen visar vår prognos för KPIF exklusive energi när vi gjorde prognosen i början av 2022. Då trodde vi att inflationen skulle vara ungefär 2 procent framöver, som den hade varit ett antal år dessförinnan.

Den blåa linjen visar utfallen. Som ni ser är det en dramatisk skillnad mellan vad vi trodde i början av 2022 och var vi befann oss i mitten av 2022.

Vi var helt fel ute i vår prognostisering. Det skapade stor osäkerhet hos många, inte minst hos oss som har att styra och försöka tämja inflationsuppgången.

På de röda prickade linjerna ser ni att våra prognoser på senare tid har stämt med utfallen. Här verkar vi helt plötsligt bättre förstå vad som sker. Då blir vi tryggare i att fatta den typ av beslut som vi fattade i januari, som att signalera att vi antagligen är på räntetoppen och att vi inte kan utesluta räntesänkningar under första halvåret.

I viss mån kan man säga samma sak om tillväxten, även om dramatiken i prognosfelen inte alls är lika stor. Men detta är som sagt en viktig del.

När vi tittar framåt – jag tror att vi kommer att få mycket frågor här om vad vi tycker framåt – har vi i vår kommunikation sagt att om detta fortsätter att falla in i linje med prognoserna står vi för det vi har sagt, nämligen att vi inte utesluter räntesänkningar. I det uttalandet ligger att det ska fortsätta att falla in i linje med en utveckling mot lägre ränta. Inflationen står på fastare mark, men det finns risk för bakslag. En del av dessa risker och annat samt lite nyanser av detta kommer Per att beskriva. Jag har nämnt att räntesänkningar inte är uteslutet.

Fortsatt är vi data dependent, som det brukar kallas på engelska. Ny information kommer att avgöra var vi står, och vi har också sagt att vi kommer att göra det med viss försiktighet. Det är en ganska svår avvägning. Vi vill inte hamna i ett läge där vi har väntat för länge med att sänka räntan för att vi vill vara översäkra, men vi vill inte heller hamna i ett läge där vi lite grann chansar. Var den balansen går ska vi bland annat diskutera när vi träffas för ett penningpolitiskt möte om några veckor.

Per Jansson, Riksbanken: Jag kommer att fatta mig ganska kort, så får ni också tid att ställa era frågor. Jag tänkte prata lite mer om riskbilden, som Erik Thedéen var inne på.

Det viktigaste som har hänt här är att vi ser en minskad risk för att inflationen ska bita sig fast på en nivå över inflationsmålet. Det skulle jag vilja säga är den stora förändringen. Erik gick ju igenom en hel del av dragen i huvudprognosen, som redan antyder varför vi gör en sådan bedömning, och jag tänkte fördjupa mig lite i det. Att vi sett att prognoserna fungerar bättre har gett oss ett större självförtroende. Det är på väg åt rätt håll, och riskerna avtar.

Att vi började prata om och resonera kring tänkta lättnader i penningpolitiken framöver var den stora förändringen som skedde i januari. Jag skulle säga att detta går tillbaka till i oktober ungefär i fjol när det började se betydligt bättre ut i siffrorna.

Låt mig först komma till de minskade riskerna för att inflationen ska bita sig fast på en för hög nivå. Erik gick igenom lite av inflationsbilden och de positiva trender man kan se. Vi har satsat mycket på att försöka analysera det underliggande pristrycket på olika sätt. Måtten på inflationens momentum här och nu, som Erik visade, tre- och sexmånadersförändringar, är ett exempel på det, men också nya alternativa mått som mer ska försöka fånga den

trendmässiga utvecklingen. Där har det varit en väldigt stabil bild åt rätt håll sedan en tid tillbaka. Det är en viktig sak i bedömningen av minskade risker.

I grova drag kan man säga att man ser samma tendenser i omvärlden. I en världsekonomi som hänger ihop så mycket som den gör i dag spelar det jättestor roll vad som händer i omvärlden. Detta ger en samlad bild av att vi är på väg i rätt riktning, inte bara i Sverige utan också i andra länder. Vi fick senast i går nya inflationsutfall från Danmark och Norge som underströk att så är fallet. Vår nästa siffra kommer på torsdag, tror jag. Det ska bli spännande att se om detta då fortsätter.

En annan omständighet i Sverige där vi skiljer oss mycket åt från i alla fall USA, som har en väldigt hög tillväxttakt – 2,5 procent, tror jag, eller något sådant – är att aktiviteten som Erik visade nu har avtagit. Minus 0,2 – eller vad tillväxten ser ut att bli för 2023 – är ingen bra siffra såklart, men jämfört med de förväntningar vi hade är det ändå betydligt bättre. I vår senaste prognos hade vi ungefär samma nedgång i ekonomin 2024.

Dessa prognoser kommer vi naturligtvis att putsa på nu, men bilden är helt enkelt att detta inte tecknar en miljö där inflationen snart kommer att skjuta iväg uppåt. Detta är ett viktigt skäl till att man kan känna sig relativt tryggt med att den fortsatta nedgången i inflationen ska kunna pågå.

Det är ju en i någon mening tråkig egenskap i penningpolitiken att man behöver belasta efterfrågan med dessa räntesänkningar. Men då ska man tänka på att alternativet, nämligen att inte få ett grepp om inflationssituationen och sedan behöva höja mycket mer, är mycket värre. Det kan alltså vara värt att satsa på en lite kortsiktig smärta som inte är roligt att ta men som ändå är bättre än en betydligt större smärta på längre sikt.

Vi har också haft ett högt förtroende för penningpolitiken i Sverige. Det har tagit sig uttryck på olika sätt. Vi frågar ju vad man tror om inflationsutvecklingen på ett antal års sikt, och det har legat nära inflationsmålet under en längre tid. Det ligger en grund där folk tror att vi ska gå tillbaka till 2 procent så småningom, och det är väldigt bra, för då får vi större möjligheter att bedriva penningpolitiken lite mer flexibelt.

Det kanske allra viktigaste i Sverige är tvåårsavtalen som vi fick, med löneökningar på lite över 4 procent det första året och 3,3 procent det andra året. Denna fallande profil var ett tydligt uttryck för en tro på att inflationsmålet kommer att återställas. Det har varit väldigt bra i Sverige. Vi är lite unika där. Det är en grej vi gärna pratar om när vi är ute internationellt.

Det senaste utfallet för lönerna – de kommer ju med en eftersläpning – var 4,4 procent i december. Det har tickat upp lite grann, men jag tycker inte att man ska hetsa upp sig för mycket över det. Vi går nu snart in i det andra året i avtalsrörelsen som ligger på 3,3 procent. Då finns det alla skäl att förvänta sig att det ska kunna komma ned lite grann.

Att riskerna för att inflationen ska hamna för högt har minskat betyder inte att det inte finns några risker över huvud taget för att vi får bakslag och att inflationen går upp igen. Det är tre delar här som vi särskilt har diskuterat.

En del är de geopolitiska spänningarna. Dessvärre händer det väldigt mycket i omvärlden, och det kan skapa nya problem, inte minst med kostnadsstörningar på olika sätt.

En annan del är kronans växelkurs. Ni vet ju att vi under en längre tid hade en ständig försvagning av kronan som vi hade svårt att förstå oss på. Nu har kronan sedan årsskiftet, efter ytterligare en liten försvagning, varit ganska stabil. Det är inte så att kronan är dunderstark, men utvecklingen är betydligt stabilare nu än vad den var tidigare.

En tredje del är företagens prissättningsbeteende, som vi har talat om flera gånger här. Prisplanerna som företagen anger i olika enkätundersökningar kommer ned. Det är väldigt positivt, men man kan inte vara alldeles säker för det. Om det kommer nya störningar kan man tänka sig att de återgår till beteendet där kostnadsökningar övervältras mycket snabbare än normalt, och det är såklart inget bra prissättningsbeteende. Det är lite som en motor som har överhettats. Det kanske finns en tendens att den kan överhettas igen. Skulle sådana störningar komma i närtid finns det sådana risker.

Dessa tre saker är var för sig kanske tillräckliga för att skapa en del problem för inflationen, men särskilt om de kommer i något slags samverkan. Man kan tänka sig att geopolitiska störningar och minskad riskapitet i världsekonomin sätter sig på kronan, som blir svag. Om detta då sker i en miljö där företagens prissättningsbeteende inte är riktigt normalt kan de samverka till att skapa ett större inflationsproblem. Detta är inte huvudscenariot vi har, men det är ändå saker som vi behöver uppmärksamma nu under resan framöver.

Ordföranden: Tack för de inledande presentationerna. Då kommer jag att släppa in finansutskottets ledamöter i partiernas storleksordning, tre och tre. Vi samlar ihop och svarar på samma sätt som under den föregående rundan.

Mikael Damberg (S): Jag tackar för två spännande och lite försiktigt positiva presentationer om att vi har passerat räntetoppen och att vi kanske är på väg mot räntesänkningar. Alla skulle säkert vilja veta när de kommer. Jag tänkte inte ställa en fråga om det, även om jag är sugen.

I debatten kring Riksbankens agerande framöver är en ganska stor diskussion hur kopplat detta är till vad som händer i USA och vad som händer i ECB. Men med den presentation som ni har gjort här i dag har ni nästan uteslutande fokuserat på de siffror som gäller Sveriges utveckling. Ska jag tolka det som att det är utvecklingen i inflationen, inflationsförväntningarna, som kommer att vara vägledande för Riksbankens agerande kopplat till räntan framöver, eller finns det en indirekt fråga som ni ändå väger in som kanske handlar om det som Per var inne på i slutet, nämligen kronans ställning? Hur ska vi tolka den här diskussionen?

Den andra frågan handlar om det positiva i att det ser ut som att man, vilket ofta är svårt, går igenom en inflationschock och att det kan bli någon form av mjuklandning i ekonomin och att vi kanske börjar närma oss ett sådant

scenario i många delar av världen. Med den nya riksbankslagen finns det ju en ny formulering om att ni ska hålla inflationsmålet, men ni ska också ta realekonomisk hänsyn. I någon mening kan man i presentationerna märka att ni ser en negativ eller svag tillväxt och en försämrad arbetsmarknad. Hur väger ni in detta nya sätt att ta realekonomisk hänsyn nu när ni går framåt?

Jag tänker främst på att det finns vissa sektorer som är väldigt påverkade. I går var jag i Uppsala och träffade byggnadsarbetare. De känner av en helt annan verklighet som de inte har känt av sedan 90-talskrisen. Det finns alltså sektorer där det inte går att tala om någon mjuklandning utan som kan få stora ekonomiska följder både för enskilda och för ekonomin långsiktigt. Hur väger ni in det när ni jobbar framåt?

Charlotte Quensel (SD): Stort tack för dragningen! Jag kommer inte heller att försöka fråga om vad räntan kommer att vara.

Vi har under en längre tid haft en stram penningpolitik, både från Riksbanken och regeringen. De ser lite ljusare ut, och förhoppningsvis kommer inflationen att plana ut och inte bita sig fast. Jag såg att Riksgälden i sin senaste prognos har skrivit att KPIF-inflationen mätt som årsgenomsnitt troligen kommer att ligga på 1,7 procent både för år 2024 och för år 2025. Det öppnar ju upp för lite möjlighet till stimulanser, till exempel inom infrastruktur och energi.

Finanspolitiska rådet gick i går ut och sa att vi kan sluta spara och överge överskottsmålet. De skriver att statsskulden skulle kunna öka till 50 procent. Pondera att vi frångår överskottsmålet och i stället utökar statsskulden upp till 50 procent över till exempel åtta år. Hur ser ni att kort- och långräntan skulle påverkas av en sådan finanspolitik, och hur skulle Riksbanken kunna komma att hantera detta i sin räntesättning? Hur ser Riksbanken på att ett ökat upplåningsbehov påverkar långräntan i räntemarknaden i ett läge där Riksbanken har slutat köpa obligationer och i stället säljer obligationer? Hur skulle en sådan expansiv penningpolitik påverka den svenska FX-kursen?

Jan Ericson (M): Om man jämför Sverige med stora delar av Europa ser man att vi har en tradition i Sverige av ganska korta bindningstider för våra bostadslån jämfört med många andra länder, även USA. Det gör att man brukar säga att räntan biter snabbare i Sverige än i många andra länder.

Vi ser i dag att det är ett ganska tufft läge för många hushåll, och som Mikael Damberg nämnde har även byggsektorn drabbats väldigt hårt av att vi har ett högt ränteläge i Sverige jämfört med tidigare. Å andra sidan sa faktiskt Martin Flodén i förra passet att svenska hushåll kanske ändå inte är så räntekänsliga som man faktiskt har trott. Det där är lite motsägelsefullt. Jag skulle gärna vilja höra Riksbanken utveckla lite hur räntekänsligheten påverkar Riksbankens beslut och framför allt – om det är så att svenska hushåll är mer räntekänsliga än omvärlden – hur det påverkar era kommande räntebeslut.

Ytterligare en fråga som lite grann är kopplad till det som Mikael Damberg tog upp är hur viktigt det egentligen är att den svenska räntepolitiken går i takt med omvärlden. Hur självständig är Riksbanken, om man väger in hänsyn till valutakurser och liknande, och hur mycket kan man avvika från exempelvis ECB:s räntebanor utan att det allvarligt påverkar den svenska valutakursen?

Ordföranden: Jag lämnar över till riksbankschefen och direktionen att tillsammans besvara dessa frågor.

Erik Thedén, Riksbanken: Då ska jag förannonsera hur jag fördelar ordet så att det blir lite förberedelsemöjlighet. Jag tänkte att Martin Flodén kunde ta frågorna om vår koppling eller inte koppling till ECB och Fed. Det finns ju två sådana frågor. Jag tänkte att Anna Breman skulle kunna resonera lite grann om hur vi väger in realekonomin. Byggsektorn nämndes ju som en sektor som går väldigt dåligt, vilket jag också sade något om. Sedan tänkte jag att Aino Bunge skulle kunna prata om statsskulden och de diskussioner som finns om målet. Jag ska själv också säga något om detta. Per Jansson skulle kunna säga något om räntekänslighet och korta räntor, som Jan Ericson ställde frågor om.

Låt mig först ta något om den del som jag allokerade till mig själv och till Aino, nämligen överskottsmålet. Det finns ju en sådan diskussion. Det är inte en diskussion som Riksbanken är inne i eller ska vara inne i, men jag tycker ändå att man kan säga att vi ska vara väldigt glada över att vi i Sverige har ordning och reda på statens finanser. Det har betydelse för inflationen, och det har betydelse för krisberedskap och för hur vi klarar oss om vi skulle gå in i sämre tider.

Den senaste tiden är en väldigt bra illustration av det, när räntorna går upp från statsskuld räntor på under 1 procent, alltså nästan ingenting, till 4 procent – de var väl uppe och vände där, och nu har de väl gått ned lite. Det är en ganska dramatisk ökning av statsskuld räntorna. Har man då en hög statsskuld kommer det att vara detta som staten ägnar sig åt – att betala statsskuld räntor. Det blir alltså svårare att satsa på andra saker. Detta är i och för sig trivialt, men det är väldigt viktigt att ha i bakhuvudet.

Om man gör gradvisa förändringar som behåller inriktningen på ordning och reda tror jag alltså att det är ganska odramatiskt. Men förändringen får inte leda till en uppluckring av det synsättet, för då är det ett sluttande plan. Det finns många länder i Europa som är på det där sluttande planet, och inget av dem verkar gilla att vara där. Det är alltså en allmän syn på detta. Exakt var man ska landa tycker jag till stor del är politiskt, och vi kommer ju från ett bra läge.

Med det tänkte jag be Aino att först fylla på lite i den frågan och kanske även svara något på om det är läge att stimulera nu för att inflationen är låg – den fråga som vi fick från Charlotte Quensel från Sverigedemokraterna. Därefter fördelar jag ordet vidare.

Aino Bunge, Riksbanken: Jag håller helt med om den grundläggande förutsättningen. Det har varit ett ramverk som har tjänat Sverige väl att ha en stram budgetpolitik, en självständig riksbank och löneförhandlingarna i industriavtalet. Grunderna i detta är alltså viktiga att bevara, men det är en politisk fråga exakt hur man formulerar det.

När det gäller frågan om samverkan mellan finanspolitik och penningpolitik under en inflationsuppgång är det tydligt att om man hade haft stora efterfrågestimulanser under den här perioden hade det lett till att vi sannolikt hade behövt höja räntan mer. Därmed inte sagt att man inte kan bedriva finanspolitik. Det vi kommer in på när vi pratar om olika sektorer eller delar av svensk ekonomi som går väldigt dåligt är att vi har en ränta för hela Sverige och för alla sektorer. Det skapar obalanser, och här finns det ett väldigt stort behov av att också bedriva finanspolitik.

Det är svårt att svara på frågan vad som händer om man ökar statsskulden. Det beror väldigt mycket på vad man använder pengarna till. Men det är klart att det finns mycket saker man kan göra som inte skulle påverka inflationen. Vår uppgift är att hela tiden säga att vi kommer att följa det mål som vi har och hålla inflationen nära målet på 2 procent. Då kommer finanspolitiken att spela in.

Det kan mycket väl vara så att vi kommer tillbaka till en situation där räntorna är lägre och vi vill stimulera ekonomin. Då tycker jag att det finns ett viktigt samspel här och en möjlighet till dialog för att se till att man får den bästa ekonomiska politiken som en helhet. Men i grunden är alltså vårt ansvar inflationen, medan de större frågorna ligger på finanspolitiken när det gäller struktur och annat.

När det gäller upplåningsbehovet har Sverige i dag en relativt låg statsskuld. Precis som att vi har kunnat sälja värdepapper i den här situationen bedömer jag att det inte skulle ha en sådan påverkan att det allvarligt skulle störa vår penningpolitik om man ändrade upplåningen.

Erik Thedéen, Riksbanken: Då ber jag Anna ta det som gällde realekonomisk hänsyn.

Anna Breman, Riksbanken: Först måste jag säga att den inflation som vi har haft de senaste två åren är en god och väldigt hård påminnelse om hur hårt inflationen slår mot alla, både hushåll och företag. Och det slår alltid hårdast mot dem som har minst resurser. Det har vi sett i den här inflationsuppgången när det är små marginaler och när matpriser, elpriser och så vidare stiger så här mycket. När vi får den typen av chocker är vårt uppdrag att snabbt och effektivt motverka detta.

Sedan är det helt rätt att vi också ska ta realekonomisk hänsyn. Det gör vi alltid direkt och indirekt, för den realekonomiska utvecklingen påverkar ju även inflationsutvecklingen över tid. Vi tittar alltid på hur det går brett i svensk ekonomi mellan olika sektorer.

När inflationen är så hög och smärtsam som den var under 2022 och 2023 blir det extra mycket fokus på att först få ned inflationen. Nu när inflationen har kommit ned – och precis som Erik och Per beskrev har vi nu betydligt tydligare signaler om att detta är en hållbar utveckling och att vi kommer tillbaka till en varaktigt låg och stabil inflation – har vi lite mer frihetsgrader.

Om man tittar på protokollen från oss allihop tror jag att man kommer att se att många av oss har pratat extra mycket om arbetsmarknad och konjunktur och hur det påverkar framöver. Som lagen är skriven är prisstabilitet överordnat, och vi ska även ta realekonomisk hänsyn. Det gör vi i hur vi beskriver utvecklingen, hur det påverkar inflationen. När vi känner större trygghet med att vi är på väg tillbaka till låg och stabil inflation blir den realekonomiska utvecklingen alltmer viktig, och där är vi nu.

Erik Thedéen, Riksbanken: Tack Anna! Jag vänder lite på ordningen för Per och Martin, för ni är så pålästa på detta att ni kan agera snabbt. Jag tänkte då ge räntekänslighetsfrågan till Martin som får fullfölja det resonemanget. Det var ju lite så frågan var ställd.

Martin Flodén, Riksbanken: Skulle jag alltså bara tala om räntekänsligheten och inte det andra? Okej!

Svensk ekonomi är inte så räntekänslig, eller jo, den är mer räntekänslig än nästan alla andra ekonomier, men den var också mer motståndskraftig än vad vi såg framför oss. Detta gäller även omvärlden. Även i de mindre räntekänsliga ekonomierna har man blivit överraskad av motståndskraften.

Det hänger förmodligen ihop dels med något som vi har varit inne på, nämligen en uppdämd efterfrågan efter pandemin som var större än vad vi såg framför oss, dels förmodligen att egentligen alla hushåll tvingades att spara under pandemin. Det gick inte att lägga pengar på bland annat de delar som ligger i kullflationen, som riksbankschefen visade, det vill säga hotell, restaurang, utrikesresor och så vidare.

Vi vet att det totala hushållssparandet i Sverige är högt. Vår bedömning normalt sett är att det också är väldigt skevt fördelat. Vissa hushåll sitter på mycket förmögenhet, men det är också många som inte brukar ha så stora marginaler och buffertar. Förmodligen var sparandet just efter pandemin mycket bredare fördelat än vad vi såg framför oss. Tyvärr har vi dåliga data på detta, som ni vet. Vi skulle önska att vi hade bättre datatillgång. Att kunna ta in sådana data är något som vi har ett önskemål om gentemot riksdagen. Då hade vi kanske kunnat se detta lite tydligare i förväg, eller tillräckligt snabbt.

Erik Thedéen, Riksbanken: Jag lämnar över till Per och frågan om vi kan gå före ECB och Fed – en fråga vi ofta får.

Per Jansson, Riksbanken: Nu har jag förberett två olika frågor, dock inte denna, men det går bra!

Det finns ingen mekanisk koppling där, alltså att vi nödvändigtvis måste vara positionerade på ett visst sätt i relation till omvärlden hela tiden. I en värld som hänger ihop kommer det som händer i omvärlden att spela roll, inte minst för vår växelkurs.

Nu har vi gått igenom en period med ganska betydande problem på växelkurssidan, och då är det klart att vi är lite uppmärksamma där och ogärna vill att det ska uppstå nya negativa trender för kronan. Det slår för övrigt tillbaka i slutändan på inflationen också. Det gäller alltså inte kronans utveckling i sig själv, utan det är mer vilken betydelse det har för inflationen.

Om man får spekulera lite är väl den avgörande frågan hur bra det går nu med anpassningen nedåt i siffrorna vi ser i Sverige i förhållande till önskemålet om att inte skjuta under inflationsmålet. Börjar den risken bli mer påtaglig kanske man är beredd att ta större risker med växelkursen och agera lite tidigare än annars, för då tycker man kanske att man har ett större utrymme där, och då kan vi också tåla en något svagare kronutveckling utan att det förstör inflationsbilden. Det är en möjlighet.

Om man tar Sverige och USA just nu som jämförelsepunkter kan vi se att konsumtionsanpassningen i Sverige – här är vi lite inne på Jan Ericsons fråga – har pågått väldigt tydligt ändå. Varje kvartal sedan fjärde kvartalet 2022 fram till tredje kvartalet 2023 har vi haft betydande negativa bidrag från hushållskonsumtionen till BNP-tillväxten. Vi pratar alltså om 1 till 2 procentenheter – det är betydande bidrag. Nu har det lättat. Det är nästintill noll i de senaste siffrorna. Kanske fortsätter det uppåt.

För ett land som Sverige – jämfört med USA, där man sitter i jättelånga kontrakt och det inte händer någonting med låneräntorna – blir frågeställningen om man riskerar att fastna på en för hög nivå för inflationen eller har tagit i lite för mycket så att man kommer för lågt med inflationen. Frågeställningen blir alltså lite annorlunda. Det är de frågorna vi brottas med nu när vi funderar på när det är lämpligt att börja agera i vårt fall. Kronan kommer att finnas där och omvärlden finns där. Vi kan gilla det eller inte, men så är verkligheten beskaffad.

Erik Thedéen, Riksbanken: Jag får avsluta den här sessionen med att be om ursäkt för att jag turnerade frågorna lite *random*, men det illustrerar att det är ett kollektivt beslutsfattande där alla kan svara på frågorna!

Ida Gabrielsson (V): Jag tänkte återkoppla till den fråga jag ställde i föregående omgång när det gäller redovisningen av det som ni omnämnde som företagens prissättningsbeteende. På kort sikt kan man minska efterfrågan på det sättet, men på lång sikt blir det ju svårt. Då återkommer vi till det som jag tog upp tidigare, nämligen att det kanske är andra åtgärder som krävs också. Annars blir väldigt många väldigt fattiga, samtidigt som vinstandelarna ökar.

Mikael Damberg lyfte realekonomisk hänsyn, och det har ni ju nämnt en hel del om. Nu har vi ett läge med å ena sidan en hög inflation som talar för

penningpolitisk åtstramning och å andra sidan en vikande konjunktur som kan tala för en penningpolitik i motsatt riktning. Jag funderar på om man kanske i det läget ytterligare skulle behöva stärka möjligheten att ta realekonomisk hänsyn – det är ju en känd fundering som vi i Vänsterpartiet har haft.

Självklart kan jag begripa att det tidigare kanske inte var någon större diskussion om att justera det, när centralbanker runt om i världen fick kämpa för att uppnå ett inflationsmål på 3 procent. Men visar inte den nuvarande situationen att det kanske skulle kunna vara möjligt? Nu behöver ni inte svara på det, men jag tänker att man kanske kan fråga så här: Visar den här situationen som är så komplex enligt er uppfattning att Riksbanken borde få ett bredare mandat för att kunna navigera?

Sist tänkte jag också ta upp det som ni svarade mig förra gången, nämligen att ni tar hänsyn till de nya fakta som kommer in. Men med det sättet vi för inflationsstatistik får de senaste tolv månaderna en väldigt stor betydelse. Trots allt ser vi att vi nu är nära att nå inflationsmålet. Bekämpar Riksbanken kanske den tidigare inflationen snarare än det läge vi är i nu? I finansutskottet fick vi en väldigt bra presentation av Andreas Wallström som visade på hur det ser ut på kortare tid framåt, vilket ni också har redogjort för här. Det var mina frågor.

Martin Ådahl (C): Tack återigen för en bra presentation!

Jag har tre frågor, och den första gäller riksdagens roll i finanspolitiken i förhållande till inflationen. Det har berörts innan, och det finns ju det uppenbara: Om vi spenderar för mycket stör det penningpolitiken, och det blir för mycket inflation. Man måste vara lagom restriktiv och även gynna priskonkurrens på mat och andra varor, kanske också energi, så att de inte stiger för mycket. Kan ni beröra innehållet lite mer i meningen: Hur viktigt är det att gynna produktionskapaciteten i ekonomin och minska trycket där? Hur viktigt är det utöver själva priskonkurrensen på marknaderna att man minskar kostnadstrycket för företagare i ett sådant här vändläge i penningpolitiken? Det var min första fråga.

Min andra fråga gäller den märkliga situation som Sverige har men som nästan inga andra länder i västvärlden har, nämligen hög inflation och hög arbetslöshet – förvisso också hyggligt hög sysselsättning men hög arbetslöshet, och därmed tänker man sig mycket ledig kapacitet. Hur påverkar det penningpolitiken att vi har eller inte har, det får ni bedöma, en tudelning mellan å ena sidan en kompetensbrist, som fortfarande driver upp tjänstepriserna även om de är på väg ned, å andra sidan en stor arbetslöshet? Vad betyder detta?

Min tredje fråga gäller var balansen ligger i impulserna utifrån, något Per Jansson var inne på. Det berördes lite grann, men det finns frågetecken när det gäller stora handelspartner som Tyskland och Kina och deras ekonomiska utveckling. Det finns tecken på en ganska snabb avmattning, för att inte säga kris, i dessa länder. Samtidigt ser vi att USA, som har varit lite mer ledande för Sverige, har en tjänsteinflation som först gick ned lite, som i Sverige nu, men som i slutet av denna inflationscykel inte vill ta sig ned riktigt som man

trodde. Gör ni samma bedömning? Hur ser ni på den internationella balansen av risker?

Annika Hirvonen (MP): Tack för bra presentationer och även intressanta svar på frågor!

Martin Flodén resonerade om att man inte hade ett riktigt grepp om det sparande som antagligen ackumulerats hos hushållen under pandemin. På vilket sätt tror ni att ni hade agerat om ni hade haft kunskap om tillgångar och skulder hos svenskarna innan inflationschocken kom? Det här är givetvis en politisk fråga som vi kommer att behöva diskutera. Vi vet dock att ni och även andra aktörer efterfrågar statistik om tillgångar och skulder hos hushållen, men det finns en viss oro hos en del att detta skulle få negativa effekter. Det vore intressant att höra vad ni tror att detta skulle ha bidragit till konkret.

Precis som Ida Gabrielsson undrar jag över det prissättningsbeteende som en del företag, till exempel i livsmedelsbranschen, har haft där de har höjt priserna på ett sätt som inte motsvarar de prishöjningar de själva har haft. Vilka åtgärder tror ni skulle vara mest verkningsfulla för att motverka prishöjningar utöver dem som omvärldsfaktorer har bidragit till?

Erik Thedéen, Riksbanken: Vi börjar med frågan om prissättningsbeteendet och penningpolitikens roll. Ida Gabrielsson resonerade om huruvida man ska ha starkare skrivningar om realekonomiska hänsyn. Anna kan få svara på det.

Anna Breman, Riksbanken: Jag tänkte ta upp två saker. Att prissättningsbeteendet har varit annorlunda vet vi. Det har varit annorlunda på det sättet att företagen höjde priserna oftare när kostnaderna ökade. De höjde alltså inte i större steg, utan de gjorde fler justeringar av priserna. Vi har följt detta på mikronivå. Men dessa data laggas tyvärr, så vi kan inte se exakt hur det går nu. Vi kan dock fråga företagen, och nu har vi fått en del statistik. Konjunkturinstitutet har sina prisplaner där företagen säger att de inte kommer att höja lika mycket framöver. I Riksbankens företagsundersökning har vi frågat extra om prissättningsbeteendet, och företagen säger att de är på väg att gå tillbaka till mer vanliga mönster. Det är bra att vi får dessa svar nu.

Ovanpå det ska jag nämna något Erik var inne på tidigare. Vi åker ut i landet och träffar företag och hushåll för att höra från dem direkt. Tyvärr kunde vi inte göra det under pandemin, men nu har vi varit ute mycket. Senast i förra veckan var jag i Karlskrona och besökte några väldigt framgångsrika exportföretag, och de sa att under situationen med både utbudsstörningar och stor efterfrågan efter att samhällen öppnat upp kunde de höja sina priser både ofta och mycket. Men så är det inte längre.

Vi får alltså många olika signaler om att man är på väg till ett mer normalt prissättningsbeteende, vilket vi välkomnar. Det är en av de saker vi har tittat efter och som vi vill se framöver.

Hur blir det nästa gång vi får en chock? Denna erfarenhet kan också påverka framöver. Vi har behov av att ha mer data och kunna följa denna typ av information mycket närmare. Man såg att det gick ganska bra att föra över ökade kostnader mot konsument. I dag är man också mer digital, så det kanske är både billigare och enklare att ändra sina priser. Vi behöver ha stor vaksamhet på detta framöver.

Vad ska man vidta för åtgärder? Konkurrens är viktigt. Om man har marknader med perfekt konkurrens är företagen pristagare. På marknader med god konkurrens blir det svårt för företag att ta ut alltför stora kostnadsökningar. Det handlar också om utbud. I samband med pandemin hade vi stora utbudsstörningar, men sedan kom god efterfrågan. Det penningpolitiken har gjort är att dämpa efterfrågan så att utbudet har kommit i fatt. I Sverige och andra länder som har gjort samma sak ser vi att det nu är en bättre balans mellan utbud och efterfrågan, och det blir en mer stabil utveckling av priserna framöver.

Detta var några kommentarer om prissättningsbeteende. Det har varit väldigt viktigt under denna inflationsuppgång, och det kommer att vara viktigt framöver.

Erik Thedéen, Riksbanken: Låt mig fylla i lite vad gäller breddning av mandatet. Det finns centralbanker som har två mål, Fed är ett sådant exempel. Låt oss sätta detta i ett perspektiv. Vi hade en inflation på över 10 procent, alltså 8 procentenheter från vårt mål, och vi höjde räntan till 4 procent. Det har blivit en konjunkturedgång och en viss ökning av arbetslösheten, ja, men ändå relativt mindre än vi trodde. Det är en signal om att vi tar realpolitiska hänsyn. Om vi hade varit överdrivet fokuserade på inflationen på kort sikt hade vi rimligtvis höjt räntan ännu mer. Jag tycker alltså att vi har visat att vi i praktisk handling tar hänsyn till detta.

Det finns dock sådant som är mycket svårare, till exempel tudelningen av ekonomin. En kollaps i bostadsinvesteringar är svår att bygga in i ett riksbanksmål. Även med dubbla mål skulle vi inte kunna hantera en sådan situation. Den landar tyvärr tillbaka i knät på det politiska systemet. Det om denna fråga. Det är dock en stor fråga, så här kan man förstås landa i olika syn.

Så till Martin Ådahls fråga. Jag tänkte att Aino kan säga något om vad finanspolitiken kan göra förutom att gasa och bromsa, det vill säga innehåll, utbudsstimulerande åtgärder och så vidare.

Aino Bunge, Riksbanken: Martins frågor illustrerar att Riksbanken har många svåra frågor att fundera på. Förutom att finanspolitiken ska vara tillräckligt restriktiv kan man behöva vidta åtgärder i extrema situationer. Låt oss dock komma ihåg att ökande priser ger starka incitament för att lösa produktionskapacitet och annat. Ett exempel är naturgasen i Europa. När priserna steg väldigt fort skapade man snabbt möjligheter för att få fram flytande gas och terminaler för det. I normala tider är konkurrens väldigt

viktigt, precis som Anna var inne på. Men i en inflationsuppgång spelar inte bara konkurrensen roll, utan företagen kan höja priserna just för att efterfrågan finns och alla andra höjer sina priser. När kronans växelkurs försvagades var det inte heller möjligt att titta utomlands när man satte priserna.

När det gäller arbetslöshet och kompetensbrist tittar vi i första hand på sysselsättningen. Den har ökat, vilket har påverkat arbetslöshetssiffrorna. Men kompetensbrist är också en långsiktig fråga som kan påverka den ekonomiska utvecklingen framåt, så givetvis tittar vi även på den. Just nu kan vi ändå säga att sysselsättningen har överraskat oss positivt i denna konjunkturnedgång.

Det är svårt för oss att säga vad som händer om man ökar statsskulden, för det beror på vad man använder pengarna till. Några åtgärder kan vara inflationsdrivande medan andra kan leda till en effektivare ekonomi och bättre struktur. Allt beror på innehållet i finanspolitiken.

Erik Thedéen, Riksbanken: Jag tänkte be Per svara på detta med internationella obalanser med kraftig nedgång i bland annat Tyskland och Kina. Och om vi bara tittar på tolv månaderstakt är det då så som man brukar säga om generaler: Försöker vi utkämpa gårdagens krig, eller förstår vi verkligen också vad som händer med inflationen här och nu?

Per Jansson, Riksbanken: Jag misstänker att du menar frågan om bakåtblickande. Låt mig börja där. Min bild är att vi fick en enorm inflationsuppgång. Det som hände i det förloppet var att vi hela tiden underskattade uppgången. Våra prognoser hamnade hela tiden efter. Hela uppgångsfasen präglades av att det verkade gå mycket snabbare än vad vi förstod. Bredden blev mycket större än vad vi trodde. Först var det energipriserna och annat man kunde förstå sig på. Men sedan letade det sig in i alla priser, och uppgången blev väldigt stor. I samband med detta fick våra prognoser hela tiden revideras. Prognoser är ändå ett resultat av data. Man använder inget annat hemligt, utan man tittar på verkligheten och försöker att göra en intelligent framskrivning inför framtiden utifrån de data man har. Här fanns inte så jättemycket frågeställningar kring bakåtblickande. Vi hamnade ganska tydligt på efterkälken, och det handlade om att försöka förstå vad som hände i inflationsbilden.

Som vi har förklarat här i dag har situationen blivit stabilare och bättre. Från mitten av 2023 började våra prognoser att fånga situationen bättre. Det kändes som att vi började förstå dynamiken i inflationen bättre. Det ledde till att vi i slutet av förra året sa att vi låter räntan ligga still. I januari öppnade vi för att börja prata om när det kan vara lämpligt att sänka räntan. Allt detta är ett uttryck för större självförtroende, större tilltro till prognoserna och större känsla av att vi kan blicka lite framåt igen. Jag ska inte säga att vi har grepp om situationen, men det känns stabilare och som att vi har en annan situation än tidigare. Anna var inne på att där ökar också flexibiliteten i politiken. När inflationsmålets existens inte är hotad längre finns det större möjlighet att tänka på realekonomin.

Min berättelse om tillbakablickande är alltså att det finns naturliga skäl till att man i en sådan svår situation blir ganska upptagen med att bara försöka förstå utfallen. Det om detta.

Martin undrade om USA är ledande och hur man ska se på deras situation med tjänsteprisinflationen. Han nämnde också Tyskland. Låt mig börja med USA. Federal Reserves svar på varför det går att ha en hög tillväxttakt samtidigt som inflationen letar sig nedåt, även om det går lite segt, är att man har en massa positiva förändringar på utbudssidan på gång. Några av dem hade man förstått eftersom de kom via politiska initiativ för att gynna investeringar; man ser en jättekraftig uppgång i delar av investeringsverksamheterna i USA. Andra hänger ihop med befolkningstillväxten; man har fått in migrationsströmmar, vilket ger en utbudschock på arbetsmarknaden. Det är deras huvudberättelse, och konklusionen är att det borde gå bra att få ned inflationen till målet trots den starka reala sidan. Men jag tror också att de är lite osäkra, för de kan inte vara helt säkra på att det inte finns efterfrågeinslag i detta. Det finns säkert en fundering på om det kommer att gå bra att få ned inflationen även den sista biten.

Vår situation är ganska annorlunda. Det döljer sig ingen inflationsbrasa i den svenska realekonomin. Vi har fått mycket större effekter på både hushållskonsumtion och bostadsinvesteringar på grund av räntehöjningarna. Frågeställningen här är kanske snarare: Riskerar vi att hamna för lågt? USA kanske grubblar mer på om det blir att få ned inflationen på slutet. Är USA ledande? De är givetvis viktiga, men vi har lite olika frågeställningar att fundera på när det gäller hur vi tajmar penningpolitiken nu.

Erik Thedéen, Riksbanken: Jag tänkte att Martin kunde ta de frågor vi fick från Miljöpartiets Annika Hirvonen om sparandet, om ett register hade gjort någon skillnad och om prissättningsbeteendet.

Martin Flodén, Riksbanken: Prissättningsbeteendet är kanske redan avklarat, så jag går till frågan om vi hade reagerat annorlunda om vi hade haft tillgång till bättre information om hur hushållens tillgångar och skulder är fördelade. Det är en hypotetisk fråga eftersom jag inte vet hur data ser ut. Det hade alltså berott på vad data hade visat. Men jag misstänker att vi hade kunnat se att sparandet var lite jämnare fördelat just efter pandemin. Vi hade nog tyvärr inte varit bättre på att förutse den inflation som var på gång, men jag misstänker att vi hade gjort lite bättre prognoser när inflationen väl började stiga. Kanske hade vi också reagerat lite snabbare med räntehöjningar under 2022. Informationen skulle inte bara påverka penningpolitiken utan även, och kanske viktigare, analysen av finansiell stabilitet: Hur problematiskt är det med hushållens skulder, och vilka risker är förknippade med det? Här finns det många andra myndigheter som skulle kunna göra ett bättre arbete med sådan information.

Låt mig jättekort kommentera Ida Gabrielssons fråga om ett bredare mandat. Det är väldigt mycket en politisk fråga, men man måste inse att ekonomin är en verklighet vi måste förhålla oss till. Vi kan ju inte trola. Jag är förespråkare för ett snävt mandat, en tydlig delegering och ett tydligt ansvarsutkrävande där prisstabiliteten står i fokus. Visst kan man ge oss ett bredare mandat, men om man inte samtidigt ger oss en större verktygslåda tror jag att det kommer att spåra ur. Vi får sämre måluppfyllelse vad gäller såväl prisstabilitet som förtroendet för inflationsmålet och kanske svensk ekonomi bredare. På kort sikt kan man kanske uppnå bättre realekonomisk utveckling men inte på lång sikt. I stället blir den nog stökigare. Om man vill ha ett bredare mandat i en välfungerande ekonomi måste man nog delegera fler verktyg, och då blir det en massa problem för både penningpolitiken och den politiska verkligheten ni lever i. Jag misstänker därför att ni inte heller vill ha det.

Erik Thedéen, Riksbanken: Låt mig understryka det Martin sa eftersom detta med registret kommit upp flera gånger i diskussionen. Det är naturligt att vi får frågor om hur det är kopplat till penningpolitiken, men det finns också en koppling till finansiell stabilitet, som Martin var inne på. Kanske är värdet av dessa data ännu större där. Det sker en översyn av dagens amorteringskrav, och det var en mycket intensiv diskussion mellan dem som tyckte att detta var rimligt och rätt och dem som sa att detta var för hårt och inte behövdes eftersom det fanns så mycket sparande. Den frågan är mycket lättare att hantera om man ser hur sparandet är fördelat. Det är inte säkert att det skulle leda till helt annorlunda makrotillsynsåtgärder, men de skulle i alla fall vila på lite bättre faktagrund. Det är en viktig aspekt. Det kan också vara så att det finns effekter på finanspolitiken.

Låt mig avslutningsvis tacka för bra frågor från alla er. Det är av stort värde för riksbanksdirektionen att få komma hit och förklara. Vi fick en fråga om att förtroendet för oss minskat, även om det kanske vänt uppåt igen. Men ju mer vi kan förklara och diskutera, desto mer kan vi stärka förtroendet för oss, vilket givetvis är viktigt för att vi ska lyckas med vårt mål.

Vice ordföranden: Det har fallit på min lott att från finansutskottet tacka för denna offentliga utfrågning om Riksbankens årsredovisning 2023 och den aktuella penningpolitiken. Vi sätter stort värde på dessa offentliga utfrågningar. Vi tackar riksbankschefen och hela den övriga direktionen för att ni återkommande kommer till oss, svarar på frågor och föredrar er syn på saken. Ni är öppna och transparenta, och man lär sig saker på dessa tillställningar. Ni är också lite modiga ibland och svarar på frågor man inte är säker på att ni skulle svara på. Det uppskattar vi eftersom det gör att vi också ser bredden i resonemangen.

Efter att ha tackat hela direktionen vill jag särskilt tacka Martin Flodén. Detta är nämligen ditt, åtminstone planerade, sista framträdande här eftersom du har bestämt dig för att gå vidare och göra annat. Nästa gång vi ses i en sådan

här konstellation är du alltså inte med, vilket kommer att kännas lite tomt. Du är ju väldigt rak och tydlig och ger alltid din syn på saker och ting. Det uppskattas av oss, för det ger oss perspektiv på frågorna. Tack för åren i Riksbankens tjänst!

Med det tackar jag för dagens öppna utfrågning.